

T.C.

**NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

**İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA ÖZEL
YARGILAMA USULLERİ**

MEHMET AKİF YARAŞIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

DOÇ. DR. ABDULKADİR YILDIZ

KONYA-2023

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Akif YARAŞIR		
	Numarası	18812301025		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	KAMU HUKUKU		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA ÖZEL YARGILAMA USULLERİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Mehmet Akif YARAŞIR

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Akif YARAŞIR		
	Numarası	18812301025		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	KAMU HUKUKU		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdulkadir Yıldız		
Tezin Adı	İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA ÖZEL YARGILAMA USULLERİ			

İdari yargı sistemimizde, uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin uzun yıllar boyunca yazılılık esasına dayalı, genel yargılama usulü olarak ifade edilen usul uygulama alanı bulmuştur. Bazı idari davaların uzun sürmesi gerek davacılar gerekse davalı idareler açısından yargılama neticesinde verilecek kararın etkililiğine ilişkin belirsizlik oluşturmaktadır. Bu kapsamda bazı uyuşmazlıkların niteliği gereği daha hızlı karara bağlanması hususunda beliren ihtiyaçlar çerçevesinde birtakım düzenlemeler yapılmıştır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na 6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile “ivedi yargılama usulü” ve “merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulü” eklenerek uyuşmazlıkların daha hızlı çözümlenmesi amacıyla yönelik özel yargılama usulleri öngörülmüştür. Bu düzenleme kapsamında yargılama sürecindeki bazı süreler kısaltılmış olup genel yargılama usulünde uygulanan müesseselerin bir kısmı özel yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar açısından kaldırılmıştır.

“İdari Yargılama Hukukunda Özel Yargılama Usulleri” adlı bu çalışmada yargılama kavramına ilişkin genel bir çerçeve çizilecek, akabinde yargılama usulleri;

İlgili mevzuat hükümleri, öğretilerdeki görüşler, yargı kararları ve güncel gelişmeler dikkate alınarak incelenecektir. Ayrıca düzenleme yapılırken esinlenen Fransa örneğinde İvedi Yargılama Usulünün görünümü ve uygulama alanı aktarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İdari Yargı, Yargılama Usulleri, İvedi Yargılama Usulü, Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü, Özel Yargılama Usulleri, Fransız İdari Yargı Sistemi.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Mehmet Akif YARASIR		
	Student Number	18812301025		
	Department	PUBLIC LAW		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	ASSOC. PROF. ABDULKADİR YILDIZ		
Title of the Thesis/Dissertation	SPECIAL JUDICIAL PROCEDURES IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION LAW			

In our administrative justice system, the procedure for the resolution of disputes, which is based on the written trial principle, has found application area for many years. The long duration of some administrative lawsuits creates uncertainty regarding the effectiveness of the decision to be made as a result of the trial, both for the plaintiffs and the defendant administrations. In this context, some arrangements have been made within the framework of the emerging needs for faster resolution of some disputes due to their nature.

With the Laws No. 6545 and 6552 on Administrative Judgment Procedure numbered 2577, “immediate trial procedure” and “trial procedure regarding central and common examinations” were added to the Law No. Within the scope of this regulation, some periods in the trial process were shortened, and some of the institutions applied in the general trial procedure were abolished in terms of disputes subject to the special trial procedure.

In this study titled “Special Judicial Procedures In Administrative Jurisdiction Law”, a general framework will be drawn regarding the concept of trial, followed by trial procedures; The relevant legislation provisions, opinions in the doctrine, judicial

decisions and current developments will be examined. In addition, the appearance and application area of the urgent trial procedure will be tried to be conveyed in the example of France, which was inspired when the regulation was made.

Keywords: Administrative Jurisdiction, Proceedings, Immediate Proceedings, Judgment of Central and Common Examinations, Special Proceedings, French Administrative Judicial System.

ÖNSÖZ

İdari yargı sistemimizde birtakım uyuşmazlıkların ivedi bir şekilde çözümlenmesine yönelik öngörülen yargılama usulleri yasal düzenlemeler çerçevesinde uygulama alanı bulmaktadır. “İdari Yargılama Hukukunda Özel Yargılama Usulleri” isimli bu tez çalışmasında söz konusu yargılama usulleri, ilgili mevzuat hükümleri, yargı kararları ve öğretilerdeki yazarların görüşleri göz önünde bulundurularak ele alınacaktır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılmasında emeği geçen danışmanım Doç. Dr. Abdulkadir Yıldız’a teşekkür ederim. Ayrıca her zaman yanımda olan ve desteğini esirgemeyen kıymetli eşim Rabia Sümeyra Yaraşır’a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
TÜRKİYE’DE YARGI KOLLARI ve İDARİ YARGININ ÖZELLİKLERİ	4
1.1. Yargı Kavramı	4
1.2. 1982 Anayasasına Göre Yargı Çeşitleri.....	5
1.2.1. Anayasa Yargısı.....	5
1.2.2. Adli Yargı.....	7
1.2.3. İdari Yargı	8
1.2.4. Uyuşmazlık Yargısı	8
1.2.5. Seçim Yargısı	9
1.2.6. Hesap Yargısı	10
1.3. İdari Rejim	11
1.3.1. Genel Olarak	11
1.3.2. İdari Yargı Sisteminin Tarihsel Arka Planı.....	13
1.3.2.1. Fransa’da İdari Yargının Doğuşu.....	13
1.3.2.2. Türkiye’de İdari Yargının Doğuşu	14
1.3.3. İdari Yargının Kaynakları	16
1.3.3.1. Genel Olarak	16
1.3.3.2. Anayasa	17
1.3.3.3. Uluslararası Sözleşmeler	17
1.3.3.4. Kanunlar	18
1.3.3.5. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.....	19
1.3.3.6. Yönetmelik.....	20
1.3.3.7. Adsız Düzenleyici İşlemler.....	21
1.3.3.8 Yargısal İctihatlar.....	21

1.3.3.9. Doktrin.....	22
1.3.4. İdari Yargının Denetim Sınırı	23
1.3.4.1. Genel Olarak	23
1.3.4.2. İdarenin Yargısal Denetiminin Hukuka Uygunluk Denetimi ile Sınırlı Olması	23
1.3.4.3. İdari İşlem ve Eylem Niteliğinde Yargı Kararı Verilememesi	24
1.3.4.4. Yerindelik Denetimi Yapılamaması.....	26
1.3.4.5. Takdir Yetkisini Kaldıracak Şekilde Yargı Kararı Verilememesi	27
1.3.4.6. Yürütme Görevinin Kanunlarda ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Gösterilen Şekil ve Esaslara Uygun Olarak Yerine Getirilmesini Kısıtlayacak Şekilde Yargı Kararı Verilememesi	29
1.3.5. İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler	30
1.3.5.1. Genel Olarak	30
1.3.5.2. Yazılılık ve Dosya Üzerinden İnceleme İlkesi	30
1.3.5.3. Re’sen Araştırma İlkesi	32
1.3.5.4. Basit ve Az Masraflı Olma İlkesi.....	33
1.3.5.5. Delil Serbestisi İlkesi.....	34
1.3.5.6. Tasarruf İlkesi	35
İKİNCİ BÖLÜM	38
İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA YARGILAMA USULLERİ VE KAPSAMI.....	38
2.1. Genel Olarak Yargılama Usulü Kavramı.....	38
2.2. İdari Yargılama Hukukunda Genel Yargılama Usulü	38
2.3. İdari Yargılama Hukukunda Özel Yargılama Usulleri	41
2.3.1. Genel Olarak	41
2.3.2. İvedi Yargılama Usulü.....	43
2.3.2.1. Genel Olarak	43
2.3.2.2. İvedi Yargılama Usulüne Tabi olan Uyuşmazlıklar.....	45
2.3.2.2.1. İhaleden Yasaklama Kararları Hariç İhale İşlemleri	47
2.3.2.2.2. Acele Kamulaştırma İşlemleri.....	54
2.3.2.2.3. Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararları.....	58
2.3.2.2.4. 12/3/1982 Tarihli ve 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Uyarınca Yapılan Satış, Tahsis ve Kiralama İşlemleri.....	60

2.3.2.2.5. 9/8/1983 tarihli ve 2872 Sayılı Çevre Kanunu Uyarınca, İdari Yaptırım Kararları Hariç Çevresel Etki Değerlendirmesi Sonucu Alınan Kararlar.....	61
2.3.2.2.6. 16/5/2012 Tarihli ve 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun Uyarınca Alınan Cumhurbaşkanlığı Kararları.....	65
2.3.3. Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü (Çok İvedi Yargılama Usulü)	67
2.3.3.1 Merkezi ve Ortak Sınav Kavramı ve Kapsamı	67
2.3.3.2 Merkezi ve Ortak Sınav Niteliğindeki Uyuşmazlıklar	70
2.3.4. Fransız Hukukunda İvedi Yargılama Usulü.....	73
2.3.4.1. Genel Olarak	73
2.3.4.2. Fransız Hukukunda Öngörülen İvedi Yargılama Usulü Türleri	75
2.3.4.2.1. İdari İşlemi Askıya Alan Kararlar	75
2.3.4.2.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunmasına Yönelik Kararlar	76
2.3.4.2.3. Koruyucu Nitelikte Önlemler İçeren Kararlar	78
2.3.4.2.4. İvedilik Koşulu Aranmayan Diğer Kararlar	79
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	81
ÖZEL YARGILAMA USULLERİNİN ÖZELLİKLERİ VE UYGULAMASI.81	
3.1. Dava Açma Süresi Açısından Özel Yargılama Usulleri	81
3.2. İlk İnceleme Açısından Özel Yargılama Usulleri	86
3.3. Tebligat ve Dosyanın Tekemmülü Açısından Özel Yargılama Usulleri	88
3.4. İYUK'un 11. Madde Hükmü Açısından Özel Yargılama Usulleri	90
3.5. Yürütmenin Durdurulması Müessesesi Açısından Özel Yargılama Usulleri .	93
3.6. Kanun Yoluna İlişkin Hükümler Açısından Özel Yargılama Usulleri	99
3.7. Uyuşmazlığın Karara Bağlanması Açısından Özel Yargılama Usulleri.....	106
3.8. İYUK'un 20/B Maddesinin 2. Fıkrasındaki Düzenleme Açısından Özel Yargılama Usulleri	108
3.9. Diğer Hükümler Açısından Özel Yargılama Usulleri	111
SONUÇ	116
KAYNAKÇA	120
İNTERNET KAYNAKLARI.....	128

KISALTMALAR

AHBVÜHFD	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ALES	: Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı
ASBÜHFD	: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
A.Ş.	: Anonim Şirketi
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BİM	: Bölge İdare Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
D.	: Daire
DÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DGS	: Dikey Geçiş Sınavı
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DUS	: Dış Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavı
E.	: Esas
ET	: Erişim Tarihi
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	: Hâkimler ve Savcılar Kurulu
İBK	: İçtihatları Birleştirme Kurulu
İDDK	: İdari Dava Daireleri Kurulu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜSBFD	: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
İKÜHFD	: İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu

K.	: Karar
K.T.	: Karar Tarihi
KTÜSBE	: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
LGS	: Liselere Geçiş Sistemi
LYS	: Lisans Yerleştirme Sınavı
m.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜHFHAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
ÖSYM	: Ölçme Seçme Ve Yerleştirme Merkezi
RG	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEOG	: Temel Eğitimden Orta Öğretime Geçiş Sınavı
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TUS	: Tıpta Uzmanlık Eğitimi Giriş Sınavı
UM	: Uyuşmazlık Mahkemesi
ÜDS	: Üniversitelerarası Kurul Yabancı Dil Sınavı
vd.	: ve devamı
VDDK	: Vergi Dava Daireleri Kurulu
VUK	: Vergi Usul Kanunu
Y.	: Yıl
YDS	: Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı
YGS	: Yükseköğretime Geçiş Sınavı
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YÖKDİL	: Yükseköğretim Kurumları Yabancı Dil Sınavı
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

Yasama ve yürütme ile birlikte devletin ana organlarından olan yargı, hukuk düzeninin sağlanması ve korunması amacıyla yönelik faaliyetler icra etmektedir. Bu çerçevede icra edilen yargılama faaliyeti, yargısal mercilerin uyuşmazlıkları çeşitli kurallar çerçevesinde karara bağlamasını ifade etmektedir. Bir başka deyişle soyut bir hukuk kuralının somut olaya uygulanması suretiyle uyuşmazlıkları çözümlene yetkisi mahkemelerin görevindedir. Nitekim bu husus Anayasa'nın 9. maddesinde, "*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.*" düzenlemesine yer verilerek vurgulanmıştır.

Bir uyuşmazlığın çözümlenmesi için mahkemenin harekete geçmesinin sağlanmasıyla yargısal süreç başlamaktadır. Bu süreçte, yargılama faaliyetinin verimli bir şekilde sürdürülebilmesi ve yargıya duyulan güvenin korunması amacıyla yönelik çeşitli usul ve kurallar öngörülmüştür. Zira, bütün yargısal faaliyetin en başından sonuna kadar belirli düzen ve disiplin dahilinde işlemesi, uyuşmazlığın taraflarını da tatmin edecek adalet bilincini güçlendirecektir. Yargısal süreçte öngörülen ilke ve kuralların yargılama usulü kavramı çerçevesinde irdelenmesi önem arz etmektedir.

İdari yargı sistemimizde uyuşmazlıklar belirli usul ve kurallar çerçevesinde karara bağlanmaktadır. Bu kapsamda öngörülen düzenlemeler 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yer almaktadır. Ayrıca idari yargılama usulünde, gerek mevzuatta yer alan hükümler gerekse de yargı içtihatlarıyla şekillenmiş ilke ve kurallar bulunmaktadır. Bu kurallara riayet edilmesi yargılama sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Ülkemizde idari yargı kolunda görülen uyuşmazlıklara ilişkin uzun yıllar genel ya da olağan yargılama usulü olarak ifade edilen yargılama usulü uygulama alanı bulmuştur. Bu yargılama usulünde, yargısal faaliyette yazılılık ve dosya üzerinden inceleme esastır. Bu kural ile birlikte çeşitli usuli müesseseler ve süreler düzenlenerek yargısal faaliyetin belirli düzen içerisinde sürdürülmesi amaçlanmıştır. Uygulamada, genel yargılama usulüne tabi olarak görülen bazı uyuşmazlıklarda yargılama sürecinin uzun sürmesi tarafların yargısal yolla elde etmeyi hedeflediği menfaatlere erişebilmesi açısından birtakım problemlere yol

açmıştır. Bu kapsamda bazı davaların geciktirilmeksizin karara bağlanması yönünde bir ihtiyaç ve düşünce oluşmuş, bu yönde somut düzenleme yapılması öngörülmüştür.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na 18.06.2014 tarih ve 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla ilk defa genel yargılama usulünden farklı ve istisnai nitelikte bir yargılama usulü olan "ivedi yargılama usulü" dahil edilmiştir. Sonrasında, 10.09.2014 tarih ve 6552 sayılı İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanunla "merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulü" dahil edilerek yargılama usulüne yönelik önemli değişiklikler yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle genel yargılama usulüne göre daha basit ve hızlı işleyen bir süreç düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile kanunda tahdidi olarak sayılan uyuşmazlıklar bakımından yargılama sürecinin kısaltılması suretiyle anılan usullere tabi olan davaların mümkün olan en kısa sürede karara bağlanması hedeflenmektedir. Nitekim Anayasa'nın 141. maddesi çerçevesinde davaların en az giderle ve mümkün olan süratle karara bağlanması görevi yargı mercilerine aittir. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine istinaden tarafların makul sürede yargılanma hakları bulunmaktadır. Bu çerçevede mahkemeler, dosyayı tekemmül ettirdikten sonra kanunda öngörülen sürelerle de riayet ederek makul sürede uyuşmazlık hakkında karar verecektir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20/A ve 20/B maddelerinde düzenlenen yargılama usullerinde, yargısal sürecin daha hızlı sonuçlandırılması amacıyla öngörülmüş istisnai nitelikte birçok hüküm bulunmaktadır. Belirtilen düzenlemeler incelendiğinde getirilen bu yargılama usulleriyle dava açma süresi, ilk inceleme aşaması, kanun yolu aşaması ve dosyanın karara bağlanmasına yönelik birtakım süreler kısaltılmış, bazı usuli müesseseler kaldırılmıştır.

Çalışmamızda, idari yargı sistemimizde güncelliğini koruyan özel yargılama usulleri incelenerek idari yargılama alanında uygulanabilirliği ve bu usulün geliştirilmesine katkı sağlayabilecek düşünceleri ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ilk aşamada yargı kavramı ve ülkemizdeki yargı kolları açıklanmaktadır. Ardından uyuşmazlıkların çözümlenmesi noktasında önem arz eden idari yargı

denetiminin sınırı ve idari yargılama usulüne hâkim olan ilkeler belirtilerek genel bir çerçeve çizildikten sonra, genel yargılama usulü ve ivedi yargılama usulü ile merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünden oluşan özel yargılama usulleri hakkında bilgiler verilmektedir. Özel yargılama usullerine tabi olan uyuşmazlıklar ve kapsamı hakkında inceleme yapıldıktan sonra, Fransa örneğinde görülen ivedi yargılama usulü irdelenmiştir. Son olarak özel yargılama usullerine ilişkin uygulama hükümleri bağlamında çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışmamızda, mevzuat hükümleriyle birlikte doktrinde yer alan görüşlerden faydalanılarak güncel yargı kararlarına da yer verilmek suretiyle ilgili konuların idari yargılama hukukuna yansımaları ortaya konulacak ve birtakım öneriler sunulacak sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YARGI KOLLARI VE İDARİ YARGININ ÖZELLİKLERİ

1.1. Yargı Kavramı

Yasama ve yürütme erki ile birlikte devletin ana erklerinden biri olan yargı, adaletin sağlanmasına hizmet etmektedir. “*Yargı, hukuk düzeninin bozulmamasına yönelen devlet faaliyeti*¹” olarak tanımlanmaktadır. Anayasanın 9. maddesinde belirtildiği üzere “*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.*”

Yargı, şekli ve maddi olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Şekli kriter açısından yargı kavramı irdelenecek olursa, icra edilen faaliyetin ne olduğu değil, hangi organ tarafından icra edildiği göz önünde bulundurulmalıdır². Mahkemelerin kuruluşu, yargısal faaliyetleri ve hâkimlerin özlük işleri şekli anlamda yargı tanımının içindedir³. Söz konusu yargı tanımında mahkemelerin faaliyetleri geniş bir yoruma tabi tutularak değerlendirildiği için yargısal faaliyeti açıklama noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu noktada maddi anlamda yargı tanımına ihtiyaç duyulmaktadır. Maddi anlamda yargı, “*Hâkim sıfatına sahip kişiler tarafından soyut hukuk kurallarının somut olaya yargılama mekanları içerisinde belirli usuli kaideler çerçevesinde uygulanması faaliyeti olarak tanımlanmaktadır*”⁴. Bu yetki yalnızca hâkimlere özgü, herhangi bir kişiye devredilemeyen fonksiyonu ifade eder⁵. Yargılama işlevinin gerçekleşebilmesi için hukuki uyumsuzluk veya aykırılığın mevcut olduğu yönünde ileri sürülen iddianın bulunması gerekir⁶. Hukuka aykırılık iddiası doğrultusunda söz

¹ Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2002, s.1323.

² Nitekim, Anayasa Mahkemesi de yargı kavramını tanımlarken şekli kriteri esas almaktadır. Abdulkadir Yıldız, **Yargının Tarafsızlığı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s.7; Yargı kavramının tanımına ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. AYM, E. 1963/99, K. 1964/38, K.T. 13.5.1964, RG: 14.7.1964/11753.

³ Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Oğuz Atalay, **Medeni Usul Hukuku Temel Bilgiler**, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2017, s.21; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, **Medeni Usul Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s.65.

⁴ Murat Atalı, İbrahim Ermenek, **Medeni Usul Hukuku (Temel Hukuk Dizisi)**, Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, s.33.

⁵ Pekcanitez, Özkes, Atalay, **Medeni Usul...**, s.21.

⁶ Halil Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Güncellenmiş 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.42.

konusu uyuşmazlık, mahkemelerin önüne götürülecek ve yargılama safhaları neticesinde hüküm verilecektir. Yargılama işlevinin usulüne uygun ve adil bir şekilde gerçekleşmesi hukuk düzeninin oluşmasına önemli katkı sağlayacaktır. Bu durum toplumdaki fertlerde adalete güven duygusunu güçlendirecek hukuk devletini gerçekleştirme amacına matuf bir adım olacaktır. Hukuk devleti, kuralları koyan devletin koyduğu kurallar ile kendisinin de bağlı olması olarak anlaşılabilir. Anayasa'nın 2. maddesinde, “*Türkiye Cumhuriyeti, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.*” denilmek suretiyle bu ilkeye verilen önem ortaya konulmuştur.

1.2. 1982 Anayasasına Göre Yargı Çeşitleri

1.2.1. Anayasa Yargısı

Anayasa; yasama, yürütme ve yargı erklerinin kuruluşunu, işleyişini düzenleyen vatandaşların da temel hak ve hürriyetlerine ilişkin temel esasları ihtiva eden düzenlemeler bütünüdür⁷. Anayasanın bu unsurları bünyesinde barındırması onu diğer hukuk normlarından üstün bir konuma taşır. Nitekim ünlü hukukçu Hans Kelsen'in normlar hiyerarşisinde anayasa, en üst hukuki norm olarak yer almaktadır. Bu durum “anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü” ilkesinin benimsenmesine sebep olmuştur⁸. Bu ilkenin bir sonucu olarak anayasa yargısı kavramı son yüzyıllarda ciddi bir gelişme göstererek hukuk devleti açısından önemli bir boyut kazanmıştır. Anayasaya uygunluk denetimi kapsamında dünyada ön plana çıkan iki sistem bulunmaktadır. Amerika modeli sistemde her mahkeme Anayasa'ya uygunluk denetimi yapabilirken, Avrupa modeli sistemde denetim için tek mahkeme görevlendirilmiştir⁹. Türkiye’de anayasa yargısının örgütlenmesi bakımından benimsenen model Avrupa modelidir ve belirtilen denetimi Anayasa Mahkemesi yapmaktadır. Anayasa Mahkemesi ilk kez 1961 Anayasası ile kurulmuş ve 1982 Anayasası ile varlığını sürdürmüştür.

⁷ Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, 10. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2018, s.22; Yavuz Atar, **Türk Anayasa Hukuku**, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.24; Ömer Anayurt, **Anayasa Hukuku Genel Kısım**, 21. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.62-63; Namık Kemal Öztürk, **Anayasa Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.19-21.

⁸ Ender Ethem Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.135.

⁹ Abdurrahman Eren **Anayasa Hukuku Dersleri**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.1079-1082.

Günümüzde Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, yapısı ve işleyişine ilişkin hükümler Anayasa'nın 146 ila 153. maddeleri ile 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesi soyut norm ve somut norm denetimi kapsamında kanunların anayasaya uygunluğunu inceleyecek, hükmün anayasaya aykırı olması halinde iptal kararı verecektir. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi, yasamadan gelecek ihlallere yönelik anılan norm denetimi yollarının işletilmesiyle temel hak ve özgürlüklere ilişkin koruma sağlamaktadır¹⁰. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin bazı kararlarının¹¹ anayasaya uygunluklarının denetlenmesi ve Anayasa'da öngörülmek koşuluyla Yüce Divan yargılaması ve siyasi partilere ilişkin mali denetim ve kapatma davalarına bakma görevleri ile bireysel başvuruları karara bağlama görevlerini de Anayasa Mahkemesi icra etmektedir¹².

Türkiye'de bireysel başvuru 2010 yılında Anayasa'nın 148. maddesinde yapılan değişiklikle getirilmiştir. Bireysel başvuru usulü hem iç hukukta hem de uluslararası hukukta kullanılan hak arama yoludur¹³. Bir temel hak ve özgürlüğünün ihlal edildiğini ileri süren bireyler, başvuru için geçen gerekli şartları sağlamak koşuluyla bireysel başvuru yoluna gidebilirler¹⁴. Bireysel başvuru yoluna, temel hak ve hürriyetlere yürütme organından gelen müdahale üzerine başvurulabileceği gibi, yargı organından kaynaklı ihlallerin mevcut olması halinde de başvurulabilecektir¹⁵. Bireysel başvurunun esastan incelenmesi sonucunda 6216 sayılı Kanun'un 50/1. maddesinde öngörüldüğü üzere, başvurucunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilmektedir. Anayasa Mahkemesi tarafından ihlal kararı verilmesi durumunda, ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmak amacıyla dosya yeniden yargılama yapılmak üzere ilgili mahkemeye gönderilmektedir¹⁶.

¹⁰ Abdulkadir Yıldız, **Din ve Vicdan Özgürlüğü**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s.103.

¹¹ AYM, parlamento kararlarından yasama dokunulmazlığının kaldırılması ve üyeliğin düşürülmesi kararlarının anayasa, kanun ve içtüzüğe aykırı olup olmadığı hakkında başvuruları karara bağlar. TBMM İçtüzüğü de Anayasa Mahkemesinin yargısal denetimine tabidir.

¹² Atay, **İdari Yargılama...**, s.136.

¹³ Eren, **Anayasa Hukuku...**, s.1171.

¹⁴ Berkan Hamdemir, **Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s.49 vd.

¹⁵ Yıldız, **Din ve Vicdan...**, s.103.

¹⁶ 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesi uyarınca belirtilen karar haricinde, yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hallerde başvurucuya uygun bir tazminat ödenmesi, tazminat

1.2.2. Adli Yargı

Kişilerin birbirleriyle olan hukuki ilişkilerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarının çözümü ile suç teşkil eden fiillerin cezalandırılması adli yargının görev alanına girer¹⁷. Bu doğrultuda hukuk sisteminde diğer yargı kollarının görev alanı dışında kalan bütün yargısal faaliyetler, adli yargı kolu içinde yer alan mahkemelerin görevi kapsamındadır¹⁸. Dolayısıyla adli yargı, en geniş uygulama alanı bulunan genel yargı düzeni olarak görev ifa etmektedir.

Adli yargı kendi içinde medeni yargı ve ceza yargısı olmak üzere ikiye ayrılır. Medeni yargı, özel hukuk alanlarına (borçlar hukuku, iş hukuku, ticaret hukuku vb.) ilişkin uyuşmazlıkları çözümlenmekle görevli olup, kendi arasında çekişmeli ve çekişmesiz yargı olarak ayrılır. Ceza yargısı ise devletin belirli kurallar dahilinde sahip olduğu cezalandırma yetkisini kullandığı alan olup, Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlarda belirtilen ceza hükümlerinin suç teşkil eden fiiller hakkında uygulanmasını konu edinmektedir¹⁹. İlk derece mahkemeleri hukuk ve ceza mahkemeleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hukuk mahkemeleri de kendi arasında çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un²⁰ 4. maddesi uyarınca sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri genel görevli mahkemeler olarak görev yapmaktadır. Diğer mahkemeler (asliye ticaret mahkemesi, iş mahkemesi, aile mahkemesi vb.) ise özel görevli mahkemeler olup belirli konular dahilinde yargılamanın daha sağlıklı yürütülebilmesi ve makul sürede sonuçlandırılabilmesi amacıyla yargılama yapmaktadır. Türkiye'de adli yargı düzeni 20 Temmuz 2016 tarihinden bu yana istinaf sisteminin yürürlüğe girmesiyle birlikte üç dereceli olarak faaliyet göstermektedir.

miktarının daha ayrıntılı inceleme gerektirmesi halinde ise bu husus karara bağlanmaksızın genel mahkemeler nezdinde dava açılması kararlaştırılabilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Eren, **Anayasa...**, s.1203-1215; Hamdemir, **Bireysel Başvuru...**, s.348-384.

¹⁷ Murat Atalı, İbrahim Ermenek, **Yargı Örgütü**, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.43.

¹⁸ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Medeni Usûl...**, s.73; Kemal Gözler, **Hukuka Giriş**, 11. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2014, s.102.

¹⁹ Hakan Pekcanitez, Mine Akkan, Muhammet Özekes, Hülya Taş Korkmaz, **Medeni Usul Hukuku**, 15. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.96.

²⁰ RG: 7.10.2004/25606.

1.2.3. İdari Yargı

İdari yargı, idari makamların kamu hukuku alanındaki faaliyetlerinden doğan hukuki uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulduğu, diğer bir deyişle devletin, merkez ve taşra teşkilatındaki organları ile mahalli idareler ve kamu kurumlarının idari işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluk denetimini yapan söz konusu işlem ve eylemlerden doğan her çeşit zararın giderilmesinin yollarını belirleyen ve bunların işlerliğini sağlayan yargı koludur²¹. Bu yargı kolu idari rejim sistemini benimsemiş ülkelerde bulunmaktadır. İdari rejim, idarenin yargısal denetimini gerçekleştirmek amacıyla, adli yargı dışında faaliyet gösteren, kendine özgü yargılama yöntemleri bulunan ayrı bir yargı düzeni olarak tanımlanmaktadır²². Bu sistemde yargısal denetim kural olarak idari yargı mercilerince yapılmaktadır. İdari yargının ortaya çıkmasında kişi hak ve özgürlüklerinin devlete karşı etkin bir şekilde korunması düşüncesi rol oynamıştır. Nitekim Anayasa'nın 125/1. maddesinde idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu ifade edilmiş, 125. maddenin son fıkrasında ise idarenin kendi işlem ve eylemlerinden doğan zararı tazmin etmekle mükellef olduğu hükmüne yer verilmiştir. Ülkemizde idari yargı kolunda mahkemeler 1982'den beri iki dereceli olarak örgütlenmişti. 18 Haziran 2014 tarih ve 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte üç dereceli olarak örgütlenmesi öngörülmüştür²³. Anayasa'nın 155. maddesinde yüksek yargı yeri olarak düzenlenen Danıştay ise idari yargıda kararların son inceleme merciidir. Danıştay, istisnai hallerde ilk derece mahkemesi sıfatıyla yargılama yapmaktadır. Ayrıca Danıştay'ın çeşitli idari görevleri de bulunmaktadır.

1.2.4. Uyuşmazlık Yargısı

Nitelik ve özellikleri bakımından benzerlik gösteren uyuşmazlıkların aynı yargılama disiplinlerinin alanına dahil olması sebebiyle meydana gelen ayrıma yargı kolu (yargı düzeni) denir²⁴. Yargılama hukukunda görev, konu bakımından

²¹ Yahya Kazım Zabunoğlu, **İdare Hukuku (Cilt-2)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s.69; Ender Ethem Atay, **Hukuk Başlangıcı**, 9. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2021, s.535.

²² Ramazan Çağlayan, **İdari Yargılama Hukuku**, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s.42.

²³ RG: 28.06.2014/29044.

²⁴ Atay, **İdari Yargılama...**, s.180.

mahkemenin hangi davalara bakabileceği meselesine ilişkindir. Ülkemizde birden fazla yargı kolunun bulunması sebebiyle bunlar arasında çeşitli görev ve hüküm uyumsuzlukları doğmaktadır²⁵.

Adli ve idari yargı mercileri arasında tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir davada her iki yargı merciinin görevsizlik ya da görevlilik kararı vermeleri sonucunda meydana gelen uyumsuzluğun çözüme kavuşturulması gerekmektedir²⁶. Ayrıca bu iki yargı mercii yaptıkları yargılamalar sonucunda birbirleri ile çelişecek şekilde hüküm kurmuş olabilir. Tüm bu uyumsuzlukları kesin olarak karara bağlayacak bir yargı merciine ihtiyaç duyulmasıyla birlikte Anayasa'nın 158. maddesinde öngörülen²⁷ Uyuşmazlık Mahkemesi, 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu ve İşleyişi Hakkında Kanun²⁸ ile kurulmuştur. Bu doğrultuda Uyuşmazlık Mahkemesi'nin asli görevi, adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarını nihai olarak karara bağlamaktır. İstisnai olarak Anayasa ve kanunlarda görev ve hüküm uyumsuzlukları konusunda düzenleme yapılmış olabilir. Nitekim Anayasa'nın 160/2. maddesinde; "Vergi ve benzeri mali yükümlülükler konusunda Danıştay ile Sayıştay kararları arasında uyumsuzluk çıkarsa Danıştay kararları esas alınır." hükmüne yer verilerek bu durum ortaya konulmuştur.

1.2.5. Seçim Yargısı

Anayasa'nın 79. maddesi uyarınca seçimlerin, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında gerçekleştirileceği hüküm altına alınmış, seçimlerin

²⁵ Nitekim, Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulma sebebine ilişkin yapılan müzakerelerde adalet komisyonu sözcüsü Cahit Tüzel'e göre; farklı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de bir idari yargı sistemi kabul edilmektedir. Bu kapsamda Danıştay kurulmuş, görev ve yetkileri Danıştay Kanunu ve diğer kanunlarda belirlenmiştir. Şu halde anayasa hükümlerine göre yargı sistemimizde adli yargının yanında onun gibi bağımsız ve millet adına yargılama yetkisini kullanan bir mahkeme daha mevcuttur. Bu mahkeme idari mahkeme olarak tezahür etmektedir. Bu mahkemelerin teşkilatlanmasının başında Danıştay bulunmaktadır. Madem ki davalar adli ve idari davalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır bu iki yargı kolu arasında uyumsuzluk çıkması durumunda her iki yargı kolunu temsil eden hâkimlerden meydana gelen ayrı bir mahkemenin bu uyumsuzlukları incelemesi zorunluluğu sonucu uyumsuzluk mahkemesi kurulmuştur. Söz konusu açıklamalar için bkz. Ragıp Sarıca, **İdari Kaza**, Kenan Matbaası, İstanbul, 1949, s.852-853; Gözler, **Hukuka Giriş...**, s.125.

²⁶ A. Şeref Gözübüyük, Turgut Tan, **İdare Hukuku Cilt 2 İdari Yargılama Hukuku**, 7. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s.215.

²⁷ Anayasa'nın 158. maddesinde, diğer mahkemelerle Anayasa Mahkemesi arasında herhangi bir görev uyumsuzluğunun bulunması durumunda, Anayasa Mahkemesi kararının esas alınacağı açıkça vurgulanmıştır.

²⁸ RG: 22.06.1979/16674.

başlangıcından bitimine kadar olan süreçte seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili tüm işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularına ilişkin bütün yolsuzluk şikayet ve itirazları inceleyip kesin karara bağlama TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevinin YSK'ya ait olduğu belirlenmiştir. Yine önemle ifade etmek gerekir ki YSK'nın verdiği kararlara karşı başka herhangi bir yargı merciine başvurulamaz. Her ne kadar Anayasa'nın yargı kısmında YSK düzenlenmemiş olsa da usul hükümlerinin varlığı, kesin hükme bağlama gibi sebeplerle yargı kolu olarak değerlendirilebileceği²⁹, bununla birlikte yüksek mahkeme niteliğini de haiz olduğu ifade edilmektedir³⁰.

1.2.6. Hesap Yargısı

Mali bir denetim organı olan Sayıştay, kamu kurum ve kuruluşlarının bütün gelir ve giderlerini TBMM adına denetleme yetkisini haiz olup, kanunlarla belirlenen sorumluların hesap ve işlemlerinin mevzuata uygun nitelikte olup olmadığını yargılama gerçekleştirmek suretiyle kesin hükme bağlayan kendine özgü nitelikte anayasal ve özel idari yargı yeridir³¹. Nitekim Anayasa'nın 160. maddesinde bu husus açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca Sayıştay'ın sorumluların hesap ve işlemlerinin denetimi ile birlikte bu kişilerin zimmelerine ya da beraatlerine karar verme yetkisi de bulunmaktadır³². Sayıştay'ın yargısal ve idari³³ olmak üzere iki temel görevi bulunmaktadır. Yargısal denetim, yargılamaya esas rapor aşaması, yargılama aşaması ve kanun yolları aşamasından meydana gelmektedir³⁴. Sayıştay, Anayasa'nın yargı bölümünde yer alan 160. maddesinde düzenlenmiş olsa da, yüksek yargı yeri olma

²⁹ Ayrıca YSK'nın yapısının Danıştay ve Yargıtay tarafından seçilen üyelerden oluşması, mahkeme niteliğinde sayılması görüşünü desteklemektedir. Atay, **İdari Yargılama...**, s.188.

³⁰ Zabunoğlu, **İdare...**, s.74; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.85-86; Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.97-98.

³¹ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.82-83; Atay, **İdari Yargılama...** s.189; Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...** s.98-99; Kalabalık **İdari Yargılama...**, s.87.

³² Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.87.

³³ Sayıştay'ın idari görevleri idare hukuku bağlamında incelenmesi gereken bir konudur. Zabunoğlu, **İdare...**, s.75.

³⁴ Yargılama sürecinde ayrıca raporların dairelerce incelenmesi ve hükme bağlanması, hesap ve işlemlerin hukuka uygunluğuna ya da kamu zararına sebebiyet verdiğinin saptanması ve bu çerçevede hüküm verilmesi, ilamların tebliğ edilmesi ve yerine getirilmesi gibi iş ve işlemler bulunmaktadır Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.102-103; Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.87-90.

niteliği oldukça tartışmalıdır. Anayasa Mahkemesi bir kararında³⁵ Sayıştay için “kendine özgü bir anayasal kurum” tabirini kullanırken, daha güncel bir başka kararında³⁶ ise “yüksek denetim kurumu ve hesap mahkemesi” olarak nitelendirmiştir.

1.3. İdari Rejim

1.3.1. Genel Olarak

İdari rejim, idarenin yargısal denetimini gerçekleştirmek amacıyla, kendine özgü ilkeleri ve yargılama yöntemleri bulunan adli yargının dışında ayrı ve özerk bir yargı düzenini ifade etmektedir³⁷. İdari yargı sistemi idari rejimin belirleyici unsurunu oluşturmaktadır³⁸. İdari rejim dünya üzerinde Kıta Avrupası ülkeleri de dahil olmak üzere birçok ülkede uygulanmaktadır. Bu sistemde yürütülen kamu hizmetlerine yönelik yalnızca idari görevlerle sorumlu ayrı bir idari teşkilat bulunmaktadır. Bu idari teşkilat birtakım kamu gücü ayrıcalıklarıyla donatılmış olup³⁹, icrai bir şekilde karar alma ve bu kararları re’sen uygulama yetkisini haizdir⁴⁰. Belirtilen bu özellikler kamu yararını etkin bir şekilde sağlama amacına hizmet etmektedir⁴¹. İdari rejimde ayrıca idarenin bireylerle hukuki ilişkilerinde idare hukuku kurallarının uygulanması sebebiyle hukuki ilişki ve faaliyetlerde ortaya çıkacak uyumsuzluklar nedeniyle idari yargı kolu görev yapmaktadır. Tüm bu ilkeler değerlendirildiğinde idari rejimin genel kabul gören unsurları şu şekilde sıralanabilir⁴²:

- 1- Yürütme organı içinde bulunduğu halde ayrı ve kendi kendine hareket edebilme imkânı bulunan idarenin varlığı,

³⁵ AYM, E.1990/39, K.1991/21, K.T. 11.7.1991, RG: 23.5.1992/21216.

³⁶ AYM, E.2011/21, K.2013/36, K.T. 28.2.2013, RG: 6.3.2014/28933.

³⁷ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.42.

³⁸ Zabunoğlu, **İdare...**, s.102-103.

³⁹ Kıta Avrupasında öngörülen idari rejimde idareler özel hukukta öngörülmeven bazı ayrıcalık ve yükümlülüklerle tabi olmaktadır. Kemal Gözler, Gürsel Kaplan, **İdare Hukuku Dersleri**, 21. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s.29.

⁴⁰ Nitekim Danıştay’ın bir kararında bu durum ifade edilmiştir: Danıştay 7. Daire, E.2002/4300, K. 2005/2763, K.T. 16.11.2005, **Danıştay Dergisi**, S.112, Y.2006, s.218-219.

⁴¹ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, **Türk İdare Hukuku**, 8. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017, s.96.

⁴² Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.42; Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.25; Hayrettin Yıldız, “İdare Hukukunun Kısa Tarihçesi”, **AHBVÜHFD**, C.22, S.4, Y.2019, s.197-200.

- 2- İdari teşkilata, idari faaliyete ve idarenin denetimine özgü kurallar bütünü bir diğer deyişle idare hukukunun bulunması,
- 3- Adli yargıdan bağımsız bir yargı kolu olarak yer alan idarenin hukuka uygunluğunu denetlemekle görevli ve kendine özgü usul kuralları çerçevesinde hareket eden idari yargının varlığı⁴³,
- 4- Adli yargı ile idari yargı arasında çıkabilecek görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümüne ilişkin bir usulün varlığı⁴⁴.

Bir diğer sistem olan ve yargı birliği esasına dayanan adli idare sistemi⁴⁵ idari rejime kıyasla basit bir şekle sahiptir. Bu sistemde idari faaliyetler için uygulanacak özel bir usul kuralı bulunmamakta olup, bu faaliyeti gerçekleştiren idareye tanınmış herhangi bir ayrıcalık mevcut değildir⁴⁶. Bir başka deyişle yargı birliğini kabul eden ülkelerde idare hukuku disiplini idari rejimde uygulanan manada bulunmamaktadır. Bu anlayış sebebiyle çıkan uyuşmazlıklara bireyler arası ilişkilerde mevcut olan genel hukuk kuralları uygulanmaktadır⁴⁷. Yargı birliği sisteminde idare, tek yargı sistemi içinde yer alan mahkemelerin denetimine tabi olmaktadır⁴⁸. Örneğin kamu hizmetinin görüldüğü esnada, hizmetle irtibatı kurulabilir bir işlem veya eylemden dolayı ilgili kurum personelinin kusurlu davranışıyla zarar gören kişi bu sistemde öngörülen tek mahkemeye başvurarak zararının giderilmesini talep edebilir. Yargı birliği sistemi, İngiliz Hukukunun en önemli ilkesi olan Rule of Law ilkesinin bir yansımasıdır. Bu ilkeye göre hiç kimse hukukun üstünde değildir. Herkes genel hukuk kuralları olarak kabul edilen Common Law'a uymakla yükümlüdür⁴⁹. Sonuç olarak adli idare sisteminin (adli rejim) ayırt edici yönü kamu hukuku-özel hukuk ayrımının bulunmaması üzerine kurgulanmış olmasıdır⁵⁰.

⁴³ Gürsel Özkan, "İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa'da, İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeler", *AHBVÜHFD*, C.2, S.2, Y.1998, s.1-2.

⁴⁴ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare...*, s.97.

⁴⁵ Sıddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları Cilt 1*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966, s.78

⁴⁶ Bu sistemde idare ile şahıslar aynı seviyede görülmekte, bunlara aynı hukuk kurallarının uygulanması sağlanmaktadır. Gözübüyük ve Tan, *İdari Yargılama...*, s.25.

⁴⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *Türk İdare...*, s.97.

⁴⁸ Mahkemelerin vermiş oldukları kararlar da öngörülen tek yüksek mahkemede temyiz edilecektir. Gözler ve Kaplan, *İdare Hukuku...*, s.28-29.

⁴⁹ Gözübüyük ve Tan, *İdari Yargılama...*, s.25-26.

⁵⁰ Atay, *İdari Yargılama...*, s.51.

1.3.2. İdari Yargı Sisteminin Tarihsel Arka Planı

1.3.2.1. Fransa’da İdari Yargının Doğuşu

İdari yargı sisteminin tarihsel olarak ilk ortaya çıktığı ülke Fransa’dır⁵¹. Bu sistemin oluşma süreci Fransız İhtilali’ne dayanmaktadır. İhtilalden sonra adli ve idari makamların ayrılığı ilkesi öngörülerek hâkimlerin idareye karşı açılmış davalara bakmaları cezai müeyyideye bağlanarak yasaklanmıştır⁵². İdareyle ilgili uyuşmazlıklar hakkında mahkemelere dava açılmasının yasaklanmasının ardından idari eylem ve işlemlerden zarara uğrayan vatandaşlar zararlarının tazminini doğrudan idareye başvurarak istemişlerdir⁵³. Bu problemlerin devam etmesi üzerine 1799 yılında Conseil d’Etat kurulmuş, böylece idarenin faaliyetlerinden şikayetçi olanların başvurabileceği belli ölçüde idareden bağımsız bir başvuru yolu öngörülmüştür⁵⁴. Başvurular devlet başkanına ulaştıktan sonra buradan Conseil d’Etat kurumuna havale ediliyor, buradan bildirilen görüşe göre karar veriliyordu⁵⁵. 24 Mayıs 1872 tarihli Kanunla bu sisteme de son verilerek Conseil d’Etat’nın uyuşmazlıklar hakkında doğrudan ve kesin karar vermesinin önü açılmıştır⁵⁶. İdare hukuku açısından en önemli noktalardan biri olarak kabul edilen Blanco kararı da 1873 tarihinde Fransız Uyuşmazlık Mahkemesince verilmiştir⁵⁷. Fransız Danıştay’ı 1889 tarihli Cadot kararı ile Danıştay’ı idari davalar yönünden yegâne merci kabul ederek idari yargının bağımsızlığını ilan etmiştir⁵⁸. Fransa’da Danıştay 1963 yılında yeniden düzenlenmiş

⁵¹ Fransa’da adli ve idari yargı ayrımının, bir diğer deyişle idari yargı sisteminin ilk temellerinin 1641 yılına kadar uzandığı ileri sürülmektedir. Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.19.

⁵² Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku...**, s.30.

⁵³ Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.29.

⁵⁴ Gürsel Kaplan, **İdari Yargılama Hukuku**, 5. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s.111.

⁵⁵ Conseil d’Etat’nın bu aşamada uyuşmazlıklar hakkında bağlayıcı karar alma yetkisi bulunmamaktaydı. Bu durum, tutuk adalet sisteminin bir görünümü olarak değerlendirilmektedir. Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku...**, s.31.; Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.20-21.

⁵⁶ Kaplan, **İdari Yargılama...**, s.112.

⁵⁷ Bu kararlar birlikte devletin sorumsuzluğu ilkesi terk edilmiş olup devletin işlem ve eylemleri nedeniyle hukuki sorumluluğu ilkesi kabul edilmiştir. Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku...**, s.676; Blanco kararına konu olan olayda, Fransız Devleti’ne ait Bordeaux tütün fabrikasına ait olan vagonlardan birinin Agnes Blanco isimli kız çocuğuna çarpmasının ardından babası zararın tazmini istemiyle adli yargı nezdinde dava açmış, tazminat talebiyle devlete karşı adli yargıda dava açılmayacağı belirtilerek görev uyuşmazlığı çıkarılması üzerine Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi, gerçekleşen zararın kamu hizmetinin görülmesi esnasında meydana geldiğini ifade ederek olayda idari yargının görevli olduğuna karar vermiştir. Mustafa Avcı, Ayfer Üzümpçeker, “Blanco Kararı ve İdarenin Mali Sorumluluğuna Yansımaları”, **Legal Mali Hukuk Dergisi**, C.17, S.196, Y.2021, s.936-937.

⁵⁸ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.49.

olup, 1987 yılında ise istinaf sistemi öngörülmüştür⁵⁹. Tüm bu açıklamalar birlikte değerlendirildiğinde Fransa’da idari rejimin doğuşu, benimsenmesi ve gelişmesi uzun bir sürece yayılmıştır. Günümüzde de Fransa’daki sistem birçok ülke açısından örnek teşkil etmektedir.

1.3.2.2. Türkiye’de İdari Yargının Doğuşu

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan Tanzimat dönemine kadar geçen süreçte idarenin haksız eylemlerine karşı öngörülen çeşitli idari ve yargısal denetim yolları bulunmaktaydı. Bununla birlikte yargısal faaliyeti sürdüren merciler aynı zamanda bazı idari işler ile de vazifelenirilmişlerdi. Tanzimat Fermanı ise bu aşamada devletin hukuk kuralları ile bağlılığı yönünden önemli bir düzenleme içerse de idarenin yargısal denetimi noktasında herhangi bir yenilik getirmemiş olup, Şurayı Devlet’in kuruluşunun bir anlamda önünü açmasından dolayı önem arz etmektedir⁶⁰. Osmanlı Devleti’nde Tanzimat sonrasında Fransız örneğinde görüldüğü gibi idari uyuşmazlıkları çözümü görevi mülkiye memurlarına tevdi edilmiştir. 1838 tarihinde kurulan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye, memurların yargılandığı ve idare aleyhine açılan davaların karara bağlandığı yargısal birim olarak görev yapmıştır⁶¹. Daha sonra 1868 yılında bu yargısal birim, Şurayı Devlet⁶² ve Divanı Ahkamı Adliye olmak üzere ikiye ayrılarak yargılama faaliyeti açısından önemli bir adım atılmıştır. Şurayı Devlet ilk kurulduğu dönemde idareden bağımsız bir yargı organı gibi düşünülmemiş, hükümet ile bireyler arasında ortaya çıkacak uyuşmazlıklara bakmakla görevlendirilmiştir. Şurayı Devlet tarafından verilen bir karar yargısal işlem olarak kabul görmemiş, istişari nitelikte değerlendirilmiştir⁶³. Bu sistemde Şurayı Devletin herhangi bir hukuki uyuşmazlık neticesinde verdiği kararda zararın varlığı

⁵⁹ Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.21.

⁶⁰ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.55.

⁶¹ Atay, **İdari Yargılama...**, s.56.

⁶² Şurayı Devlet, Osmanlı Devleti’nde idari yargı işlerine bakmak üzere kurulan ilk yargı organıdır. (...) Coşkun Üçok, Ahmet Mumcu, Gülnihal Bozkurt, **Türk Hukuk Tarihi**, 17. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s.343.

⁶³ Turan Yıldırım, Melikşah Yasin, Nur Kaman, Halit Eyüp Özdemir, Gül Üstün, Özge Okay Tekinsoy, **İdare Hukuku**, 6. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.696.

belirtilmekle birlikte iptal veya bu zararın tazmini hükmü bulunmamaktadır⁶⁴. Nitekim uygulamada Şurayı Devlet kararları sadrazamın onayı ve padişahın iradesiyle yürürlüğe girmekteydi. Bu durum 669 sayılı Şurayı Devlet Kanunu'nun 7 Aralık 1925 tarihinde yürürlüğe girmesine kadar geçecek olan dönemde tutuk adalet usulünün⁶⁵ uygulanmasına sebebiyet vermiştir.

Cumhuriyet döneminde 1924 Anayasası ile Şurayı Devlet yeniden düzenleme alanı bulmuştur. Anılan Anayasa'nın 51. maddesine göre, "*İdarî dava ve ihtilâfları rüyet ve hal hükümetçe ihzar ve tevdi olunacak kanun lâyihaları ve imtiyaz mukavele ve şartnameleri üzerine beyanı mütalaa, gerek kendi kanunu mahsus ve gerek kavanini saire ile muayyen vezaiî ifa etmek üzere bir Şûrayı Devlet teşkil edilecektir.*" Böylece 23 Kasım 1925 tarihinde Şurayı Devlet kurularak 1927'de fiilen göreve başlamıştır. 1961 Anayasası'nın 140. maddesinde ise idari uyuşmazlıkları ve davaları görmek üzere Danıştay'ın kurulması öngörülmüştür. Bu çerçevede 1964 yılında Danıştay Kanunu çıkarılmıştır⁶⁶. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Şurayı Devlet olarak anılan yargı yeri Danıştay olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 1971 yılında Anayasa'nın 140. maddesi değiştirilmek suretiyle "*asker kişilerle ilgili eylem ve işlemlerin denetimi Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nce yapılır*" hükmü getirilmiştir⁶⁷. Bu değişikliğe istinaden 1602 sayılı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu çıkarılmıştır. 1982 yılına gelindiğinde Türkiye'de idari yargı sistemiyle ilgili kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır⁶⁸. 2575 sayılı Danıştay Kanunu⁶⁹, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve

⁶⁴ Anılan bu karar idareye herhangi bir borç yüklemiyor, idare memurunun katılımı ile yapılan incelemeler sonucunda ortaya çıkan durumu açıklamayı yeterli görüyor ve bu durumda yapılması gerekli olan fiili idarenin takdirine bırakıyordu. Onar, **İdare Hukukunun...**, C.3, s.1821.

⁶⁵ Tutuk adalet anlayışında yargılama yetkisini elinde bulunduran kral, hakimlerin verdiği kararlara müdahale edebilir ve söz konusu kararları kendi onayına tabi tutabilir. Bu anlayış hakkında daha detaylı bilgilendirmeler için bkz. Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku...**, s.32; Yıldız, **Kısa Tarihçesi...**, s.197-223.

⁶⁶ Anayasa'dan sonra, 1964 tarih ve 521 sayılı Danıştay Kanunu, Danıştay'ın bağımsız olduğunu ifade etmiş, 1964 tarihine kadar kararlarında bağımsız olmakla birlikte Başbakanlığa bağlı olan Danıştay, bu tarih itibarıyla tamamen bağımsız bir yargı kuruluşu olarak görev yapmaya devam etmiştir. bkz. Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.73.

⁶⁷ Daha sonra Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 16 Nisan 2017 tarihli Anayasa değişikliği ile kaldırılmıştır.

⁶⁸ İdari yargı yerleri tarafından bakılacak uyuşmazlıklara ilişkin uygulanacak yargılama kuralları esas olarak 2577 sayılı İYUK'ta yer almakta olup idari yargı sistemi bu tarih itibarıyla her yönüyle yeni baştan düzenlenmiş durumdadır. Kaplan, **İdari Yargılama...**, s.114.

⁶⁹ RG: 20.01.1982/17580.

Görevleri Hakkında Kanun⁷⁰ ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu⁷¹ olarak üç temel kanun yürürlüğe girmiştir. 1982 Anayasası'nın 155. maddesinde, Danıştay'ın idari mahkemeler tarafından verilen kararlara karşı nihai inceleme mercii olarak görev yapacağı, kanun kapsamında bazı davalara ilk derece ve son derece mahkemesi olarak bakacağı hüküm altına alınmıştır. İdari yargı sisteminde bu yeni yargısal örgütlenmenin sonucu olarak Danıştay anılan görevleri ifa etmeye başlamıştır. Bölge idare mahkemeleri ise idare ve vergi mahkemelerinin verdikleri bazı kararlar ile bu mahkemelerce verilecek yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararların itiraz mercii olarak görevlendirilmiştir⁷². 2014 yılında İYUK'un 45. maddesi yeniden düzenlenerek itiraz yolu kaldırılmış, bölge idare mahkemeleri istinaf mercii olarak düzenlenmiştir. 20 Temmuz 2016 yılında bölge idare mahkemelerinin faaliyete geçmesiyle idari yargı düzeninde fiilen üç dereceli yargılama sistemine geçilmiştir.

1.3.3. İdari Yargının Kaynakları

1.3.3.1. Genel Olarak

Hukuk kurallarının kaynakları çeşitlilik göstermektedir. Bu kaynaklar devletin üç ana erkinin faaliyetleri neticesinde şekillenmektedir. Yasama organı, kendisine tanınmış yasama yetkisinin asliliği yetkisi uyarınca herhangi bir mesele hakkında, doğrudan düzenleme yapma yetkisini haizdir⁷³. Bu düzenlemeler arasında anayasa ve kanun yer almaktadır. Ayrıca milletlerarası antlaşmalar da idari yargıya kaynaklık teşkil eder. Yürütme organının da birtakım düzenlemeler yapma yetkisi bulunmaktadır. Yürütme organının başı olan Cumhurbaşkanının olağan ve olağanüstü dönem Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini çıkarma yetkisi mevcuttur. Yürütme organının içerisinde idarelerin de genel düzenleyici işlemler yapma yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki ikincil nitelikte bir yetkidir. İdare bu yetkisini anayasa ve kanunlara uygun olarak, genel ve soyut nitelikte uygulanmakla etkisi tükenmeyen tesis ederek kullanmaktadır. Bu düzenlemeler, yönetmelik ve diğer adsız düzenleyici

⁷⁰ RG: 20.01.1982/17580.

⁷¹ RG: 20.01.1982/17580.

⁷² Ramazan Yıldırım, Serkan Çınarlı, **Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri**, 1. Baskı, Astana Yayınları, Ankara, 2018, s.31.

⁷³ Eren, **Anayasa Hukuku...**, s. 944.

işlemlerden oluşmaktadır. Bir diğer kaynak ise yargı organlarının yargılama faaliyetleri neticesinde verdikleri kararlar ile yargı içtihatları ve içtihadı birleştirme kararları olarak gösterilebilir.

1.3.3.2. Anayasa

Anayasa, devletin temel yapısını, organlarını gösteren bununla birlikte temel hak ve hürriyetlerin korunmasını amaçlayan temel bir kanundur. Normlar hiyerarşisinde en üst hukuki norm olarak yer almaktadır. Anayasada yargıya ilişkin çok sayıda düzenleme bulunmaktadır. Bunların arasında idari yargıyla irtibatlı birçok hüküm yer almaktadır. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü kenar başlıklı 11. maddesinde, *“Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.”* hükmüne yer verilerek genel bir çerçeve çizilmiştir. Anayasada idari yargı ile ilgili en önemli kısımlardan biri ise idarenin her türlü işlem ve eylemlerine karşı yargı yolunun açık olduğunu öngören 125. maddedir. Bununla birlikte en yüksek idari yargı mercii olan Danıştay 155. maddede düzenleme alanı bulurken Uyuşmazlık Mahkemesi de 158. maddede düzenlenmiştir. 159. ve 160. maddelerde de sırasıyla Hâkimler Savcılar Kurulu ile Sayıştay düzenleme alanı bulmuştur. Bu çerçevede, idari yargılama hukuku, hiç şüphesiz yapısal ve işlevsel açıdan tanımlanmasını, temel işlevlerini hak arama özgürlüğü ile ve ondan hareketle temel hak ve özgürlükler korunmasını ve güvence sağlanmasını amaçlayan işlevini anayasadan almaktadır⁷⁴. Bu açıklamalar ile birlikte anayasada adil yargılanma hakkını ve mahkeme kararlarının gerekçeli olmasını düzenleyen, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasını öngören kurallar da idari yargılama hukukuna anayasal düzeyde kaynaklık teşkil etmektedir⁷⁵.

1.3.3.3. Uluslararası Sözleşmeler

Uluslararası sözleşmeler, devletler arasında hukuki bir bağ oluşturmak bir hukuksal ilişkiyi değiştirmek ya da kaldırmak amacıyla ilgili devletlerin yetkili

⁷⁴ Zabunoğlu, *İdare...*, s.104.

⁷⁵ Kaplan, *İdari Yargılama...*, s.2; Kalabalık, *İdari Yargılama...*, s.43-44.

organları eliyle yapılan karşılıklı irade açıklamalarını içeren hukuksal düzenlemelerdir. Uluslararası antlaşmalar dünya üzerinde ülkeler tarafından imzalanmakta ve bağlayıcı hale gelmektedir. Uluslararası hukuk kurallarının bağlayıcı olmasının sebebi uluslararası hukuk literatüründe normlar hiyerarşisinin en üst basamağında yer alan devletlerin bu anlaşmalara uymakla yükümlü olduğunu açıklayan pacta sunt servanda (ahde vefa) ilkesidir⁷⁶. Türk hukuku açısından da uluslararası sözleşmeler bağlayıcı niteliği haizdir. Nitekim Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasında bu durum “*usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir*” şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca bu anlaşmalar hakkında anılan fıkra uyarınca Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne gidilemeyecektir. İdari yargılama usulü açısından da birçok anlaşma hükmü bağlayıcı nitelik taşımaktadır. Bunların arasında adil yargılanma hakkının belirtildiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi en sık uygulama alanı bulan düzenlemedir. Bununla birlikte makul sürede yargılanma hakkı, mülkiyet hakkı, toplantı ve gösteri hakkı gibi temel haklar da iç hukukumuzda bağlayıcı olarak uygulanmaktadır.

1.3.3.4. Kanunlar

Kanunlar, normlar hiyerarşisinde anayasanın altında yer alan TBMM tarafından yeterli çoğunluk ile çıkarılan hukuki metinlerdir. Anayasa tarafından öngörülen sınırlar çerçevesinde asli düzenleme yetkisi meclisin elindedir. Meclis, anayasaya aykırı olmamak kaydıyla istediği konuda düzenleme yapabilmektedir⁷⁷. Uyuşmazlıklar açısından kanunlar uygulanması gereken temel hukuki normlar arasındadır. Nitekim Anayasa'nın 138. maddesinde, “*Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler*” hükmüne yer verilerek kanunların yargılama açısından kaynak niteliği vurgulanmıştır. Bu bağlamda birçok kanun idari yargılama hukukuna kaynaklık teşkil etmektedir. Bunların başında 2575 sayılı Danıştay Kanunu, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin

⁷⁶ Oğuz Sancakdar, Lale Burcu Önüt, Eser Us Doğan, Mine Kasapoğlu Turhan, Serkan Seyhan, **İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı**, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.78.

⁷⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **Türk İdare...**, s.53.

Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu sayılabilir. İdari Yargılama Usulü Kanunu idari yargı açısından temel kanun olarak yer almakta, İYUK'un 31. maddesinde yer verilen hususlarda ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmektedir. Ayrıca vergi uyuşmazlıklarının çözümünde birçok kanun hükmü uygulanmakta, bunların başında 213 sayılı Vergi Usul Kanunu gelmektedir⁷⁸. Bu yönüyle Vergi Usul Kanunu da idari yargıya kaynaklık teşkil etmektedir⁷⁹.

Bu kanunlar dışında idari yargılama hukukuna kaynaklık teşkil eden ve yön veren bazı kanunlar şunlardır: 7201 sayılı Tebligat Kanunu⁸⁰, 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu⁸¹, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun⁸².

1.3.3.5. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

21.01.2017 tarih ve 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁸³ ile Anayasanın 104. maddesinde bir değişiklik yapılmıştır. Söz konusu değişiklik ile Cumhurbaşkanına cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi verilmiştir. Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkararak belirli konularda doğrudan düzenleme yapma yetkisini haizdir⁸⁴. Anılan madde uyarınca yürütme yetkisine ilişkin konularda cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılabilecektir. Anayasanın 104. maddesine göre olağan dönemlerde yürütme yetkisi dışında kalan konularda, kanun tarafından açık bir şekilde düzenlenmiş konularda, anayasanın münhasıran kanun ile düzenleme öngördüğü konularda cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamayacaktır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunmaktaysa kanun hükümleri uygulanacaktır. Ayrıca Anayasanın 12 ila 40. maddeleri ve 66 ila 74. maddeleri arasında yer alan temel hak ve hürriyetlerle ilgili

⁷⁸ Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.44-45.

⁷⁹ Kaplan, **İdari Yargılama...**, s.3.

⁸⁰ RG: 19.2.1959/10139.

⁸¹ RG: 22.6.1979/16674.

⁸² RG: 4.12.1999/23896.

⁸³ RG: 11.02.2017/29976.

⁸⁴ Diğer bir ifadeyle Cumhurbaşkanı, kanunla yetkilendirme olmaksızın ya da TBMM'nin onayını olmaksızın birtakım alanlarda bazı kurallar ihdas edebilir ve düzenleme yapabilir. Ömer Anayurt, **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları**, 22. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, s.271.

genel hükümler, kişi hak ve ödevleri ile siyasi hak ve ödevler cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenemeyecektir. Bu çerçevede cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile Anayasada özel olarak kanunla düzenlenmesi öngörülmemiş pozitif statü haklarına yönelik düzenlemeler yapılabileceği, ancak söz konusu haklara sınırlama getirilemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır⁸⁵. Cumhurbaşkanlığı kararnameleri olağan ve olağanüstü cumhurbaşkanlığı kararnameleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Olağan cumhurbaşkanlığı kararnameleri şekil ve esas bakımından Anayasa Mahkemesi denetimine tabidir. Olağanüstü dönemlerde çıkarılan cumhurbaşkanlığı kararnameleri Anayasa Mahkemesi denetimine tabi değildir. Resmi Gazete’de yayımlandıkları gün TBMM’nin onayına sunulurlar. Ayrıca Anayasanın 123. maddesinde kamu tüzel kişiliğinin kanunla veya cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulabileceği öngörülmüştür. Öngörülen bu madde ile cumhurbaşkanı idari teşkilat anlamında çeşitli düzenlemeler ve değişiklikler yapabilecektir. Sonuç olarak idare hukuku anlamında birçok hüküm ve sonuçları bulunan cumhurbaşkanlığı kararnameleri, idari yargı açısından kaynaklık teşkil etmektedir.

1.3.3.6. Yönetmelik

Hukukumuzda en yaygın düzenleyici işlemlerden biri olan yönetmelikler idari yargı açısından kaynaklık teşkil etmektedir. Nitekim Anayasa’nın 124. maddesinde, “Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.” hükmü getirilmiştir. Bu hüküm ile yönetmeliği çıkarabilecek merciiler ve yönetmeliğin işlevi düzenleme alanı bulmuştur. Belirtildiği üzere yönetmelikler normlar hiyerarşisinde kendisinden üst derecedeki hukuki normlar uygun olmak zorundadır. Dolayısıyla yönetmelik ile kanun ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine aykırı hükümler getirilemez. Kanun ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile getirilen hak sağlayıcı hükümler yönetmelik ile daraltılamaz ya da kaldırılamaz. Bu tür

⁸⁵ Zira, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması yasama organının yetkisinde bulunmaktadır. Bkz. Mehmet Artuk Ardıçoğlu, “Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, C.75, S.3, Y.2017, s.41.

düzenlemelerde öngörülmeven sınırlayıcı hükümler getirilemez⁸⁶. Yönetmelikler düzenleyici işlem olmaları nedeniyle idari yargı denetimine tabidirler. Yönetmeliklerin iptali istemiyle açılan davalar duruma göre ilk derece mahkemesinde ya da Danıştay'da görülecektir. Yönetmeliklerin yargısal denetiminin idari yargı mercileri tarafından yapılıyor olması sebebiyle de yönetmelikler idari yargı açısından kaynak niteliğindedir.

1.3.3.7. Adsız Düzenleyici İşlemler

Anayasa'da öngörülen yönetmeliğin dışında farklı düzenleyici işlemler yapılmaktadır. Genelge, sirküler, prensip kararları, kararname gibi düzenlemeler bunlar arasında yer almaktadır. Yürütülen kamu hizmetinin gereklerinin zorunlu kıldığı durumlarda görev alanı içinde kalmak şartıyla idareler daha üst hukuki normlara aykırı olmayan düzenleyici işlemler yapabilmektedir. Dolayısıyla Atay'a göre yönetmelik dışında idarenin düzenleyici işlem tesisi yetkisinin esas dayanağı idarenin takdir yetkisidir⁸⁷. Yasama organının düzenleme gerektiren tüm meseleleri ayrıntılarıyla düzenlemesi mümkün olmadığı için idarenin takdir yetkisi çerçevesinde ve belirli koşullar dahilinde bu düzenlemeleri yapabileceği kabul edilmektedir⁸⁸. Bu nitelikleri itibarıyla diğer düzenleyici işlemler de idari yargıya kaynaklık teşkil etmektedir.

1.3.3.8 Yargısal İçtihatlar

Yargısal içtihat, yargı organının, bir uyuşmazlığı kesin olarak çözmek amacıyla, uyuşmazlığa dair olaylar ve kişiler ile hukuki durumlara ilişkin gözlem, araştırma yaparak vicdani kanaatiyle vardığı sonucu yazılı olarak tespit ettiği kararlardır⁸⁹. Bu kararlar yargılamada yer alan taraflar açısından bağlayıcı nitelik taşımaktadır. İdare hukuku içtihadı bir hukuk dalıdır. Bu sebeple yargısal içtihatlar ile sürekli gelişim göstermektedir. Anayasa'nın 138. maddesinde yargı kararlarına

⁸⁶ Atay, **Hukuk Başlangıcı...**, s.249.

⁸⁷ Atay, **Hukuk Başlangıcı...**, s.250.

⁸⁸ Fatma Didem Sevgili Gençay, "Adsız Düzenleyici İşlemlerin Normlar Hiyerarşisindeki Yeri", **AÜHF**, C.63, S.2, Y.2014, s.401.

⁸⁹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **Türk İdare...**, s.84.

uymanın zorunluluğu ile ilgili hüküm bu açıdan önem arz etmektedir. Ayrıca 2577 sayılı İYUK'un 28/1. maddesinde yargı kararlarının uygulanması vurgulanmıştır.

Yargı kararları arasında uyumsuzluk⁹⁰ meydana gelmesi durumunda içtihadı birleştirme müessesesi uygulanmaktadır. Yüksek mahkemelerin içtihatları birleştirme kurulları, dava dairelerinin kendi kararları ya da ayrı olarak verdikleri kararlar arasında aykırılık veya uyuşmazlık tespit edildiği takdirde verdikleri kararlara içtihadın birleştirilmesi kararları denilmektedir⁹¹. Bu kararlar uyulması zorunlu olan kararlardır ve bağlayıcı niteliktedir⁹². Yardımcı kaynak olarak değerlendirilen yargı içtihatları arasında idari yargıya kaynaklık teşkil etmesi açısından Danıştay, Anayasa Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi kararları oldukça önemlidir⁹³. Ayrıca ülkemizde istinaf sisteminin yürürlüğe girmesiyle uyuşmazlıkların büyük çoğunluğu bölge idare mahkemelerinde kesinleşmekte, bu doğrultuda anılan mahkemelerin kararları idari yargının gelişimi açısından önem arz etmektedir.

1.3.3.9. Doktrin

İdari yargıya ilişkin kaynakların arasında doktrin önemli bir noktada yer almaktadır. En genel ifadeyle doktrin, karşılaşılan hukuki sorunların tahlil edilmesi ve çözümlenmesi hususunda hukuki çalışma, eser oluşturmuş akademisyen ve uygulamacı hukukçuların düşünceleri olarak ifade edilmektedir⁹⁴. Belirli bir konuya yönelik yargı kararları, karşılaştırmalı hukuk ve doktrindeki görüşleri derinlemesine değerlendirerek yazılan bir makale ya da tez, aynı konuda karşısına çıkan uyuşmazlığı çözümlenmesi gereken hâkim açısından yol gösterici nitelikte olabilir⁹⁵. Bu açıdan idari yargıya ilişkin bir uyuşmazlığın çözümlenmesi ve özellikle mevzuatta açık bir düzenlemenin bulunmaması durumunda doktrin, içtihatların şekillenmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca idari yargıya ilişkin mevzuat değişikliği yapılırken doktrindeki

⁹⁰ Yargı makamlarının benzer davalarda daha önceki kararlarıyla kabul edilebilir oranda uyumlu kararlar vermesi beklenmektedir. Daha detaylı bilgi için bkz. Yunus Emre Yılmazoğlu, "İçtihat Farklılıklarının Temel Hak ve Özgürlükler Yönünden Değerlendirilmesi", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.13, Y.2019, s.553.

⁹¹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **Türk İdare...**, s.87.

⁹² Nitekim 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 40. maddesinde, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu'nun vermiş olduğu kararlara uyulmasının zorunlu olduğu ifade edilmiştir.

⁹³ Ersan Şen, H. Sefa Eryıldız, **Hukuka Giriş**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.57.

⁹⁴ Atay, **Hukuka Giriş...**, s.227

⁹⁵ Haluk Hadi Sümer, **Hukuka Giriş**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, s.70-71.

görüşlerden faydalanılabılır. Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda doktrin idari yargı açısından kaynaklık teşkil etmektedir.

1.3.4. İdari Yargının Denetim Sınırı

1.3.4.1. Genel Olarak

İdarenin yargı yolu ile denetimi yapılırken, idarenin tutum ve faaliyetlerinin hukuka uygun olup olmadığı sorunu noktasında inceleme yapılır⁹⁶. İdarenin tutum ve faaliyetlerinin yerindelğini denetlemek yargı merciinin denetim yetkisi dahilinde bulunmamaktadır. Nitekim Anayasa'nın 125/4. maddesinde, "*Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.*" hükmüne yer verilerek bu durum açıklığa kavuşturulmuştur. Ayrıca İYUK'un 2. maddesi de bu açıdan yol gösterici niteliktedir. Söz konusu düzenlemelerden yola çıkılarak idari yargı yetkisinin sınırları açıklanacaktır.

1.3.4.2. İdarenin Yargısal Denetiminin Hukuka Uygunluk Denetimi ile Sınırlı Olması

Hukuk devleti, kişiler ve tüm kamu kurumlarının hukuka uygun hareket etmesini kapsamına alır. Bu devlet anlayışında tüm kamu makamlarının faaliyetlerinin yargısal denetime tabi tutulması esastır⁹⁷. Devletin hukuka olan bağılılığı onu oluşturan makam ve mercilerin de hukuka uygun davranması anlamına gelmektedir⁹⁸. Kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınabilmesi ve kanuni idare ilkesinin uygulanabilmesi etkin bir yargısal denetim yapılmak suretiyle mümkün olacaktır⁹⁹. İşte idari yargı organları da hukuka uygunluk denetimi ile idarenin işlem ve

⁹⁶ A. Şeref Gözübüyük, **Yönetmelik Yargı**, 35. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s.17.

⁹⁷ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.208.

⁹⁸ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s.72.

⁹⁹ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.209.

eylemlerini hukuk kuralları çerçevesinde yapıp yapmadığını, hukuk devletinin gereklerine uygun hareket edip etmediğini denetlemektedir¹⁰⁰.

İYUK'un 2/1-a maddesinde, "İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları" ifadelerine yer verilmek suretiyle hukuka uygunluk denetiminin idari işlemlerin beş temel unsuru yönünden yapılacağı öngörülmüştür. Hukuka uygunluk denetiminde, idari işlem veya eylemin yürürlükte bulunan anayasa, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, yönetmelik, yargısal içtihatlar aykırı olarak tesis edilip edilmediği değerlendirilir¹⁰¹. Sayılan beş temel unsurun biri yönünden dahi eksiklik bulunmaktaysa idari işlem hukuka aykırı olacaktır ve yapılan yargılama neticesinde iptal kararı verilecektir. Ayrıca, idari işlemin hukuka uygunluk açısından denetime tabi tutulması aynı zamanda idarelerin takdir yetkisini kullanması durumunda uyması gereken sınırları da ifade etmektedir¹⁰². Anayasa Mahkemesinin bir kararında; hukuka uygunluk denetiminin idari yargı bünyesinde olan tüm mahkemeler açısından geçerli olduğu, hukuka uygunluk denetiminin kapsamı belirlenirken bu kapsamda yer almayan hususlardan hareketle belirleme yapılması gerektiği, yerindelik denetiminin mümkün olmaması, mahkemeler tarafından idari eylem ve işlem niteliğinde veya söz konusu idarenin takdir yetkisinin kaldırılması sonucunu doğuracak mahiyette karar verilemeyeceği hususu hukuka uygunluk denetimi açısından sınırları ifade etmekte olup söz konusu hususlar dışında yargısal denetim bakımından herhangi bir sınırlamadan bahsetmenin söz konusu olmadığı vurgulanmıştır¹⁰³.

1.3.4.3. İdari İşlem ve Eylem Niteliğinde Yargı Kararı Verilememesi

İdari yargı organları, hukuka uygunluk denetimi yaparken dava konusu işlemi hukuka uygun bulması durumunda davayı reddeder, hukuka aykırı bulması

¹⁰⁰ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.72-73.

¹⁰¹ Turan Yıldırım, **İdari Yargı**, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.145.

¹⁰² Hüseyin Bilgin, **İdari Davalar ve Çözüm Yolları**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, s.1457-1458; İlgili Danıştay kararı için bkz. Danıştay İDDK, E.2019/2139, K.2021/33, K.T. 14.01.2021. www.lexpera.com.tr (ET: 07.08.2022).

¹⁰³ Bu denetimin kapsamı hukuka uygunluktur. Hukuka uygunluk denetimi, idare hukukunun kaynakları arasında mevcut olan yazılı hukuk kuralları ve içtihatlardan yararlanmak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bkz. AYM, E.2016/144, K.2020/75, K.T. 10.12.2020, RG: 1.10.2021/31615.

durumunda ise iptal eder¹⁰⁴. İdari yargı organları, dava konusu işlemi iptal etmeleri durumunda bu işlemin yerine hukuka uygun gördüğü başka bir işlem tesis edemez. Anayasa'nın 125/4. maddesinde, "... idari eylem ve işlem niteliğinde... yargı kararı verilemez." hükmü ile İYUK'un 2/2. maddesinde, "İdari mahkemeler; ... idari eylem ve işlem niteliğinde veya idarenin takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı veremezler." hükmüne yer verilerek idari yargı denetiminin sınırı belirlenmiştir. Bu sınırlar, yargı ile yürütme ve idarenin farklı işlevleri haiz olmalarının bir sonucudur¹⁰⁵.

Davacı tarafından idari eylem ve işlem niteliğinde bir karar verilmesi talebinde bulunulmuşsa idari yargı organları idari işlem niteliğinde talepte bulunulmaksızın yeniden dava açılmak üzere dilekçenin reddine karar vereceklerdir. Örneğin; Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı EGO Genel Müdürlüğü bünyesinde, x numaralı hatta çalışan aracın maliki olan davacı tarafından, aracın otoparktan çıkarılması ve yazılan cezanın iptali istemiyle açılan davada, aracın otoparktan çıkarılması talebinin idari işlem niteliğinde olduğu belirtilerek mahkemece dilekçenin reddine karar verilmiştir¹⁰⁶. Diğer bir ihtimalde davacı tarafından idari işlem ve eylem niteliğinde talepte bulunulması halinde mahkemece davanın incelenmeksizin reddine karar verilecektir¹⁰⁷. Nitekim, davacı tarafından Polis Meslek Yüksek Okulundan polis memuru olarak mezuniyetine karar verilmesi yönündeki talebinin incelenmeksizin reddine dair karar Danıştay tarafından onanmıştır¹⁰⁸.

Danıştay'ın başka bir kararında idarenin takdir yetkisi ile idari eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemeyeceği hususlarına ilişkin şu değerlendirmelerde bulunulmuştur; idarelerin yerine getirmekle yükümlü olduğu bir kamu hizmetinin etkin ve verimli şekilde yürütülebilmesi, kamu yararının daha somut ortaya konulması adına idari faaliyetlere ilişkin birden çok seçeneğin herhangi birisini tercih etmek

¹⁰⁴ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.73.

¹⁰⁵ Metin Günday, "1982 Anayasası'na göre İdari Yargı Denetiminin Kapsam ve Sınırları", İdari Yargı, Birinci Kitap, **I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi**, Danıştay Matbaası, 1-4 Mayıs 1990, Ankara, s.144

¹⁰⁶ Ankara 5. İdare Mahkemesi, E.2020/2301, K.2020/2195, K.T. 31.12.2020, Uyap Veritabanı, (ET: 04.09.2022).

¹⁰⁷ Bu uygulama, idari yargıda yerleşik uygulama haline gelmiştir. Yunus Eraslan, Selman Sacit Boz, "İdari Yargılama Usulünde İncelenmeksizin Ret Kararları", **Türk İdare Dergisi**, C.1, S.488, Y.2019, s.219.

¹⁰⁸ Danıştay 8. Daire, E.2018/6141, K.2021/26, K.T. 21.01.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 06.09.2022).

hususunda takdir yetkisinin kendilerine tanındığı durumda, idari yargı mercilerinin idareyi öngörülen seçeneklerden herhangi birisini tercihe zorlayacak ya da bu karar neticesinde belirli yönde eylem veya işlem tesis etmelerini zorunlu tutacak şekilde yargı kararı vermelerinin anayasa ve kanun ile bağdaştırılması olanaksızdır¹⁰⁹.

1.3.4.4. Yerindelik Denetimi Yapılamaması

Anayasa ve İYUK'ta öngörülen düzenlemeler uyarınca idari yargı yerleri yalnızca hukuka uygunluk denetimi yapabilmekte olup yerindelik denetimi yapamazlar¹¹⁰. Yerindelik denetimi idarenin takdir yetkisinin gündemde olduğu durumlarda uygulama alanı bulmaktadır¹¹¹. Yerindelik denetimi, takdir yetkisinin denetimi açısından kullanılan kamu yararı ve hizmet gerekleri gibi ölçütlere uygun bir şekilde tesis edilmiş işlemlerin isabetli veya ihtiyaca uygun olup olmadığına hâkim tarafından yapılan değerlendirme sonucunda karar verilmesidir¹¹². Çünkü idari işlemlerin ihtiyaca uygunluğunu belirlemek, idarenin karşılaştığı sorunlara makul çözüm bulmak, idari gereklere uygun davranmak idareye tanınmış bir yetkidir. Aksi bir durum idari yargı organlarının yürütme organının yerine geçmek suretiyle yerindelik denetimi yapmaları ve dolayısıyla onun yetkisini kullanmaları anlamına gelecektir¹¹³. Bu durum Anayasada öngörülen kuvvetler ayrılığı ilkesi açısından da aykırılık teşkil edecektir¹¹⁴.

Yerindelik denetiminin yapılamayacağı hususu birçok yargı kararına konu olmuştur. Danıştay bir kararında, Çevre Kanunu uyarınca idari para cezası verilmesine

¹⁰⁹ Danıştay 8. Daire., E.2017/6285, K. 2021/4394, K.T. 07.10.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 06.09.2022).

¹¹⁰ Atay, **İdari Yargılama...**, s.88.

¹¹¹ Yerindelik denetiminin idari yargıda yapılamayacağı, bu denetimin ancak yargı dışı denetim mekanizmaları işletilmek suretiyle gerçekleştirileceği ifade edilmektedir. Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.4-8; Sinan Seçkin, Gül Üstün, "İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gereke İlkesi", **MÜHFHAD**, C.21, S.2, Y.2015, s.518-520.

¹¹² Hâkimin böyle bir değerlendirme yapması durumunda idareye tanınan yetkiyi kullanmak suretiyle yargı denetiminin dışına çıkmış olacağı ifade edilmektedir. Hulusi Alpkan Dinçkol, "İdari Yargı'da Hâkimin Takdir Yetkisinin Denetlenmesi", **MÜHFHAD**, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, C.19, S.2, Y.2013, s.1573.

¹¹³ Ayrıca idari yargı yerlerinin hukuka uygunluk denetimini aşarak, yerindelik denetimi yapması durumunda, yargının idareye müdahale etmesi, politikasını tespit etmesi, yasama, yürütme ve kamuoyuna karşı sorumluluğu bulunmayan idari yargı hâkiminin idarenin yerine geçmesi söz konusu olacaktır. Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.530.

¹¹⁴ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.78.

ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada mevzuata aykırı olarak hesap edilen para cezasının iptalinin gerektiğini ifade ederek, mahkemenin idarenin yerine geçerek para cezasının kısmen iptaline kısmen reddine yönelik kurmuş olduğu hükmü bozmuştur¹¹⁵. Bir diğer uyuşmazlıkta, usulüne uygun şekilde toplanan ve karar alan il genel meclisince, il özel idaresi mülkiyetindeki taşınmazın satışına karar verilmesine ilişkin kararda, takdir yetkisi açısından hukuka aykırılığın bulunmadığı belirtilerek, aksi yönde değerlendirme yapan ve yerindelik denetimi yasağına aykırı biçimde taşınmazın satışının kamu yararına aykırı olduğundan bahisle dava konusu işlemi iptal eden ilk derece mahkemesi kararının bozulmasına karar verilmiştir¹¹⁶.

1.3.4.5. Takdir Yetkisini Kaldıracak Şekilde Yargı Kararı Verilememesi

İdare, faaliyetleri çerçevesinde bir konuda idari işlem tesis etme yetkisini kullanmakta iken bu yetki iki farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Bağlı yetki ve takdir yetkisi. Bir idari işlemin unsurlarının hukuk kuralları çerçevesinde belirlenerek idareye belli yönde davranma noktasında tercih hakkı bırakılmamışsa veya belirtilen hukuk kuralı doğrultusunda idareye belli yönde tasarrufta bulunması net bir biçimde emredilmişse bağlı yetki söz konusudur¹¹⁷. Bağlı yetki kamu hizmeti sunulurken, bu hizmetten faydalananlara bu yetki ile idareye yüklenen sorumlulukların gereğinin yapılmasını isteme hakkı tanımaktadır¹¹⁸. Örneğin, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 94. maddesinde memur tarafından görevin kesintisiz bir biçimde on gün terk edilmesi durumunda çekilme isteminin gerçekleşeceği belirtilerek bu maddede idarenin yapacağı işlemin sebep ve konu unsurlarına bir arada yer verilmiştir¹¹⁹. Dolayısıyla idare bu durumda bağlı yetkiye sahiptir. Önemle vurgulamak gerekir ki idareler mahkeme kararlarının gereklerini uygulama hususunda da bağlı yetki içindedirler. Aksi durum idarenin sorumluluğunu gerektirecektir.

¹¹⁵ Danıştay 6. Daire, E.2004/4594, K.2006/4680, K.T. 11.10.2006, www.lexpera.com.tr (ET: 07.09.2022).

¹¹⁶ Danıştay 17. Daire, E.2015/6089, K.2015/5672, K.T. 07.12.2015, www.lexpera.com.tr (ET: 07.09.2022).

¹¹⁷ Gözübüyük, **Yönetmel...**, s.241.

¹¹⁸ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.79.

¹¹⁹ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.212.

İdareye faaliyetlerinde belirli bir hareket alanı tanındığı durumlarda takdir yetkisinin varlığından söz etmek mümkündür. Dış çerçevesi mevzuatta düzenlenmiş, ancak içi birtakım imkansızlıklar nedeniyle doldurulmamış idari usulün mevcut olması halinde idareye anılan usulün doldurulması hususunda tanınan belirli bir kararı alıp almama, önündeki ihtimaller arasından seçim yapıp yapmama, yetkinin ne şekilde kullanılacağını belirlemeye takdir yetkisi denilmektedir¹²⁰. Hukuk düzeninde belirli hallerde idareye takdir yetkisi tanınabilir ve bu çerçevede kanunda açık bir hükmün varlığıyla bu yetki öngörüleceği gibi belirsiz kavramlara yer vermek suretiyle de idareye değerlendirme imkânı verilmiş olabilir¹²¹. Kanun koyucu idareye çeşitli sebeplerle takdir yetkisi tanımış olsa da bu yetkiyi kullanma konusunda çok geniş bir serbesti ya da keyfiyet durumu söz konusu değildir¹²². Aksi durumda idarenin kendi takdir yetkisi dahilinde görerek tesis etmiş olduğu işlemler ilgililerin menfaatlerini ihlal edecek, bu doğrultuda ilgililer tarafından idari yargı nezdinde dava açılacaktır. Tam bu noktada idarenin takdir yetkisinin yargısal denetimi gündeme gelecektir. Anayasa'nın 125/4. maddesi ve İYUK'un 2. maddesinde anılan denetim, hukuka uygunluk denetimi ile sınırlı olarak gerçekleştirilecektir. İdareye takdir yetkisini kullanırken nasıl ki büyük bir serbesti alanı ve keyfiyet unsuru tanınmadıysa, yargısal denetim yapılırken de yargı yeri mevzuatta öngörülen usul ve kurallar dahilinde incelemeyi yapacak ve uyuşmazlığı karara bağlayacaktır. Dolayısıyla anılan mevzuat hükümlerinde de belirtildiği üzere idarenin takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemeyecektir.

Danıştay'ın takdir yetkisinin yargı kararıyla kısıtlanamayacağına dair şu kararı dikkat çekicidir¹²³: *“Öte yandan, yargı yetkisinin işlemlerin hukuka uygunluk denetimiyle sınırlı olduğu, takdir yetkisini kısıtlayacak kararlar verilemeyeceği dikkate alındığında, dava konusu ret işlemi hakkında bu aşamada verilecek bir kararın idarenin takdir yetkisini kısıtlama, yerindelik denetimi yapma ve idareyi işlem yapmaya zorlama anlamına geleceği tabiidir. Kamu yararı ve kamu hizmeti*

¹²⁰ Cemil Kaya, **İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi**, 3. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s.26.

¹²¹ Seçkin ve Üstün, **İdari İşlemlerde...**, s.512 vd.

¹²² Kaya, **Takdir Yetkisi...**, s.127.

¹²³ Danıştay 6. Daire, E.2017/4802, K.2020/4934, K.T. 09.06.2020; Benzer nitelikte bkz. Danıştay 5. Daire, E.2014/7409, K.2015/9635, K.T. 30.11.2015, www.lexpera.com.tr (ET: 09.09.2022).

gereklerinin bulunması halinde kamulaştırma yapmak ya da İmar Kanunu'nda belirtilen diğer yolları kullanmak konusunda takdir yetkisi bulunan idareyi, kamulaştırma yapmaya yargı kararıyla zorlama imkânı olmadığı açıktır.”

Danıştay, bir diğer kararında idarenin takdir yetkisinin mevcut olduğu durumlarda bu yetkinin kullanılması konusunda açık hata bulunmadığı sürece idarenin takdir yetkisini kaldırarak mahiyette yargı kararı verilemeyeceğine hükmetmiştir¹²⁴. Bir başka kararda, davacı tarafından taşınmazına sulama suyu taşınması için kanalete ilave yapılmasına dair başvurusunun reddine ilişkin açılan davada, bu talebin yatırım harcamasını gerektirdiği, mevzuat kapsamında yatırım harcamalarının kamu yararı ile hizmet gerekleri dikkate alınarak ve bütçe imkanları doğrultusunda yapıldığı, dolayısıyla idarenin yargı kararıyla yatırım yapmaya zorlanamayacağı sonucuna ulaşılarak davanın reddine dair ilk derece mahkemesi kararı onanmıştır¹²⁵.

1.3.4.6. Yürütme Görevinin Kanunlarda ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Gösterilen Şekil ve Esaslara Uygun Olarak Yerine Getirilmesini Kısıtlayacak Şekilde Yargı Kararı Verilememesi

Yürütme görevinin hangi organlar tarafından, nasıl ve ne şekilde kullanılacağı mevzuatımızda düzenleme alanı bulmuştur. Nitekim Anayasa'nın 8. maddesinde, “Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı (...) tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.” hükmüne yer verilerek bu durum açıklanmıştır.

İdare toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla birtakım yetkiler dahilinde faaliyet göstermektedir. Kamu hizmetinin bir gereği olarak çeşitli idari işlem ve eylemler tesis etmekte olup, bu faaliyetleri yerine getirirken kural olarak hiçbir organdan izin veya onay almaz¹²⁶. Yürütme organı ve idare görevlerini ifa ederken anayasa, kanun, hukukun genel ilkeleri, yönetmelik gibi birtakım düzenlemelere riayet

¹²⁴ Nitekim Kemerköy Termik Santralinin kurulması yönünde tesis edilen işlemin iptali istemiyle açılan davayı Danıştay bu gerekçelerle reddetmiştir. Danıştay 10.Daire, E.1984/2739, K.1986/1451, K.T. 24.06.1986, www.legalbank.net (ET: 09.09.2022).

¹²⁵ Danıştay 10. Daire, E.2016/2934, K.2021/857, K.T. 03.03.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 09.09.2022).

¹²⁶ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.77.

etmekle mükelleftir. Bu doğrultuda idari yargı organları önlerine gelen uyuşmazlıklarda, idareye tanınmış bir yetkiyi kısıtlayacak ya da ortadan kaldıracak şekilde hüküm tesis edemezler. Aksi bir durumun bulunması halinde idarenin kamu hizmetinin gereklerini tam ve eksiksiz bir şekilde ifa etmesinin önüne geçilmiş olacaktır. Tüm bunlarla birlikte idarenin de takdir yetkisini kamu yararı ve hizmet gereklerine uygun kullanması gerektiği hususu gözden kaçırılmamalıdır¹²⁷.

1.3.5. İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler

1.3.5.1. Genel Olarak

Yargılamanın temel amaçları arasında yer alan adaletin tesisi ve hak sahiplerine haklarının verilmesi, bireysel ve toplumsal barışın sağlanması açısından gereklidir. Mahkemelerin karşılaştıkları uyuşmazlıkları çözerken bir yargılama usulü çerçevesinde hareket etmesi toplumun her kesimine ve özellikle davanın taraflarına güven vermesi açısından çok önemlidir¹²⁸. Bu ilkeler yargılama süreci açısından olmazsa olmaz nitelik taşımaktadır.

İdari yargılama usulü, devlet organlarının idari işlem ve eylemleri sebebiyle meydana gelen hukuki uyuşmazlıklardan kaynaklanan idari davaların görülmesiyle ilgili hukuki süreç, ilke ve yöntemlerdir¹²⁹. Yargılama usulünün amacına uygun olarak kuralların yorumlanması ve işlevsel hale getirilmesi için mevzuatımızda birtakım yargılama ilkeleri öngörülmüştür¹³⁰. Öngörülen düzenlemeler yargılama faaliyetinin bir usul dahilinde sürdürülebilmesi açısından önem taşımaktadır.

1.3.5.2. Yazılılık ve Dosya Üzerinden İnceleme İlkesi

İdari yargılama usulünde, adli yargının aksine esas olan sözlü yargılama değil, yazılı yargılama usulüdür. Yargılama faaliyeti, usulüne uygun hazırlanmış dava dilekçeleriyle başlamakta, taraflar, yargılama devam ederken tüm tasarruflarını yazılı

¹²⁷ Seçkin ve Üstün, **İdari İşlemlerde...**, s.523.

¹²⁸ Atay, **İdari Yargılama...**, s.62.

¹²⁹ Atay, **İdari Yargılama...**, s.62.

¹³⁰ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.25.

olarak yapmaktadır¹³¹. Mahkeme bu doğrultuda yargılama sürecini duruşma yoluyla değil, dosya üzerinden yürütmektedir¹³². İdari yargı sistemimizde idari uyumsuzlukların temelini oluşturan idari işlem, eylem ve sözleşmeler yazılı şekilde yer almaktadır¹³³. İdarenin yapılan başvuruyu zımnen reddetmesi hali dışında, idarenin tesis ettiği işlemlerin yazılı şekle tabi olması¹³⁴ kuraldır¹³⁵. Nitekim İYUK'un 1/2. maddesinde yazılılık usulünün kanuni temeli belirtilmiştir. Belirtildiği üzere, idari yargılama usulünde kural olan yazılılık ve dosya üzerinden inceleme olmakla birlikte, kanunda istisnai bir yol öngörülmüştür. İYUK'un 17 ila 19. maddeleri arasında sözlü yargılama usulünün bir kurumu olan duruşmaya ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Yazılılık ilkesi asli ilke olarak yer almakla birlikte, bu ilkenin çok katı bir biçimde uygulanması hak arama özgürlüğü açısından sakınca oluşturabilecektir. Bu kapsamda, İYUK'ta yazılılık ilkesi ile birlikte sözlülük ilkesi de ele alınarak tarafların sözlü yargılama imkanından faydalanma olanağının genişletilmesi fikri bir öneri olarak ileri sürülmektedir¹³⁶.

Önemle ifade etmek gerekir ki idari yargıda sözlü yargılama usulünün uygulama alanı bulabilmesi için Kanunda açık bir düzenlemenin varlığı aranmaktadır¹³⁷. İYUK'ta duruşma müessesesinin düzenlenmesine rağmen yazılı yargılama usulünün uygulanacağı hükme bağlandığından Türkiye'de idari yargı

¹³¹ Bu doğrultuda, tarafların sundukları bilgi ve belgeler ile birlikte, mahkemenin de yargılama sürecinde ilgili kurumlardan talep etmiş olduğu belgeler bu tasarrufların kapsamında yer almaktadır. Eyüp Özdemir, **İdari Yargıda Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.80.

¹³² Ali Dursun Ulusoy, **İdari Yargılama Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s.93; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.240.

¹³³ “Dolayısıyla idari yargıya ilişkin uyumsuzluklar, yazılı ya da o şekilde varsayılan idari işlemlerden kaynaklanmış olacağı için bu işlemlerin iptali istemiyle açılacak davaların yazılı olması eşyanın tabiatından kaynaklanan zorunluluktur.” Detaylı bilgi için bkz. Gürsel Kaplan, “İdari Yargılama Hukukunda Sözlülük Usulü ve Tanık Dinlenebilmesi Açısından Kısa Bir Değerlendirme”, **İKÜHFD**, C.13, S.1, Y.13, s.33.

¹³⁴ Nitekim Anayasanın 125/3. maddesinde idari işlemlere karşı açılacak davalarda sürenin yazılı bildirim tarihinden başlayacağı belirtilerek yazılı şekil vurgulanmıştır.

¹³⁵ Onar, **İdare Hukukunun...**, s.1936; Atay, **İdari Yargılama...**, s.75.

¹³⁶ Bir diğer deyişle sözlülük ilkesinin kapsamının biraz daha genişletilmesi, yazılı yargılama usulünden kaynaklanan sakıncaların önüne geçilmesi açısından faydalı bir durum olacaktır. Zehreddin Aslan, İrfan Barlass, Kahraman Berk, Nilay Arat, Şebnem Sayhan, Mehmet Akif Bardakçı, Gamze Gümüşkaya /Mutlu Kağıtçıoğlu, Halil Altındağ, **Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 2. Baskı Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s.42.

¹³⁷ Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.730; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.240; Atay, **İdari Yargılama...**, s.75; Mahmut Ceylan, **İdari Yargıya Hâkim Olan İlkeler**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.94.

sisteminde uygulanan usulün yazılılık ilkesinin ağır bastığı karma sistem olduğu ileri sürülmektedir¹³⁸. Anayasa Mahkemesinin bir kararında da idari yargılama usulünün baskın biçiminin yazılı yargılama şeklinde olduğu belirtilerek sözlü yargılama usulüne yer verilen bazı uyuşmazlıklarda karma usulün uygulandığı belirtilmiştir¹³⁹.

1.3.5.3. Re'sen Araştırma İlkesi

Bir davada uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması için gerekli bilgi ve belgelerin toplanması konusunda taraflarla birlikte mahkeme de yetkili kılınmış ise re'sen araştırma ilkesi uygulama alanı bulmaktadır. Nitekim mahkeme, tarafların talebiyle bağlı olmaksızın olayı aydınlatabilmek adına her türlü incelemeyi resen yapabilir ve gerekli gördüğü ara kararları da resen alabilir¹⁴⁰. Resen araştırma yetkisi davanın açıldığı andan başlayarak nihai karar verilinceye kadar devam etmektedir. Resen araştırma ilkesinin yargılamada mutlaka göz önünde bulundurulması gereken kamu düzenine dair konularda mahkemenin sağlıklı bir sonuca ulaşabilmesi açısından önem taşıdığı, idari yargı denetiminin de hukuka uygunluk çerçevesinde gerçekleştirilmesi sebebiyle bu denetim yapılırken kapsamlı bir inceleme yapılmasının zorunlu olduğu ifade edilmektedir¹⁴¹. Nitekim Anayasa Mahkemesi de mahkemelerin öngörülen resen araştırma ilkesi çerçevesinde uyuşmazlığın çözümlenebilmesi maksadıyla her çeşit bilgiyi ilgili kişi ve kurumlardan isteyebileceği yönünde bir değerlendirmede bulunmuştur¹⁴².

Danıştay, bir kararında resen araştırma ilkesi çerçevesinde mahkemenin inceleme yetkisine yer vererek değerlendirmelerde bulunmuştur¹⁴³: "...re'sen

¹³⁸ Onar, **İdare Hukukunun...**, s.1936-1937; Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.42; Yıldırım ve Çınarlı, **İdari Yargılama...**, s.132.

¹³⁹ AYM, E.1990/40, K.1991/33, K.T. 01.10.1991, RG: 07.02.1992/21135.

¹⁴⁰ Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.94; Atay, **İdari Yargılama...**, s.79; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.244; Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.244; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.31; Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.259; Yıldırım ve Çınarlı, **İdari Yargılama...**, s.134; Zehreddin Aslan, "Türk İdari Yargı Sisteminde Resen Araştırma İlkesi", **İÜSBFD**, S.23-24, Y.2001, s.54-55.

¹⁴¹ Bu denetim ve kapsamlı inceleme resen araştırma yetkisi dahilinde gerçekleştirilecektir., Yücel Oğurlu, "Danıştay Kararları Işığında İdari Yargılama Usulünde Re'sen Araştırma İlkesi", **AÜEHFD**, C. 2, S.1, Y.1998, s.119-133; Aslan, **Resen Araştırma...**, s.54-55.

¹⁴² AYM, E.2014/189, K.2015/32, K.T. 19.03.2015, RG: 21.5.2015/29362.

¹⁴³ Danıştay 5.Daire, E.1985/815, K.1987/1723, K.T. 08.12.1987, Aktaran; Çınar Can Evren, "İptal Davalarında Kendiliğinden Araştırma İlkesi", **AHBVÜHFD**, C.12, S.1-2, Y.2008, s.708-709. Ayrıca resen araştırma ilkesi kapsamında dava konusu uyuşmazlığı çözümlenmek adına piyasa araştırması,

araştırma ilkesi, dava konusu işlemin tesisine esas olarak gösterilen, hukuki nedenin var olup olmadığının araştırılması, dayanağı olan bilgi ve belgelerin derlenmesi şeklinde uygulandığı gibi taraflarca öne sürülmemiş olsa dahi idare hukukunda kamu düzenine ilişkin olduğu tartışmasız kabul edilmiş olan görev, yetki, süre gibi konuların incelenmesi şeklinde de anlaşılır...". Ayrıca yargı mercilerinin uyuşmazlık konusu olayın açıklığa kavuşturulması maksadıyla talep olmaksızın kendiliğinden duruşma yapmaları re'sen araştırma ilkesinin yargılama sürecindeki bir görünümüdür¹⁴⁴. Bu ifadelerden yola çıkılarak hâkime resen araştırma ilkesini uygulamak suretiyle, anılan ilkenin gereği olarak uyuşmazlıkları çözüme kavuşturması için birçok yetki ve sorumluluğun tevdi edildiği anlaşılmaktadır.

Re'sen araştırma ilkesi, uyuşmazlığın çözümü için bilgi ve belgelerin toplanması konusunda tüm yükün idari yargı hâkimine yükleneceği şeklinde anlaşılmalıdır¹⁴⁵. Bu ilke çerçevesinde davaya ilişkin malzemelerin getirilmesi yükümlülüğü hâkime olduğu kadar taraflara da yüklenmektedir¹⁴⁶.

1.3.5.4. Basit ve Az Masraflı Olma İlkesi¹⁴⁷

İdari yargıda uygulanan usulün basit ve az masraflı olması bu yöntemin özelliklerinden birisidir. İdari yargılama usulünde uygulama alanı bulan yazılılık ve dosya üzerinden inceleme ilkesi ile resen araştırma ilkesinin uygulanması, keşif ve bilirkişi müessesesine az başvurulması yargılama masraflarının düşük miktarda kalmasına katkı sağlamaktadır¹⁴⁸. Bu şekilde davanın çabuk, basit ve ucuz şekilde görülmesinde tarafların ve kamunun yararı bulunmaktadır. Nitekim Anayasa'nın 141/3. maddesinde, "*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*" düzenlemesine yer verilerek bu ilkenin

bilirkişi raporları, idari raporlar, vergi kayıtları, stok değerleri, keşif tutanakları, inşaat ruhsatı, denklik belgesi gibi belgeleri mahkeme ilgili yerlerden isteyebilecektir.

¹⁴⁴Aslan, **Resen Araştırma...**s.58.

¹⁴⁵Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.277.

¹⁴⁶Atay, **İdari Yargılama...**, s.81; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.32; Kamile Türkoğlu Üstün, **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018, s.149.

¹⁴⁷Çağlayan, idari yargılama usulünün basit ve az masraflı olması ile ilgili olarak basitliğin kişinin hukuki bilgisi doğrultusunda, az masraflı olma durumunun da kişinin ekonomik gücü nispetinde değerlendirileceği kanaatini taşımaktadır. Bkz. Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.240.

¹⁴⁸Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.723; Yıldırım ve Çınarlı, **İdari Yargılama...**, s.137.

anayasal temeli vurgulanmıştır. Ayrıca idari yargıda sıklıkla uygulama alanı bulan ve İYUK'ta düzenlenen dilekçenin reddi müessesesi bu ilkenin bir gereğidir¹⁴⁹. Bununla birlikte 2017 yılında çıkarılan Soruşturma, Kovuşturma veya Yargılama Hedef Sürelerinin Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik¹⁵⁰ ile yargılama sürecinde öngörülen hedef sürelerin belirlenmesine ve uygulanmasına dair usul ve esaslar düzenlenerek yargısal sürecin basit ve hızlı bir şekilde tamamlanabilmesi adına önemli bir adım atılmıştır.

1.3.5.5. Delil Serbestisi İlkesi

İdari yargıda kural olarak birçok delil, maddi olayı ortaya çıkarmak ve uyuşmazlığı aydınlatmak amacıyla kullanılmaktadır¹⁵¹. Mahkemeler resen araştırma ilkesinin de bir sonucu olarak dava konusu uyuşmazlığın esasının çözüme kavuşturulabilmesi için gerekli gördükleri bilgi ve belgeleri davanın taraflarından ve diğer idarelerden talep edebilir. Bu durum idari yargıda delil serbestisi ilkesinin varlığına işaret etmektedir. Her ne kadar idari yargıda delil serbestisi ilkesi uygulama alanı bulsa da bu ilke mutlak nitelikte değildir ve birtakım sınırları mevcuttur¹⁵². Adli yargıda ispat vasıtası olarak kullanılan keşif, bilirkişi incelemesi gibi deliller İYUK'un 31. maddesinde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na yollama yapılmak suretiyle öngörülmüştür. Tanık deliline ilişkin olarak ise idari yargıda tanık delilinin kullanılabilmesi ileri sürülmektedir¹⁵³. Tanık delili idari yargıda tarafların iddia ve savunmalarını tam anlamıyla ortaya koyabilmeleri açısından gerekli olup adil yargılanma hakkı açısından da son derece önemlidir. Her ne kadar İYUK'un 31. maddesinde tanık ibaresi yer almasa da tanık delilinin idari yargının dinamikleri göz

¹⁴⁹ Atay, **İdari Yargılama...**, s.67.

¹⁵⁰ RG: 23.06.2017/30105.

¹⁵¹ Yıldırım ve Çınarlı, **İdari Yargılama...** s.237; Onar, **İdare Hukukunun...**, s.1946; Mahmut Ceylan, "İdari Yargıda Delil Serbestisi ve Sınırları", **KTÜSBE Sosyal Bilimler Dergisi**, C.8, S.16, Y.2018, s.326.

¹⁵² Gözübüyük, **Yönetmelik...**, s.353; Atay, **İdari Yargılama...**, s.76.

¹⁵³ Ramazan Çağlayan, "İdari Yargılama Usulünde Tanık Delilinin Yeri", **SÜHFD**, C.11, S.3-4, Y.2003, s.201-206; Kaplan, **Sözlülük Usulü...**, s.33-46; Bir Danıştay kararında tanık ifadelerinin somut deliller yanında destekleyici nitelikte deliller olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Danıştay 8. Daire, E.2010/8177, K.2013/825, K.T. 12.2.2013, www.lexpera.com.tr (ET: 05.04.2023); Başka bir Danıştay kararında ise idari yargılama usulünde tanık dinlenmesi ya da ifade alınması gibi bir yöntemin bulunmadığı belirtilmektedir. Danıştay 8. Daire, E.2003/3369, K.2004/917, K.T. 25.02.2004, Aktaran; Atay, **İdari Yargılama...**, s.77;

önünde bulundurulurken yeniden düzenlenmesi İYUK sistemine uygun hale getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır¹⁵⁴. Vergi yargısında tanık beyanları ile ilgili getirilen kısıtlama vergiyi doğuran olay ile ilgisi doğal ve açık nitelikte olmayan tanık beyanlarının delil olarak değerlendirilemeyeceği yönündedir¹⁵⁵. Delil serbestisi ilkesine yönelik bir istisna İYUK'un 20/3. maddesinde belirtilmiştir. Bu hüküm uyarınca idari yargı yerince talep edilen belgelerin devletin güvenliği ile yüksek menfaatlerine yönelik olması halinde Cumhurbaşkanı, ilgili Cumhurbaşkanı yardımcısı ya da bakan tarafından gerekçesi belirtilerek belge talebi reddedilebilir. Bu itibarla ilgili kanun maddesi uyarınca dava dosyasına ibraz edilmeyen delilleri mahkeme değerlendiremeyecek ve bu delile dayanarak ileri sürülen iddialara göre karar veremeyecektir¹⁵⁶. Bir diğer istisna ise hukuka aykırı biçimde elde edilen bulguların delil kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği noktasında yoğunlaşmaktadır¹⁵⁷.

1.3.5.6. Tasarruf İlkesi

Bir yargılama hukuku ilkesi olan tasarruf ilkesi maddi hukukta tarafların sahip olduğu tasarruf yetkisinin usul hukukuna yansımaları olarak değerlendirilir¹⁵⁸. Bu ilke uyarınca davanın taraflarının iradesine bağlı olarak, davanın konusunun belirlenmesi, dava dilekçesinin teslim edilerek yargılama sürecinin başlaması, dava sürecinin devam ettirilmesi veya sona erdirilmesi tasarruf ilkesinin bir sonucudur¹⁵⁹. Bu nedenle idari yargı organlarının tasarruf ilkesinin uygulama alanı bulduğu hususlarda pasif konumda olduğu söylenebilir. İrade ve sözleşme serbestisi unsurlarının daha çok uygulama alanı

¹⁵⁴ Tanık delilinin kullanılması resen araştırma ilkesinin ana amacı olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından önemli olup bu delilin kullanılması ile bireylerin kamu gücü yetkisini haiz olan idareye karşı beyanlarını idari yargı nezdinde ileri sürmesinin önü açılmış olacaktır. Ahmet Kürşat Ersöz, "İdari Yargılama Usulünde Tanıklık", **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.5, S.1, Y.2015, s.46.

¹⁵⁵ Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.152.

¹⁵⁶ Danıştay 2. Daire, E.2021/16574, K.2021/3276, K.T. 11.10.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 10.09.2022).

¹⁵⁷ Danıştay, bazı kararlarında anılan bulguları delil olarak kabul ederken, bazı kararlarında bunları delil niteliğinde değerlendirmemiştir. Atay, **İdari Yargılama...** s.78.

¹⁵⁸ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...** s.33; Türkoğlu Üstün, **Hâkim Olan İlkeler...**, s.267.

¹⁵⁹ Çağlayan, **İdari Yargılama...** s.241; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...** s.34; Tasarruf ilkesinin temel hatlarına ilişkin bilgiler için bkz. Nedim Meriç, "Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi", **SDÜHFD**, C.4, S.2, Y.2016, s.29; Türkoğlu Üstün, **Hâkim Olan İlkeler...**, s.268.

bulduğu medeni yargılama usulünde tasarruf ilkesi aktif biçimde varlığını sürdürmektedir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 24. maddesinde tasarruf ilkesi düzenlenmiştir.

İdari yargılama usulü açısından tasarruf ilkesi, taraflara medeni yargılama usulündeki kadar geniş bir biçimde tanınmamış, fakat ceza yargılaması usulündeki gibi tarafların yargılama üzerindeki tasarruf yetkileri kaldırılmamıştır¹⁶⁰. İdari yargılama usulünün hukuk devletini gerçekleştirme, idareyi hukuk sınırları içerisinde tutma gibi amaçlarından dolayı idari yargıda tasarruf ilkesine bazı kısıtlamalar getirilmiştir¹⁶¹.

İdari yargılama usulünde tasarruf ilkesi çerçevesinde taraflara birtakım yetkiler tanınmıştır. Anayasa'nın 36. maddesinde, "*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*" hükmüne yer verilerek menfaati ihlal edilen kişiye dava açıp açmamak yönünde bir serbesti tanınmıştır. Dava açıp açmamakta serbest olan davacı, dava dilekçesinde talep edeceği hukuki korumanın kapsamını belirlemekte de serbestçe hareket etmektedir¹⁶². Tasarruf ilkesinin bir sonucu olarak taraflar İYUK'un Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na yollamada bulunduğu, davadan feragat, davayı kabul ve sulh gibi yöntemlerle davayı sona erdirme yetkisine sahiptir¹⁶³. Danıştay içtihatlarında genellikle feragat yetkisinin yasal düzenlemelere uygun olduğu belirtilerek feragat sebebiyle karar verilmesine yer olmadığına karar verilmektedir¹⁶⁴. Danıştay bazı kararlarında, düzenleyici işlemlere karşı açılan davalarda¹⁶⁵ kamu yararını yakından ilgilendiren bir durum söz konusu ise iptal davasından feragat edilmesi durumunda feragatin kamu yararıyla

¹⁶⁰ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.34; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.242; Türkoğlu Üstün, **Hâkim Olan İlkeler...**, s.275.

¹⁶¹ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.242.

¹⁶² Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.34; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.242.

¹⁶³ Melikşah Yasin, "İdari Yargılama Usulünde Davadan Feragat ve Davayı Kabul", **AÜEHFD**, C.8, S.3-4, Y.2004, s.150; Davayı kabul ve davadan feragat müesseseleri için detaylı bilgi için bkz. Meriç, **Tasarruf İlkesi...**, s.208.

¹⁶⁴ Danıştay 8. Daire, E.2019/6292, K.2022/2856, K.T. 20.04.2022; Danıştay 10. Daire, E.2021/6337, K.2022/531, K.T. 09.02.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 10.09.2022).

¹⁶⁵ Düzenleyici işlemlerin iptaline ilişkin görülen davalarda hâkimin feragat talebini dikkate almadan davaya devam etmesi gerektiği hakkındaki görüş için bkz. Münci N. Çakmak.; "İdari Yargıda Davadan Feragat", **AÜEHFD**, C. 53 S.1, Y.2004, s.191-193; Yasin, **Davadan Feragat...**, s.171.

bağdaşmayacağını ifade ederek esastan yeni bir karar vermektedir¹⁶⁶. Bu durum tasarruf yetkisine kamu yararı ilkesi çerçevesinde getirilmiş içtihadi bir kısıtlama olarak yorumlanabilir.

¹⁶⁶ Danıştay 10. Daire, E.2010/16395, K.2011/5749, K.T. 20.12.2011, www.legalbank.net (ET: 10.09.2022); Danıştay İDDK kararında azlık görüşünde çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararıyla ilişkili idari işlemlere karşı açılan iptal davalarında feragat isteminin kamu yararı ölçütü göz önünde bulundurulmak suretiyle karara bağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Danıştay İDDK, E.2020/277, K.2020/2776, K.T. 30.11.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 10.09.2022).

İKİNCİ BÖLÜM

İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA YARGILAMA USULLERİ VE KAPSAMI

2.1. Genel Olarak Yargılama Usulü Kavramı

Bir yargılama faaliyetinin tarafları tatmin edici şekilde yürütülebilmesi ve yargıya duyulan güvenin korunabilmesi amacıyla bazı kurallara uyulması gerekmektedir¹⁶⁷. Hukuki uyuşmazlık ortaya çıktığında ve mahkeme önüne geldiğinde bu uyuşmazlığın çözümü için maddi vakıaların tespit edilmesi ve uyuşmazlığın nitelendirilmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, yargılama sürecinin en başından sonuna kadar çeşitli yargısal işlemlerin belirli usuller dahilinde yapılması yargılama usulünün konusunu oluşturmaktadır¹⁶⁸. Bu yargılama usulleri tek şekilde olmayıp çeşitlilik arz etmektedir¹⁶⁹. Örneğin, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yazılı ve basit yargılama usulü olmak üzere iki çeşit yargılama usulü benimsenmiştir. Ceza yargılamasında da genel, basit ve seri yargılama usulü olmak üzere üç çeşit yargılama usulü uygulama alanı bulmaktadır. İdari yargılama hukukunda yazılı yargılama usulü uygulanmakta iken, 18.06.2014 tarih ve 6545 sayılı Kanun ile getirilen değişiklikle 20/A maddesi, 10.09.2014 tarih ve 6552 sayılı Kanun ile de 20/B maddesi eklenerek yargılama usulüne “ivedi yargılama usulü” dahil edilmiştir¹⁷⁰.

2.2. İdari Yargılama Hukukunda Genel Yargılama Usulü

İdari yargılama usulünde hukuk yargılama usulünden farklı olarak yazılı yargılama usulü öngörülmüş olup, genel yargılama usulü olarak uygulanmaktadır. Nitekim İYUK'un 1. maddesinde, “*Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinde yazılı yargılama usulü uygulanır ve inceleme evrak üzerinde yapılır*”

¹⁶⁷ Atalı ve Ermenek, **Medeni Usul...**, s.24.

¹⁶⁸ Usul, geniş anlamda yol, yöntem, metot, tarz gibi anlamlara gelmektedir. Dar anlamıyla usul ise ortaya çıkan uyuşmazlıkların yargı mercileri önünde çözümlenmesine, haklı ve haksızın tespitinin sağlanmasına, maddi gerçeğe ulaşılmasına ilişkin kurallar bütünüdür. Detaylı bilgi için bkz. Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, **Medeni Usul...**, s.51-52.

¹⁶⁹ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.408.

¹⁷⁰ Atay, **İdari Yargılama...**, s.425-426; Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.384; Bilgin, **İdari Davalar...**, s.362; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.669; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.408; Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.237.

hükmüne yer verilerek yazılı yargılama usulüne ilişkin genel kural vurgulanmıştır. Genel yargılama usulüne ilişkin tüm kurallar kanunda düzenleme alanı bulmaktadır. Bu genel kural çerçevesinde taraflar, iddia ve savunmalarını, dava ve cevap dilekçelerini yazılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Kanundaki düzenleme uyarınca genel yargılama usulünde dava yazılı dilekçe ile açılır ve ilk inceleme süresi on beş gün olarak öngörülmüştür. İlk inceleme neticesinde dava dilekçesinde bir eksiklik yoksa dava dilekçesi ve ekleri tebligata çıkarılmaktadır. İlk inceleme aşamasından sonra davalı idare yasal süre içerisinde savunma dilekçesini düzenleyerek kendi hukuki gerekçelerini mahkemeye sunmaktadır. Savunma dilekçesi davacı tarafa tebliğ edilmekte, davacı da buna karşılık beyanlarını savunmaya cevap dilekçesi ile vermektedir. Davalı idare bu dilekçeye karşı ikinci savunma dilekçesini düzenleyerek teslim etmekte ve bu şekilde dilekçeler teatisi aşaması sona ermektedir. Tarafların ikinci dilekçelerini vermeleri yönünde kanunda öngörülmüş bir zorunluluk olmayıp, taraflar dava ve savunma dilekçelerini vermekle yetinebilirler. Uygulamada, davacı tarafın idarenin savunma dilekçesine karşı süresi içerisinde cevap vermediği durumlarda dosyanın tekemmülü sağlanmış olmaktadır.

İYUK'un 11. maddesinde üst makamlara başvurma kenar başlığı altında ilgililerin idari davalarını açmadan önce, idari işlemin kaldırılması, değiştirilmesi, geri alınmasını veya yeni bir işlem tesis edilmesini dava açma süresi içinde üst makamdan talep edebilecekleri, üst makamın bulunmaması durumunda ise işlemi tesis etmiş olan makamdan isteyebilecekleri hükmüne yer verilmiştir. Bu usule uyularak yapılan başvuru, işlemeye devam eden dava açma süresini durdurmaktadır. Önemle ifade etmek gerekir ki başvurunun dava açma süresini durdurabilmesi için, belirtilen dava açma süresi içinde ilgili başvurunun yapılması gerekmektedir¹⁷¹. Bu süre içinde başvuru yapılmadığı durumda davanın süre aşımı sebebiyle reddi gerekecektir. Ayrıca otuz gün içerisinde idarece bir cevap verilmezse isteğin reddedilmiş sayılacağı belirtilerek zımni ret müessesesi düzenlenmiştir. Kanunda belirtilen bu düzenleme genel yargılama usulü bakımından uygulama alanı bulurken özel yargılama usulleri

¹⁷¹ Danıştay 5. Daire, E.2003/3144, K.2003/3551, K.T. 22.09.2003, www.legalbank.net (ET: 12.09.2022).

arasında yer alan ivedi yargılama usulü ve merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünde (çok ivedi yargılama usulünde¹⁷²) uygulama alanı bulmamaktadır¹⁷³.

İYUK'un 17 ila 19. maddelerinde düzenlenen duruşma, idari yargının yazılılık ilkesinden kaynaklanan doğası gereği yargılama sürecinde istisnai olarak uygulanan bir müessesedir¹⁷⁴. İdari yargıda duruşma yapılması, ilk derece aşamasında görülen davalar için parasal sınırın üzerinde olmasına¹⁷⁵ ve tarafların talebine bağlı olup, taraflardan herhangi birinin duruşma talebinde bulunması halinde yargı mercii duruşma yapmak zorundadır. İstinaf ve temyiz aşamasında ise duruşma yapılması zorunlu olmayıp, ayrıca bu mercilerin kararına bağlı olmaktadır. Yargı mercilerinin resen araştırma ilkesinin bir gereği olarak doğrudan duruşma yapılmasına karar vermeleri de mümkündür. Ayrıca idari yargıda duruşma, dosyanın tekemmülü sağlandıktan sonra yapılmakta olup, duruşma tamamlandıktan sonra en geç on beş gün içerisinde karar verilmesi gerekmektedir. Danıştay bir kararında, İYUK'ta düzenlenen duruşmanın yazılılık ve dosya üzerinden inceleme yapılması ilkesini ortadan kaldırmayacağını, duruşmanın idari yargıdaki işlevinin mevcut uyuşmazlığın taraflarca açıklanması ile sınırlı olduğunu vurgulamıştır¹⁷⁶. Dolayısıyla duruşma, genel yargılama usulünde istisnai olarak uygulanan tarafların beyanlarını mahkeme karşısında ileri sürmeleriyle iddia ve savunmaların tartışılmasına zemin oluşturan, bu yönüyle adil yargılanma hakkı açısından önem arz eden bir müessesedir.

İYUK'un 7. maddesi uyarınca genel yargılama usulünde idare mahkemeleri ve Danıştay'da altmış günlük genel dava açma süresi uygulanmaktadır. Vergi davalarında ise bu süre otuz gün olarak öngörülmüştür. Bazı özel kanunlarda ise genel kural uygulanmamakta olup, farklı dava açma süreleri öngörülmüştür. Örneğin 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un 6/9. maddesinde

¹⁷² Doç. Dr. Hüseyin Bilgin İdari Davalar ve Çözüm Yolları isimli kitabında bu usulü çok ivedi yargılama usulü olarak adlandırmaktadır.

¹⁷³ Nitekim İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde, "Bu Kanunun 11 inci maddesi hükümleri uygulanmaz." düzenlemesine yer verilerek bu usule tabi olarak görülen davalarda üst makamlara başvurma yolunun uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır.

¹⁷⁴ Nitekim idari yargıda sözlü yargılama usulünün uygulanabilmesi için Kanun'da açık bir düzenlemenin varlığı aranmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.351; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.240.

¹⁷⁵ 2023 yılı için idari yargıda talep üzerine yapılacak duruşmalarda parasal sınır 171.000 TL olarak belirlenmiştir.

¹⁷⁶ Danıştay 8. Daire, E.2000/3916, K.2001/22, K.T. 11.01.2001, www.legalbank.net (ET: 12.09.2022).

ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 25/2. maddesinde yer alan düzenlemelerde dava açma süresi otuz gün olarak hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte özel kanunlarda yedi ve on beş günlük dava açma süreleri de mevcuttur¹⁷⁷.

İYUK'un 27. maddesinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenen yürütmenin durdurulması müessesesi açısından genel yargılama usulünde itiraz yolu öngörülmesine rağmen, ivedi yargılama usullerinde itiraz yolu kapatılmıştır. Ayrıca genel yargılama usulünde kanun yolları noktasında üç dereceli yargılama uygulanırken ivedi yargılama usullerinde ilk derece mahkemesinin vermiş olduğu kararlar doğrudan temyiz incelemesinin yapılması için Danıştay'ın önüne gitmektedir. Bu durum sıçramalı temyiz olarak nitelendirilmektedir¹⁷⁸. Genel yargılama usulü kapsamında görülen uyuşmazlıklarda temyiz dilekçelerinin incelenmesi ve temyiz isteminin karara bağlanma süresine yer verilmemişken ivedi yargılama usullerine tabi uyuşmazlıklarda kısa süreler öngörülmüştür. Genel yargılama usulünde temyiz dilekçelerine cevap için otuz günlük süre öngörülmüştür. Danıştay'ın genel yargılama usulünde temyiz aşamasındaki incelemesi daha sınırlı iken ivedi yargılama usullerinde temyiz aşamasında esas hakkında inceleme yapabilmesi öngörülmüştür¹⁷⁹. Bu hususlar hakkında detaylı bilgilere başlıklar altında yer verilecektir.

2.3. İdari Yargılama Hukukunda Özel Yargılama Usulleri

2.3.1. Genel Olarak

Anayasa'nın 141/3. maddesinde, "*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*" hükmüne yer verilerek mahkemelerin makul sürede yargılama yapmalarının önemi vurgulanmıştır. İdari yargıda adil yargılamanın gerçekleştirilmesi için bazı durumlarda yargılamanın hızlı yapılması

¹⁷⁷ 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 53/3. maddesinde sınır dışı etme kararına karşı yedi günlük dava açma süresi öngörülmüştür. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 49. maddesinde ise emlak vergisine ilişkin bedel tespitine ilişkin komisyon kararlarına karşı on beş günlük süre içerisinde dava açılacağı öngörülmüştür.

¹⁷⁸ Sıçramalı temyiz müessesesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Oğuz Sancakdar "İdari Yargı İstinaf Sistemindeki Olası Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Danıştay ve İdari Yargı Günü 148. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Yayınları, Y.2016, s.58.

¹⁷⁹ Turgut Candan, **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 9. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2022, s.869; Seyfettin Kara, "İvedi Yargılama Konuları ve Süreleri", **Terazi Hukuk Dergisi**, C.15, S.167, Y.2020, s.1402.

gerekebilir. İYUK'ta yargılamanın hızlandırılmasına hizmet eden muhtelif düzenlemeler¹⁸⁰ bulunmakla birlikte, bazı davaların niteliği itibarıyla hızlı bir şekilde karara bağlanması amacıyla özel yargılama usulleri öngörülmüştür¹⁸¹. 18.06.2014 tarih ve 6545 sayılı Kanunla İYUK'a 20/A maddesi eklenerek "ivedi yargılama usulü" ile 10.09.2014 tarih ve 6552 sayılı Kanunla İYUK'a 20/B maddesi eklenerek "merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulü" getirilmiştir.

Getirilen bu özel yargılama usullerinde bazı davalar açısından yargılama usulünün basitleştirilmesi ve hızlandırılması amacıyla dava açma süresi, dilekçeler aşaması, yargılama süreleri, yürütmenin durdurulması, üst makamlara başvuru, temyiz süresi, kanun yoluna başvuru gibi konularda genel yargılama usulünden farklı olarak birtakım özel düzenlemelere gidilmiştir¹⁸². Özel yargılama usulleri, genel yargılama usulüne göre daha basit ve seri karar alma mekanizması öngörmektedir. Yargılama sürecinin çok uzun sürmesi mağduriyet oluşturabileceği gibi, yargılamanın makul süreden daha kısa sürede tamamlanması da hak kayıplarına sebep olabilir¹⁸³. Bu doğrultuda yargılamanın hızlı yapılması, kişilerin hak arama özgürlüklerine engel teşkil etmemeli, makul bir denge kurularak adaletin kalitesinden ödün

¹⁸⁰ İYUK'un 20/5, 27/5, 39/1, 40/1 ve 58/3. maddelerinde yargılamanın hızlandırılmasına dair düzenlemeler mevcuttur.

¹⁸¹ Oğuz Sancakdar, "İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar", **Danıştay ve İdari Yargı Günü 146.Yıl Sempozyumu**, Danıştay Yayınları, Y.2014, s.109.

¹⁸² Atay, **İdari Yargılama...**, s.425; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.669; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.415; Ulusoy, **İdari Yargılama...**,s.197; Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.868; Celal Karavelioğlu, Erdem Cemil Karavelioğlu, **Açıklamalı ve İctihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s.1019; Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.237; Bilgin **İdari Davalar...**, s.62; Yıldırım ve Çınarlı **İdari Yargılama...**, s.132; Dolayısıyla ivedi yargılama usulü kapsamında görülen uyuşmazlıklarda yargılama usulü olağan yargılama usulünden farklı yürütülmektedir. Gül Üstün, **2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılacak Haller**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.126; Mustafa Avcı, "6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile İdari Yargıya İlişkin Kanunlarda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir İnceleme", **Legal Hukuk Dergisi**, C.13, S.152, Y.2015, s.48; Nazile İrem Yeşilyurt, "İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama: Hukuka Sermayeye Koşut Hız Ayarı", **AÜSBFD**, C.70, S.2, Y.2015, s.403-433.

¹⁸³ Yargılamanın makul süre içerisinde çözümlenmesi noktasında Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce öngörülmüş süre sınırı mevcut değildir. Yargılama süresinin makul ölçüde olup olmadığı meselesi her somut olay açısından ayrıca değerlendirilecektir. Bazı uyuşmazlıklarda iki yıldan az süren yargılama açısından ihlal kararı verilirken, bazen de altı yıldan uzun süren bir yargılama neticesinde makul sürenin aşılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ayşe Özkan Duvan, "Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı", **AÜHFD**, C.68, S.1, Y.2019, s.291; Mine Kasapoğlu Turhan, "İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü", **Ankara Barosu Dergisi**, S.3, Y.2015, s.188.

verilmemelidir¹⁸⁴. Bu doğrultuda, idarenin yargılamanın hızlı görülmesiyle beklediği yararın adil yargılanma hakkının ihlaline sebebiyet vermemesi gerekmektedir.

Çalışmamızda özel yargılama usulleri kapsamında İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde düzenlenen ivedi yargılama usulü ile merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne yer verilecek olup, Kanun'un gerekçesinde yer aldığı üzere Avrupa örneklerinden olan Fransa'da ivedi yargılama müessesesi incelenecektir.

2.3.2. İvedi Yargılama Usulü

2.3.2.1. Genel Olarak

İvedi kelimesi Türk Dil Kurumuna göre acil, çabuk anlamına gelmekte olup bir iş ya da işlemin acele yapılmasının gerektiği durum olarak ifade edilebilir¹⁸⁵. 1982 tarihli 2577 sayılı İYUK'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren idari yargıda uzunca bir süre tek tip yargılama usulü olarak aynı Kanun'un 1. maddesindeki ifadesiyle yazılı yargılama usulü uygulanmaktaydı. Vergi yargılaması için de VUK çerçevesinde birtakım kurallar uygulansa da bunlar yargılama usulünün şekline etki edecek nitelikte değildir. Hukukumuzda bazı idari davaların geç sonuçlanması birtakım sorunlara yol açabilmektedir. İdari işlemlere karşı açılan iptal davalarında, idari işlemin kesin ve icrai nitelikte olması ve hukuka uygunluk karinesinden yararlanması sebebiyle, anılan idari işlem hakkında yürütmenin durdurulması kararı da verilmediyse dava konusu işlemin uygulanmasına devam edildiği için yargılamanın uzun sürmesi mağduriyet teşkil etmektedir¹⁸⁶. Bu kapsamda İYUK'ta 18.6.2014 tarih ve 6545 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle hukukumuzda özel bir yargılama usulü olan ivedi yargılama usulü dahil edilmiştir. İvedi yargılama usulünün yürürlüğe girmesiyle idari yargıda bazı uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması noktasında daha hızlı bir yargılama süreci hedeflenmiştir¹⁸⁷. Bu doğrultuda ivedi yargılama usulünde esas amaç, yargılama

¹⁸⁴ Yunus Emre Yılmazoğlu, "İdari Yargıda Makul Süre Güvencesi" **Danıştay Dergisi**, S.134, Y.2013, s.46; Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.190.

¹⁸⁵ <https://www.sozluk.gov.tr/> (Türk Dil Kurumu Sözlükleri) ET: 03.09.2022.

¹⁸⁶ Erdoğan Bülbül, "Fransız İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulleri Reformu", **Danıştay ve İdari Yargı Günü 134.Yıl Sempozyumu**, Danıştay Yayınları, Y.2002, s.63; Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.187.

¹⁸⁷ Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.186; Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.236; Yargılamanın hızlandırılması ile ilgili bkz. Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.409; Atay, **İdari**

sürelerinin kısaltılması suretiyle bu usul kapsamında görülen davaların olabildiğince kısa sürede karara bağlanmasıdır¹⁸⁸. İlgili Kanun yürürlüğe girmeden önce adalet komisyonu raporu¹⁸⁹ hazırlanmış ve gerekçesi yazılmıştır.

Kanun'un madde gerekçesi şöyle açıklanmıştır; “İdari yargıda davaların tümü aynı usul takip edilmek suretiyle sonuçlandırılmaktadır. Ancak idari davaların bazıları, niteliği itibarıyla diğerlerinden farklıdır. Bu tür davaların geciktirilmeksizin karara bağlanması gerekmektedir. Bu bakımdan, gecikerek karar verilmesinde hem idare hem de davacılar bakımından katlanması zor ya da imkânsız sonuçlar doğuracak sınırlı sayıdaki dava türünün, diğerlerine göre daha ivedi bir şekilde sonuçlandırılması gerekmektedir. Yargısal sürecin, süratle sonuçlandırılması özel önem taşıyan ihale, özelleştirme, acele kamulaştırma uyuşmazlıklarından kaynaklanan bazı davaların ivedilikle sonuçlandırılmaması halinde, hukuki belirsizlik doğmasına neden olunmaktadır. Madde ile Avrupa örneklerinde olduğu gibi idari yargılamaya ivedi yargılama usulü kurumu kazandırılmaktadır¹⁹⁰.”

Gerekçede belirtildiği üzere ivedi yargılama usulü, gecikerek karar verilmesi durumunda taraflar bakımından katlanması güç veya imkânsız neticeler doğuracak sınırlı sayıdaki dava türü açısından getirilmiştir. Bazı uyuşmazlıklarda ivedi yargılama usulünün uygulanmasının uyuşmazlıkların niteliği itibarıyla hızla sonuçlandırılarak hukuki belirsizliğin ortadan kaldırılmasının hem kamusal yarara hizmet edeceği, hem de bireylerin menfaatleri bakımından gerekli olduğu yönünde görüşler bulunmakla birlikte¹⁹¹, öngörülen bu yargılama usulünün hak arama hürriyeti noktasında dava açma ve savunma hakkını sınırlayarak bireyin haklarını idare karşısında zayıflatan ve bu sebeple Anayasa ve uluslararası sözleşmeler ile düzenlenerek teminat altına alınan adil yargılanma hakkını ihlal edici nitelikleri haiz olduğu bu hususta makul bir denge

Yargılama..., s.425; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.673; Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.197.

¹⁸⁸ İvedi yargılama usulü, hastaneye başvuran hastaların muayenesine ilişkin acil durumu olanlara öncelik tanınip, diğer hastalardan farklı muameleye tabi tutulması örneğine benzetilerek, yargılama işlevini ifa eden mahkemelere uygulayacakları yargılama usulünün kanunla öngörülmesi, bu tür uyuşmazlıkların taraflarına tanınan ayrıcalıklı bir durum olarak yorumlanmaktadır. Atay, **İdari Yargılama...**, s.426.

¹⁸⁹ <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss521.pdf> , ET: 04.09.2022.

¹⁹⁰ <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0918.pdf> , ET: 04.09.2022.

¹⁹¹ Avcı, **6545 ve 6552 sayılı Kanunlar...**, s.48, 97-100.

kurulmadığı takdirde uygulamada problemlere yol açabilecek bir kurum olduğu¹⁹² ifade edilmektedir¹⁹³. Candan, madde gerekçesinin bu uyuşmazlıkların nitelik farkının nesnel ölçütleri bakımından herhangi bir açıklama içermediğini, gerekçede verilen örneklerden ivedi yargılama usulüne tabi olan davaların belirlenmesinde kullanılan ölçütün tüm idari davalar ve tarafları için objektif nitelikte bir ölçüt olmadığını ve belirli davaların daha hızlı ve ayrıcalıklı usullerle görülmesinden idarenin beklediği fayda olduğunu ifade etmektedir¹⁹⁴. Örneğin, ihale kararlarına karşı açılan davalar ivedi yargılama usulü çerçevesinde değerlendirilirken, ihaleden yasaklama kararları bu usulün dışında bırakılmıştır.

2.3.2.2. İvedi Yargılama Usulüne Tabi olan Uyuşmazlıklar

İvedi yargılama usulünün kapsamı noktasında belirleyici nitelik arz eden, İYUK'un 20/A maddesinde ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar şu şekilde sayılmıştır:

- a) İhaleden yasaklama kararları hariç ihale işlemleri,
- b) Acele kamulaştırma işlemleri,
- c) Özelleştirme Yüksek Kurulu kararları,
- d) 12/3/1982 tarihli ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca yapılan satış, tahsis ve kiralama işlemleri,
- e) 9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca, idari yaptırım kararları hariç çevresel etki değerlendirmesi sonucu alınan kararlar,
- f) 16/5/2012 tarihli ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca alınan Cumhurbaşkanı kararları.

Bu düzenlemeden yola çıkılarak ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıkların ekonomik niteliği ağır basan uyuşmazlıklar olduğu, kanun koyucunun bu uyuşmazlıkların geciktirilmeksizin karara bağlanmasında kamu yararı gördüğü

¹⁹² Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.185-190, 216-217; Yeşilyurt, **Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama...**, s.404-413.

¹⁹³ Karavelioğlu, **İdari Yargılama Usulü...**, s.1019.

¹⁹⁴ Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.868.

ifade edilebilir. Kimi davaların gecikmeksizin sonuca ulaştırılmasında gerek kamu gerekse davacılar açısından özel yararların bulunması makul bir durumdur¹⁹⁵.

Gecikerek karar verilmesinde taraflar açısından katlanılması mümkün olmayan ve hızlı bir biçimde sonuçlandırılması özel önem taşıyan uyuşmazlıklar madde gerekçesinde ifade edilmiştir. Fakat kanunda bu uyuşmazlıkların hangi ölçütler esas alınarak belirlendiği hususunda netlik bulunmamaktadır. Bu hususta aynı nitelikleri haiz başka uyuşmazlıkların da ivedi yargılama usulü kapsamına dahil edilebileceği ileri sürülmüştür¹⁹⁶. Yine maddede belirtilen uyuşmazlıklarda belirli istisnalar öngörüldüğü ifade edilerek bunların da ivedi yargılama usulüne tabi olması gerekliliği ifade edilmiştir. Örneğin, ihale işlemleri ivedi yargıya tabiyken, ihaleden yasaklama kararları bu usulün kapsamı dışında bırakılmıştır. İhaleden yasaklanan kişiler bakımından da dava sürecinin uzun sürmesinin katlanılması zor nitelikte olabileceği belirtilmiştir¹⁹⁷. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruda, İYUK'un 20/A maddesinin 1. fıkrasında tahdidi olarak sayılmış işlemlerden kaynaklanan davaların ivedi yargılama usulüne tabi olmasının hak arama özgürlüğü ve dilekçe hakkına aykırılık teşkil ettiği belirtilerek, ilgili hükmün Anayasa'nın 2., 36., 74., ve 125. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Anayasa Mahkemesi, yapılan başvuru üzerine verdiği kararda ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıkların ve bu uyuşmazlıklar açısından uygulanacak yargılama usulünün belirlenmesi noktasında, Anayasa'da öngörülen kurallar çerçevesinde adalet, kamu yararı ve hakkaniyet ölçütlerini gözetmek suretiyle kanun koyucu tarafından takdir yetkisi doğrultusunda düzenleme yapılabileceği ve bu konuda anayasaya herhangi bir aykırılık bulunmadığı sonucuna varmıştır¹⁹⁸.

¹⁹⁵ Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.869.

¹⁹⁶ Örneğin, yıkım ve sınırdışı edilme kararı Fransa'da ivedi yargılama kapsamında olup, ülkemizde ivedi yargılama usulüne tabi tutulabileceği, bunun mümkün olmaması halinde İYUK'un 27. maddesi uyarınca uygulanmakla etkisi tükenecek işlem olarak değerlendirilmesinin gerektiği, dolayısıyla açılan davada mahkemece yürütmenin durdurulması talebi hakkında savunmaya kadar kabul kararı verileceği ifade edilmiştir. Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.198; Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.192.

¹⁹⁷ Bir diğer örnek de acele kamulaştırma işlemlerinin ivedi usule tabi olup, diğer kamulaştırma işlemlerinin kapsam dışında kalmasıdır. Çevre Kanunu uyarınca verilen idari yaptırım kararlarının da kapsam dışında tutulması eleştirilmektedir. Bu konudaki açıklamalar için bkz. Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.191 vd.

¹⁹⁸ AYM, E.2014/146, K.2015/31, K.T.19.03.2015, RG: 13.06.2015/29385.

Kanun'un 20/A maddesinde uyuşmazlık kavramı kullanıldığı için hem bu işlemlerden kaynaklanan iptal davalarının hem de tam yargı davalarının ivedi yargılama usulüne tabi olduğu ifade edilmektedir¹⁹⁹. Fakat uygulamada sadece iptal davaları yönünden ivedi yargılama usulü uygulanmaktadır. Madde gerekçesinde yer alan “*bazı davaların ivedilikle sonuçlandırılmaması halinde, hukuki belirsizlik doğmasına neden olunmaktadır*” şeklindeki ifade, iptal davalarının sonuçları göz önünde bulundurulmak suretiyle yapılmıştır²⁰⁰.

Sonuç olarak hukukumuzda yeni bir müessese olan ivedi yargılama usulü uygulaması Anayasa'nın 141/4. maddesi ve AİHS'in 6. maddesi kapsamında korunan makul sürede yargılanma hakkına riayet edilerek gerçekleştirilmelidir.

2.3.2.2.1. İhaleden Yasaklama Kararları Hariç İhale İşlemleri

İdarenin sözleşmeleri çeşitli aşamalardan geçilerek imzalanmaktadır. Bütün bu aşamalara ihale süreci denilmektedir²⁰¹. Özel hukuk sözleşmelerinde irade serbestisi ilkesi mevcut olup, kişiler sözleşmenin karşı tarafını serbestçe belirleyebilirler. Fakat idare, yürüttüğü faaliyetlerde kamu kaynaklarını kullandığı için idarenin kamunun menfaati ve yararı doğrultusunda hareket etmesi önem arz etmektedir²⁰². Bu çerçevede idarenin sözleşmenin karşı tarafını seçerken izlemesi gereken prosedürler çeşitli kanunlarda belirlenmiş olup, sözleşmeciyi seçme serbestisi önemli ölçüde sınırlandırılmıştır²⁰³. İdarenin sözleşmelerini yaparken, sözleşme yapacağı kişiyi tespit etmek amacıyla, sözleşme öncesinde yapacağı işlemler (bu kapsamda bulunan ihale sürecine ilişkin olan işlemler²⁰⁴) ayrılabilir işlem kuramı²⁰⁵ çerçevesinde

¹⁹⁹ Atay, **İdari Yargılama...**, s.427.

²⁰⁰ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.674; Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.191.

²⁰¹ Sancakdar ve diğerleri, **İdare Hukuku...**, s.635.

²⁰² Süheyb Derbil, **İdare Hukuku, Cilt II (İdari Faaliyet)**, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara, 1950, s.511-512; Onar, **İdare Hukukunun...**, s.1615.

²⁰³ İdarenin sözleşmeci tarafı seçmek için izleyeceği prosedürlere kamu ihalesi denilmektedir. Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku...**, s.438.

²⁰⁴ İhaleye çıkma kararı, ihale şartnamesinin hazırlanması, ihale ilanı, dokümanların verilmesi, isteklilerin belirlenmesi, ihale dışı bırakma kararı verilmesi, kurumun karar alması bu işlemlere örnek teşkil etmektedir. Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.415.

²⁰⁵ Sözleşme taraflarca imzalanmadan önceki aşamada idarece sözleşme için izin verme, sözleşmenin onayı, imza için yetkili kılma, ihalenin sona ermesi gibi idari işlemler ile ihale sürecindeki birçok işlem ve şartnamelerin her biri sözleşmeden ayrı hukuksal sonuç doğuracak niteliktedir. İhale sürecindeki ayrılabilir işlem kuramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aziz Taşdelen, “Kamu Harcama İhalesi

değerlendirilir²⁰⁶. Dolayısıyla, idarenin belirlediği kişiyle sözleşme yapmasına kadar olan aşamada idare hukuku kurallarının uygulanacağı ve uyuşmazlıkların idari yargı mercileri tarafından karara bağlanacağı açıktır²⁰⁷. Danıştay bir kararında ihale süreci ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunmuştur: İhale kavramı, idarenin görev alanındaki hizmetlerin görülmesi için, bedeli idare tarafından ödenmek kaydıyla gerekli mal ve hizmetlerin alınmasına ya da planlanan işin mevzuatta belirlenmiş usul kurallarına riayet ederek oluşturulan rekabet ortamı içinde dahil olan adaylardan maliyet ve kalite açısından en makul teklifi sunan özel kişiye yaptırılmasına ilişkin olarak imzalanacak sözleşmelerin oluşum aşamasında idarece yapılan bir dizi işlemleri ifade etmektedir²⁰⁸.

Türk hukukunda kamu ihalelerine ilişkin iki temel kanun bulunmaktadır. 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu. 2886 sayılı Kanun daha eski bir kanun olup kamu harcaması yapılan durumlar ile kamuya gelir sağlanan durumları birlikte düzenlemiştir²⁰⁹. 4734 sayılı Kanun ise daha sonra yürürlüğe girmiş olsa da Devlet İhale Kanunu'nun hükümlerini yürürlükten kaldırmamıştır²¹⁰. 4734 sayılı Kanun'da kural olarak kamu harcaması yapılmasını gerekli kılan mal ve hizmet alımları ile yapım işlerine ilişkin ihaleler düzenlenmiştir²¹¹. Nitekim Kamu İhale Kanunu'nun 4. maddesinde ihale kavramı, “*bu Kanunda yazılı usul ve şartlarla mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin istekliler arasından seçilerek birisi üzerine bırakıldığını gösteren ve ihale yetkilisinin onayını müteakip sözleşmenin imzalanması ile tamamlanan işlemler*” olarak tanımlanmıştır. Ek olarak, ihale konusunda mal veya hizmet alımları ile ilgili çeşitli kamu idareleri ve kamu kurumları açısından bazı işler için öngörülmüş özel kanunlar ile farklı düzenlemeler de bulunmaktadır. Örneğin,

Sürecinde İhale ve Sözleşme Aşamaları ile Bu Aşamaların Yargı Yolları Ayrımını Belirleyici Rolü”, **İÜHF**M, C.69, S.1-2, Y.2011, s.43-60.

²⁰⁶ Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.250.

²⁰⁷ İhale kararını takiben imzalanan özel hukuk sözleşmelerinin uygulanmasından kaynaklı uyuşmazlıklar ise özel hukuk hükümleri çerçevesinde adli yargı mercileri tarafından karara bağlanacaktır. Bkz. Murat Sezginer, **İdarenin Sözleşmeleri ve Kamu İhalelerine İlişkin Uyuşmazlıklar**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013, s.33.

²⁰⁸ Danıştay 13. Daire, E.2007/1724, K.2010/1168, K.T.10.02.2010, www.legalbank.net (ET: 13.09.2022).

²⁰⁹ Nitekim Devlet İhale Kanunu'nun 1. maddesinde, “*Genel bütçeye dahil dairelerle katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin alım, satım, hizmet, yapım, kira, trampa, mülkiyetin gayri aynı hak tesisi ve taşıma işleri bu Kanunda yazılı hükümlere göre yürütülür*” düzenlemesine yer verilmiştir.

²¹⁰ Zira Kamu İhale Kanunu'nun 2. Maddesinde, “*Kanun kapsamındaki idarelerin her türlü kaynaktan karşılanan mal veya hizmet alımları ile yapım işlerine dair ihalelerinde uygulanır*” hükmü mevcuttur.

²¹¹ Sancakdar ve diğerleri, **İdare Hukuku...**, s.636; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **Türk İdare...**, s.532.

3096 sayılı Kanun ile sözleşmelerin yapılması usulünün Cumhurbaşkanlığı kararı çerçevesinde belirleneceği, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın ilgili şirketle sözleşme akdedeceği öngörülmüştür. Yine benzer şekilde 3465, 3996 ve 4283 sayılı Kanunların kapsamında bulunan sözleşmelerin yapılması hususunda özel usuller düzenlenmiştir.

Kamu İhale Kanunu'nun 17. maddesinde ihalelerdeki yasak fiil veya davranışlar sayılmış olup, sayılan bu yasak fiil veya davranışlarda bulunduğu tespit edilenler hakkında fiil veya davranışın özelliğine göre bir yıldan az olmamak üzere iki yıla kadar, mücbir sebep hali dışında usulüne uygun sözleşme yapmayanlar hakkında ise altı aydan az olmamak üzere bir yıla kadar tüm kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerine katılmaktan yasaklanmalarına karar verilir²¹². Bu yaptırım gerçek kişiler bakımından uygulanabileceği gibi tüzel kişiler bakımından da uygulama alanı bulur. İYUK'un 20/A maddesinde belirtildiği üzere ihaleden yasaklama kararları kaynaklandığı mevzuata bakılmaksızın²¹³ genel yargılama usulüne tabi olup ivedi yargılama usulü kapsamı dışındadır.

4734 sayılı Kanun'a tabi olarak gerçekleştirilen ihalelerde, ihale sürecindeki hukuka aykırı eylem veya işlemler sebebiyle zarara uğrama ihtimali bulunduğunu ya da bir zarara uğradığını ileri süren aday veya istekli ile istekli olabileceklerin²¹⁴ başvurabilecekleri hukuki yollar, Kanun'da ve yönetmelikte²¹⁵ ayrıntılı olarak düzenlenmiştir²¹⁶. Şikâyet ve itirazın şikâyet olarak belirlenen bu başvuru yollarının dava açılmadan önce tüketilmesi zorunludur. Öncelikle ihaleler hakkında adaylar, istekli olabilecekler veya istekliler tarafından ihaleyi düzenleyen idareye şikâyet

²¹² Örneğin, bir ihalede yüklenicinin taahhüdünü ihale dokümanı ile sözleşme hükümlerine uygun şekilde yerine getirmemesine istinaden yapılan sözleşmenin feshi neticesinde ayrıca kamu ihalelerine katılmaktan yasaklama kararı verilir. Bkz. Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **Türk İdare...**, s.556; İhaleden yasaklamaya konu olan fiil ihale kararının kesinleşmesinden önceki aşamada gerçekleşebileceği gibi, söz konusu kararın kesinleşmesinin ardından da gerçekleşebilir. İhaleden yasaklama nedenleri ve işletilen süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cemil Kaya, "İhale Hukukunda Çalışma Hürriyetinin Sınırlanması: İhalelere Katılmaktan Yasaklanma", **SÜHFD**, C.14, S.2, Y.2006, s.157 vd.

²¹³ Nitekim Devlet İhale Kanunu'nun 84. maddesinde yer alan ihaleden yasaklama kararlarına karşı açılan dava da genel yargılama usulüne tabidir.

²¹⁴ İstekli olabilecekler kavramı ihale konusu yapılan alanda faaliyette bulunan ve ihale veya dokümanlarını satın almış gerçek veya tüzel kişileri ifade etmektedir. Bkz. Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **Türk İdare...**, s.751.

²¹⁵ İhalelere Yönelik Başvurular Hakkında Yönetmelik, RG: 03.01.2009/27099.

²¹⁶ İdari çözüm yolunun sözleşmenin imzalanmasından önceki aşamaya ilişkin olduğu hakkında bkz. Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku...**, s.458; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **Türk İdare...**, s.549.

başvurusunda bulunulmalıdır²¹⁷. Kamu İhale Kanunu'nun 55. maddesi uyarınca ihale sürecindeki işlem veya eylemlerin hukuka aykırılığı ileri sürülerek, bu işlem veya eylemlerin farkına varıldığı veya farkına varılmış olması gereken tarihi izleyen günden itibaren pazarlık usulüyle yapılan bazı ihalelerde beş gün²¹⁸, diğer hallerde ise on gün içinde ihaleyi yapan idareye şikâyet başvurusu yapılır. Kamu İhale Kanunu'nun 56. maddesi uyarınca idareye yapmış olduğu şikâyet başvurusu üzerine, idarece yapılan incelemeler neticesinde verilen kararı uygun bulmayan aday, istekli veya istekli olabilecekler, yine sözleşme imzalanmadan önceki aşamada Kamu İhale Kurumu'na itirazen şikâyet kapsamında bir başvuruda bulunabilirler. İtirazen şikâyet yoluna başvurulabilmesi için idarenin almış olduğu kararın bildirimini izleyen günden itibaren on günlük süre öngörülmüştür²¹⁹. İhalenin iptaline yönelik işlem ve kararlardan yalnızca şikâyet ve itirazen şikâyet üzerine alınanlar, itirazen şikâyet başvurusunu konu edilebilir. Bu kararlara karşı doğrudan Kamu İhale Kurumuna beş gün içinde başvuru yapılabilir²²⁰. Kanunun 54. maddesi uyarınca yapılan başvuru üzerine ihaleyi yapan idare veya Kamu İhale Kurulunca gerekçeli olarak üç çeşit karar verilmesi mümkündür²²¹:

- 1) İhale sürecinin devam etmesine engel teşkil edecek bir durum olup düzeltici işlem tesis edilerek giderilemeyecek hukuka aykırılık mevcut ise ihalenin iptaline,
- 2) İdare tarafından düzeltme yapılması suretiyle giderilebilecek durum varsa ihale sürecinin kesintiye uğratılmaması adına düzeltici işlemin belirlenmesine,

²¹⁷ Sancakdar ve diğerleri, **İdare Hukuku...**, s.685.

²¹⁸ Kamu İhale Kanunu'nun 21. maddesinin b bendinde düzenlenen durumda idareye şikâyet başvurusu için öngörülen süre beş gündür.

²¹⁹ Sürenin başlangıcı hakkında bkz. Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku...**, s.459.

²²⁰ Bu husus İhalelere Yönelik Başvurular Hakkında Yönetmelik'in 6/3. maddesinde düzenlenmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. Muhittin Abacıoğlu, Ali Abacıoğlu, **Açıklamalı İctihatlı Kamu İhale Kanunu ve Uygulaması**, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.781 vd; Sancakdar ve diğerleri, **İdare Hukuku...**, s.686; Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku...**, s.459.

²²¹ İhalenin iptali, düzeltici işlem belirlenmesi ve başvurunun reddi kararları ile ilgili bkz. Eren Toprak, **Kamu İhale Hukuku Türkiyede İhalelerin Genel Yapısı ve Hukuki Rejimi**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, s.368-371; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **Türk İdare...**, s.551; Abacıoğlu, **Kamu İhale...**, s.747-759.

3) Yapılan başvurunun, usul ve şekil kurallarına uygun olmadığı, usulüne uygun sözleşmenin imzalandığı, şikâyete konu işlemlerde hukuka aykırılığın tespit edilemediği veya itirazın şikâyet başvurusuna konu olan hususun Kamu İhale Kurumunun görev alanında bulunmadığı hallerde başvurunun reddine karar verilecektir.

4734 sayılı Kanun uyarınca şikâyet ve itirazın şikâyet yollarının dava açılmadan önce tüketilmesi zorunludur²²². Öngörülen bu başvuru yolları tüketilmeyerek doğrudan dava açılması durumunda idari yargı yeri idari merci tecavüzü²²³ sebebiyle dosyanın merciine tevdi edilmesine karar verecektir²²⁴.

Kamu İhale Kurulu tarafından verilen nihai kararlara karşı açılacak iptal davalarında görevli ve yetkili mahkeme Ankara İdare Mahkemesidir. Önemle vurgulamak gerekir ki İYUK'un 20/A maddesinde belirtildiği üzere, ihale işlemleri ivedi yargılama usulü kapsamındadır. Bu kapsamda Kamu İhale Kurulunun itirazın şikâyet üzerine verdiği kararlar için de kararların tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde Ankara İdare Mahkemeleri nezdinde dava yolu açıktır²²⁵.

İhale işlemleri çeşitli görünümde karşımıza çıkmakta, bir kısmı genel yargılama usulüne tabi olurken diğer bir kısmı ivedi yargılama usulüne tabi olmaktadır. Nitekim ihale işlemi ile ilgili görülen bir davada Danıştay, kamu özel ortaklığı yöntemiyle yapılacak altyapı yatırımlarından kaynaklanan ihale işleminin ivedi yargılama usulüne tabi olduğuna karar vermiştir²²⁶. Danıştay, taşınmazın satışına ilişkin ihalenin iptali²²⁷, itirazın şikâyet başvurusunun görev yönünden reddine ilişkin

²²² İhalelere yönelik başvuru prosedürüne ilişkin yargı kararları için bkz. Sezginer, **İdarenin Sözleşmeleri...**, s.566 vd.

²²³ İdari merci tecavüzü, dava açılmadan önce idareye başvuru zorunluluğunun kanunla öngörüldüğü hallerde söz konusu bu başvurunun yerine getirilmeden dava açılması durumudur. İdari merci tecavüzü ve Kamu İhale Kurumuna yapılacak zorunlu idari başvurular hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Jülide İşçi, **İdari Mercii Tecavüzü**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s.19-88.

²²⁴ Danıştay 13. Daire, E.2017/250, K.2022/104, K.T.18.01.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 11.09.2022).

²²⁵ Kamu İhale Kurulu kararlarının yargısal denetimine ilişkin önemli hususlar için Toprak, **Kamu İhale...**, s.405-406.

²²⁶ Danıştay 13. Daire, E.2015/785, K.2017/336, K.T. 10.02.2017, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²²⁷ Danıştay 13. Daire, E.2020/1765, K.2022/1614, K.T. 13.04.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

işlemin iptali²²⁸, ihalenin iptaline yönelik alınan Kamu İhale Kurulu kararının iptali²²⁹, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 21. maddesinin (b) bendi uyarınca pazarlık usulüyle gerçekleştirilen ihalenin iptali²³⁰, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 45. maddesi çerçevesinde açık teklif usulü ile gerçekleştirilen satış ihalesinin iptali²³¹, yeniden değerlendirme yapılması yönünde düzeltici işlem belirlenmesine ilişkin işlemin iptali²³², 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 51/g maddesi kapsamında pazarlık usulüyle eski kullanıcıya 20 yıl süreyle kiraya verilmesine ilişkin Bakan olurunun iptali²³³, ihalede istekli olan davacının teklif ettiği toplam tutar üzerinden %15 fiyat avantajı sağlanmasına yönelik başvurusunun reddine dair işlemin iptali²³⁴, aşırı düşük teklif açıklamasının reddedilmesine ilişkin işlem ile bu aşamadan sonraki işlemlerin mevzuata uygun biçimde yeniden gerçekleştirilmesine yönelik düzeltici işlem belirlenmesine dair işlemin iptali²³⁵, bir şirkete ait varlıkların satışı ve bu yerin kiraya verilmesine dair ihale şartnamesinin iptali²³⁶, açık ihale usulüyle gerçekleştirilen ihaleye yönelik dava dışı istekli tarafından yapılan itirazın şikâyet başvurusu sonucunda davacının teklifinin değerlendirme dışında bırakılması ile itirazın şikâyet başvurusunda bulunan isteklinin teklifinin değerlendirilmeye alınmasına ilişkin işlemin iptali²³⁷ istemiyle açılan davalarda uyuşmazlığı ivedi yargılama usulü kapsamında değerlendirerek İYUK'un 20/A maddesi uyarınca karar vermiştir.

²²⁸ Danıştay 13. Daire, E.2019/1286, K.2022/1465, K.T. 06.04.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²²⁹ Danıştay 13. Daire, E.2022/815, K.2022/1193, K.T. 23.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²³⁰ Danıştay 13. Daire, E.2022/449, K.2022/1151, K.T. 22.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²³¹ Danıştay 13. Daire, E.2022/3, K.2022/1141, K.T. 21.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²³² Danıştay 13. Daire, E.2022/29, K.2022/1098, K.T. 17.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²³³ Danıştay 13. Daire, E.2022/179, K.2022/787, K.T. 02.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²³⁴ Danıştay 13. Daire, E.2022/475, K.2022/740, K.T. 01.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²³⁵ Danıştay 13. Daire, E.2021/4736, K.2022/703, K.T. 28.02.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²³⁶ Danıştay 13. Daire, E.2017/2602, K.2022/565, K.T. 22.02.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²³⁷ Danıştay 13. Daire, E.2022/38, K.2022/589, K.T. 22.02.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

Danıştay içtihatlarında, kanunun gerekçesinde belirtildiği üzere yargısal sürecin hızlı bir şekilde sonuçlandırılması bakımından özel önem taşıyan ihale uyuşmazlıklarının ivedi yargılama usulüne tabi olduğu, bu nitelikte görülmeyen ihale uyuşmazlıklarının ise genel yargılama usulüne tabi olduğu ifade edilmektedir²³⁸. Nitekim, davacı tarafından süresi içinde ihale bedeli ödenmemesi nedeniyle ihale bedelinin üç katı tutarında ödenen tazminatın iadesi²³⁹, ana faaliyet ve üretim konusuna yönelik hizmet alımlarının 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 3. maddesinin (g) bendi uyarınca istisna kapsamına alınması istemiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali²⁴⁰, geçici teminat bedelinin iadesi²⁴¹, irtifak hakkı ihalesi üzerinde kalan davacı şirket lehine 49 yıl süreyle bağımsız ve sürekli nitelikte irtifak hakkı tesis edilerek bu hakkın resmî senetle tapuya tescil edilmesi sonrasında davacı şirketin, irtifak hakkı sözleşmesinin zemin irtifak hakkı bedelini belirleyen kuralının yeni koşullara göre uyarlanması yolundaki talebinin zımnen reddine ilişkin işlemin iptali²⁴², iş deneyim belgesinin iptali²⁴³, 4735 sayılı Kanun'un Geçici 4. maddesine istinaden sözleşmenin tasfiyesi amacıyla yapılan başvurunun Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından bildirilen olumsuz görüş üzerine reddine ilişkin işlemin iptali²⁴⁴, sözleşmenin gereklerinin verilen sürelerle rağmen yerine getirilmemesi nedeniyle davalı idarece tek taraflı olarak feshedilmesi işleminin iptali²⁴⁵, Kamu İhale Kurulunun

²³⁸ Danıştay 13. Daire, E.2016/4974, K.2017/280, K.T. 20.01.2017; Danıştay 5. Daire, E.2017/7167, K.2018/14498, K.T. 23.05.2018, www.legalbank.net (ET: 15.09.2022).

²³⁹ Danıştay 13. Daire, E.2021/173, K.2021/371, K.T. 09.02.2021; Aynı yönde; Danıştay 13. Daire, E.2018/1290, K.2020/2106, K.T. 15.09.2020; Danıştay 13. Daire, E.2020/3915, K.2021/278, K.T. 26.01.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²⁴⁰ Uyuşmazlığın, somut bir ihale sürecine ilişkin olmayan, ileride yapılma ihtimali bulunan ihale hakkında görüş sorulması amacıyla ek-1 formu düzenlemek suretiyle formda belirtilen mal ve hizmet alımlarının istisna kapsamına alınması istemiyle yapılan başvuru üzerine alınan Kurul kararının iptali isteminden kaynaklandığı, dolayısıyla söz konusu uyuşmazlığın öncelikle sonuçlandırılması gereken ihale uyuşmazlığı kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilerek ivedi yargılama usulü kapsamında görülmemiştir. Danıştay 13. Daire, E.2016/2974, K.2021/1382, K.T. 15.04.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²⁴¹ Danıştay 13. Daire, E.2021/1137, K.2021/1426, K.T. 19.04.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²⁴² Danıştay 13. Daire, E.2021/127, K.2021/264, K.T. 25.01.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²⁴³ Danıştay 13. Daire, E.2019/3215, K.2019/2699, K.T. 24.09.2019, www.lexpera.com.tr (ET: 15.09.2022).

²⁴⁴ Danıştay 13. Daire, E.2020/350, K.2020/637, K.T. 26.02.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 18.09.2022).

²⁴⁵ Danıştay 13. Daire, E.2021/86, K.2021/1101, K.T. 29.03.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 18.09.2022).

kararı doğrultusunda hak edişlerinden kesinti yapılacağına ilişkin işlemin iptali²⁴⁶ istemiyle açılan davalarda Danıştay, dava konusu uyuşmazlığın öncelikle karara bağlanması özel önem taşıyan ihale sürecine ilişkin bir uyuşmazlık olmadığından ivedi yargılama usulünün uygulanmasına olanak bulunmadığına karar vermiştir.

2.3.2.2.2. Acele Kamulaştırma İşlemleri

Kamulaştırma, devlet ve kamu tüzel kişilerinin, kamu yararının gerektirdiği durumlarda ve kamu gücü kullanarak gerçek karşılıklarını peşin ödemek suretiyle özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamının veya bir kısmının, kanunla öngörülen esas ve usuller çerçevesinde mülkiyetini zorla devralmasıdır²⁴⁷. Kamulaştırma kişilerin mülkiyet hakkına müdahale oluşturmaktadır. Mülkiyet hakkı, Anayasa'nın 35. maddesine istinaden kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Bazı durumlarda olağan kamulaştırma sürecinin uzun sürmesi idarenin kamu yararını sağlama amacı açısından engel teşkil edebileceğinden özel bir kamulaştırma usulü düzenlenmiştir. Acele kamulaştırma olarak anılan bu işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıklar, İYUK uyarınca ivedi yargılama usulüne tabidir ve dava açma süresi otuz gündür. İvedi yargılama usulüne tabi olmayan kamulaştırma işlemleri genel yargılama usulüne tabi olup, dava açma süresi otuz gündür. Acele kamulaştırma kararları Cumhurbaşkanınca alınmaktadır. Danıştay Kanunu uyarınca bu işlemlere karşı açılan davalar Danıştay'da ilk derece olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu uyuşmazlıklarda genel ve özel yetki kuralları uygulama alanı bulmayacaktır.

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesine istinaden 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına ya da aceleliğine Cumhurbaşkanınca karar verilecek durumlarda veya özel kanunlarla belirlenen olağanüstü durumlarda²⁴⁸ gerekli olan taşınmazların kamulaştırılması amacıyla idare, özel bir kamulaştırma usulü olan acele kamulaştırma usulüne başvurmaktadır. Bu kapsamda, kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan

²⁴⁶ Danıştay 13. Daire, E.2019/2977, K.2019/2700, K.T. 24.09.2019, www.lexpera.com.tr (ET: 18.09.2022).

²⁴⁷ Gözler ve Kaplan, **İdare Hukuku...**, s.646.; Onar, **İdare Hukukunun...**, s.1513; Lütfi Duran, **İdare Hukuku Ders Notları**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s.379.

²⁴⁸ Acele kamulaştırmanın şartlarına ilişkin ayrıntılı açıklama için bkz. Mehmet Ali Gölcüklü, **Acele Kamulaştırma**, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017, s.48-52.

tamamlanmak kaydıyla ilgili idarenin istemiyle mahkemece yedi gün içerisinde o taşınmaz malın mahkeme tarafından seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına bankaya yatırılmak suretiyle söz konusu taşınmaza idarece el konulabilir²⁴⁹.

Acele kamulaştırma usulünde idarelere acelelik halinin tespiti hususunda bir takdir yetkisi tanınmışsa da söz konusu yetki kamu yararı ve hizmet gerekleri çerçevesinde kullanılmalıdır²⁵⁰. Zira idare bu husustaki takdir yetkisini kamu yararı ve hizmet gerekleri çerçevesinde kullanıp kullanmadığı noktasında yargısal denetime tabi tutulmaktadır. İstisnai durumlarda uygulanan acele kamulaştırma işlemlerine ilişkin Danıştay, acelelik halinin tespit edilmesi halinde kamulaştırılması zorunlu bulunan taşınmazlara dair gerekli tespitlerin yapıp olağan kamulaştırma sebepleri haricinde acele kamulaştırma sebeplerinin açıkça ortaya konulması gerektiği yönünde karar vermiştir²⁵¹. Bu sebeple Danıştay öncelikle olağan kamulaştırma usulünün denenmesi bu mümkün görünmüyorsa acelelik halinin somut bir şekilde ortaya konulmasını aramakta²⁵², Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinde öngörülen özel ve istisnai durumlar gerçekleşmeden, salt olağan kamulaştırma gerekçelerine yer verilen acelelik kararlarını da hukuka aykırı bulmaktadır²⁵³. Anayasa Mahkemesi de bireysel başvuruya konu olan bir kararında acele kamulaştırma hakkında, olağan dışı koşulların varlığı halinde başvurulacak bir yöntem olduğu hususunu vurgulayarak, mahkemece başvurusunun taşınmazı ile ilgisi bulunmayan bir Bakanlar Kurulu kararına

²⁴⁹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.673; Sancakdar ve diğerleri, **İdare Hukuku...**, s.736-737; Acele kamulaştırma sürecine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Cenk Şahin, **Acele Kamulaştırma**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.135 vd.

²⁵⁰ Sancakdar ve diğerleri, **İdare Hukuku...**, s.737.

²⁵¹ Danıştay 6. Dairesi E.2009/11784, K.2011/4024, K.T. 26.10.2011; Benzer nitelikte bkz. Danıştay 6. Dairesi E.2012/6188, K.2015/2196, K.T. 09.04.2015, www.lexpera.com.tr (ET: 20.09.2022).

²⁵² Uygulamada, bazı idarelerin somut bir kamulaştırma kararı almaksızın acelelik sürecini başlattıkları, kamulaştırmaya yönelik kararı ise daha sonra aldıkları gözlemlenmektedir. Genellikle bir taşınmazın kamulaştırılmasına yönelik Cumhurbaşkanı'nca acelelik kararı alınmakta, kamulaştırma kararı ise bu karara istinaden tesis edilmektedir. Bu hususta acele kamulaştırma işlemlerinden kaynaklı uyuşmazlıklar ve uygulama hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin, **Acele Kamulaştırma**, s.139 vd.

²⁵³ Danıştay, acele kamulaştırma işleminin tesis edilebilmesi için idare tarafından aceleliğin varlığında işaret eden kamulaştırma sebeplerinin ortaya konulmasını aramaktadır. Bkz. Danıştay 6. Dairesi E.2020/7553, K.2022/1061, K.T. 03.02.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 24.09.2022).

dayanılarak değerlendirme yapılmasının mülkiyet hakkının korunması açısından öngörülemez durumlara sebep olduğunu belirtmiştir²⁵⁴.

Çeşitli özel kanunlar kapsamında idarelere acele kamulaştırma yetkisi tanınmıştır. Bu kanunlar arasında, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 6491 sayılı Türk Petrol Kanunu sayılabilir. Özellikle enerji yatırım projeleri, riskli alanların tespiti ve kentsel dönüşüm projeleri, otoyol, hızlı tren, sulama ve madencilik projelerinde acele kamulaştırma usulü sıklıkla uygulama alanı bulmaktadır. Danıştay acele kamulaştırma işlemlerinden kaynaklanan ve ivedi yargılama usulü kapsamında değerlendirilen birçok uyuşmazlığı karara bağlamıştır. Bu kararlar acele kamulaştırma işlemlerinin tesis edildiği durumları görebilmek açısından son derece önemli olup, bu doğrultuda ivedi yargılama usulüne ilişkin uygulamanın anlaşılması için de yol gösterici niteliktedir. Nitekim sel nedeniyle afete maruz kalan bir bölgede ihtiyaç duyulan konutların yapımı maksadıyla Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından taşınmazların acele kamulaştırılmasına ilişkin Resmi Gazete’de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararının iptali²⁵⁵, bir ilde bulunan taşınmazların bölgedeki toplu konut, turizm, ticaret ve cami alanı ihtiyacının karşılanması amacıyla ilgili belediye başkanlığı tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin Cumhurbaşkanı kararının iptali²⁵⁶, bir genel müdürlük bünyesinde bulunan sahada asfaltit üretim faaliyetlerinin devamı amacıyla listede belirtilen taşınmazların genel müdürlük tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararının iptali²⁵⁷, Denizli İlinde 4. grup maden işletme ruhsatlı sahalarda, ruhsatlara konu olan maden üretimlerinin sürdürülebilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan taşınmazların, Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin

²⁵⁴ Açıklanan gerekçelerle Anayasa’nın 35. maddesinde öngörülen mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin bir karar verilmiştir. AYM, Bireysel Başvuru No:2018/24998, K.T. 18.01.2022, RG: 22.02.2022/31758.

²⁵⁵ Danıştay 6. Daire, E.2021/6295, K.2022/5111, K.T. 21.04.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 24.09.2022).

²⁵⁶ Danıştay 6. Daire, E.2021/2375, K.2022/4084, K.T. 31.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 24.09.2022).

²⁵⁷ Danıştay 6. Daire, E.2022/2097, K.2022/3761, K.T. 29.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 25.09.2022).

Cumhurbaşkanı kararının ilgili taşınmazlar yönünden iptali²⁵⁸, kültür ve turizm koruma gelişim bölgesinde bulunan taşınmazların Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca turizm yatırımlarına tahsisinin sağlanması amacıyla tapuda Hazine adına tescil edilmek üzere acele kamulaştırılmasına ilişkin Cumhurbaşkanı kararının ilgili taşınmazlar yönünden iptali²⁵⁹, Bursa İlinde bulunan bazı taşınmazların tarihi mirasın korunması amacıyla yürütülen proje kapsamında büyükşehir belediye başkanlığı tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin Cumhurbaşkanı kararının iptali²⁶⁰, DOKAP projesi kapsamında gerçekleştirilen içme suyu isale hattının yapımı amacıyla listede belirtilen taşınmazların Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin Cumhurbaşkanı kararının iptali²⁶¹, Muğla İlinde bulunan bir taşınmazın bir kısmının enerji nakil hattının yapımı amacıyla Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin Cumhurbaşkanı kararının iptali²⁶², 6306 sayılı Kanun uyarınca Cumhurbaşkanı kararı ile riskli alan olarak ilan edilen bölgede bulunan taşınmazların, sağlıksız yapılaşmanın çözümüne dair projenin en kısa sürede tamamlanması amacıyla Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin Cumhurbaşkanı kararının bir taşınmaz yönünden iptali²⁶³ istemiyle açılan davalarda söz konusu uyuşmazlıklar ivedi yargılama usulü kapsamında değerlendirilerek karara bağlanmıştır.

Öte yandan, başka bir Danıştay kararında ise dava konusu taşınmaza ilişkin Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından acele kamulaştırma kararı alındığı, bu karara istinaden Asliye Hukuk Mahkemesince acele el koyma kararı alındığı, bu işlemlerin devamında ise davacının uzlaşmaya çağrılarak bu görüşmede uzlaşmaya varılamaması sebebiyle olağan kamulaştırma yolunun tercih edildiği, bedel tespit ve tescil davasına dair dilekçenin tebliğinin akabinde olağan

²⁵⁸ Danıştay 6. Daire, E.2022/1074, K.2022/2531, K.T. 02.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 25.09.2022).

²⁵⁹ Danıştay 6. Daire, E.2020/2460, K.2020/11003, K.T. 18.11.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 25.09.2022).

²⁶⁰ Danıştay 6. Daire, E.2021/7292, K.2022/2123, K.T. 23.02.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 25.09.2022).

²⁶¹ Danıştay 6. Daire, E.2020/10475, K.2022/2135, K.T. 23.02.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 25.09.2022).

²⁶² Danıştay 6. Daire, E.2020/10747, K.2021/11443, K.T. 14.10.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 25.09.2022).

²⁶³ Danıştay 6. Daire, E.2020/4519, K.2021/10334, K.T. 29.09.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 25.09.2022).

kamulaştırma istemiyle açılan davada ivedi yargılama usulünün uygulanmasına olanak bulunmadığı gerekçesiyle uyuşmazlık olağan yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlanmıştır²⁶⁴. Başka bir uyuşmazlıkta kamu yararı kararı doğrultusunda gerçekleştirilen kamulaştırma işlemine karşı açılan davada olağan yargılama usulünün uygulanması gerektiği belirtilmiştir²⁶⁵.

2.3.2.2.3. Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararları

İYUK'un 20/A maddesi uyarınca ivedi yargılama usulüne tabi olan bir diğer uyuşmazlık ise Özelleştirme Yüksek Kurulu kararlarıdır²⁶⁶. 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'un²⁶⁷ 1. maddesinde Kanunun amacı "...ekonomide verimlilik artışı, kamu giderlerinde azalma sağlamak, Hazineye ait taşınmazları değerlendirmek suretiyle kamuya gelir elde etmek gerekçelerinden birisi ile özelleştirilmelerine ilişkin esasları düzenlemek" şeklinde açıklanmıştır. Bu kapsamda Özelleştirme Yüksek Kurulu kurulmuştur²⁶⁸. 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'un 27/a maddesinde, özelleştirme uygulamalarına ilişkin açılan davaların, görüm ve çözümünün ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'ın görevine girdiği belirtilmiştir. Bu anlamda acele kamulaştırma işlemleri gibi Özelleştirme Yüksek Kurulu kararları da ilk derece mahkemesi olarak Danıştay tarafından İYUK'un 20/A maddesinde öngörülen yargılama süre ve usullerine göre incelenip karar verilecektir²⁶⁹. Anayasa değişikliği sonrasında, bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması için 18/05/2018 tarih ve 30425 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 7142 sayılı Kanun'un verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulu'nca 02/07/2018 tarihinde kararlaştırılan 703 sayılı Anayasada Yapılan

²⁶⁴ Danıştay 6. Daire, E.2017/3257, K.2020/3168, K.T. 04.03.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 25.09.2022).

²⁶⁵ Danıştay 6. Daire, E.2018/6491 K.2021/8360, K.T. 15.06.2021; Olağan kamulaştırma usulünün uygulandığı, dolayısıyla ivedi yargılama usulünün uygulanmasına olanak bulunmayan benzer nitelikte bir karar için bkz. Danıştay 6. Daire, E.2018/3682, K.2018/6264, K.T. 26.06.2018, www.lexpera.com.tr (ET: 25.09.2022).

²⁶⁶ Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun düzenleyici işlemi ya da birel işlemi yönünden Kanun'da herhangi bir ayrıma gidilmediği için tüm kararları ivedi yargılama usulü kapsamındadır. Bilgin, **İdari Davalar...**, s.655.

²⁶⁷ RG: 27.11.1994/22124.

²⁶⁸ Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun görevleri 4046 sayılı Kanun'un 3. maddesinde detaylı bir şekilde izah edilmiştir.

²⁶⁹ Kara, **İvedi Yargılama...**, s.1395.

Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname²⁷⁰ ile 4046 sayılı Kanun'a geçici 29. madde eklenmiştir. Anılan madde uyarınca, *“Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Özelleştirme Yüksek Kurulunca görülmekte olan işler Cumhurbaşkanı veya yetkilendireceği makam tarafından sonuçlandırılır.”* düzenlemesine yer verilmiştir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı kararı'nın iptali istemiyle açılmış olan bir davada Danıştay, anılan kararların Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı mahiyetinde olduğunu ifade ederek uyuşmazlığın ivedi yargılama usulüne tabi olduğunu belirtmiştir²⁷¹. İvedi yargılama kapsamında olan Özelleştirme Yüksek Kurulu kararlarına ilişkin birçok uyuşmazlık mevcuttur. Nitekim özelleştirme kapsam ve programında olan ve mülkiyeti Hazineye ait taşınmazlara ilişkin Özelleştirme Yüksek Kurulunun kararı ile onaylanan 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı değişikliklerinin iptali²⁷², Ankara İli Sincan İlçesi'nde bulunan taşınmazlara dair 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı, 1/25.000 ölçekli nazım imar planı, 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı değişikliğinin onaylanmasına dair Özelleştirme Yüksek Kurulu kararının iptali²⁷³ istemiyle açılan davalar ivedi yargılama usulü çerçevesinde karara bağlanmıştır.

²⁷⁰ RG: 09.07.2018/30473.

²⁷¹ Danıştay 13. Dairesinin 17/09/2020 tarih ve E.2020/1672, K.2020/2156 sayılı kararının temyizen incelenerek bozulması istemiyle açılmış olan davada Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu temyiz isteminin reddine karar vererek, temyize konu daire kararını onamıştır. Danıştay İDDK, E.2020/3177, K.2021/329, K.T. 22.02.2021; Aynı yönde bkz. Danıştay İDDK, E.2021/735, K.2021/771, K.T. 14.04.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 27.09.2022).

²⁷² Danıştay 6. Daire, E.2019/279, K.2021/11305, K.T. 13.10.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 27.09.2022).

²⁷³ Bu kararda Danıştay, söz konusu uyuşmazlığı ivedi yargılama usulü kapsamında görmekle birlikte, dava konusu edilen imar plan değişikliklerinin askıda bulunduğu süre boyunca söz konusu planların ivedi yargılama usulüne ve özel dava açma süresine tabi olduğunun anılan tutanaklarda belirtilmediği, dolayısıyla Anayasa'nın 40/2. maddesi uyarınca özel dava açma süresinin değil genel dava açma süresi olan altmış günlük sürenin uygulanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Danıştay 6. Daire, E.2021/6079, K.2021/10475, K.T. 01.10.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 27.09.2022).

2.3.2.2.4. 12/3/1982 Tarihli ve 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Uyarınca Yapılan Satış, Tahsis ve Kiralama İşlemleri

2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu²⁷⁴, *turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak tertip ve tedbirlerin alınmasını sağlamak* amacıyla yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında yapılan satış, tahsis ve kiralama işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar ivedi yargılama usulüne tabi olarak incelenmektedir²⁷⁵. Bu kapsamda yer almayan işlemler ivedi yargılama usulüne tabi olmayıp, genel yargılama usulü çerçevesinde karara bağlanmaktadır. Tahsis işlemleri; kiralama, irtifak hakkı tesisi, kullanma izni şeklinde meydana gelebilir²⁷⁶. Kanun, esas itibarıyla Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri ile ilgili olup, bu bölgeler ve merkezler içinde hazineye ait alanlar Hazine ve Maliye Bakanlığınca, Kültür ve Turizm Bakanlığınca tahsis edilir²⁷⁷. Hem bir bakanlık tarafından diğer bakanlığa yapılan tahsis işlemleri, hem de idareler tarafından bu alanlarda mevcut olan taşınmazlara ilişkin olarak üçüncü kişilere yapılacak satış, tahsis ve kiralama işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar ivedi yargılama usulü çerçevesinde karara bağlanacaktır²⁷⁸.

Kış sporları turizm merkezi ile ilgili olan, Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin mülkiyetindeki taşınmaz üzerinde otel tesisi gerçekleştirilmek üzere davacı şirket adına verilen ön iznin iptal edilerek teminat mektubunun iade edilmesi²⁷⁹, Antalya Kemer'de bulunan Hazine mülkiyetindeki taşınmaz üzerinde turizm tesisi gerçekleştirilmek amacıyla tesis edilen kesin tahsisin devredilmesi nedeniyle ödenen sosyal ve teknik altyapıya katılım payı tutarının iade edilmesi istemiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali ve ödenen tutarın yasal faiziyle iadesi²⁸⁰,

²⁷⁴ RG: 16.3.1982/17635.

²⁷⁵ Akyılmaz, Sezginer, Kaya **İdari Yargılama ...**, s.676.

²⁷⁶ Söz konusu tahsis şekilleri Kamu Taşınmazlarının Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik'in 19. maddesinde düzenlenmiştir.

²⁷⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya **İdari Yargılama ...**, s.676.

²⁷⁸ Akyılmaz, Sezginer, Kaya **İdari Yargılama ...**, s.676.

²⁷⁹ Bu davada Danıştay, dava konusu işlemin 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca yapılan kesin tahsis işleminin süreçlerinden olduğu ve bu süreçlerin bir bütün halinde değerlendirilmesinin gerektiğini ifade ederek uyuşmazlığı ivedi yargılama usulü kapsamında görmüştür. Tahsis işlemleri; ön izin, izin, teminat mektupları, kesin tahsis vb. süreçleriyle birlikte bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Danıştay 6. Daire, E.2021/1904, K.2021/8278, K.T. 15.06.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 29.09.2022).

²⁸⁰ Danıştay, kesin tahsisin devri için istenilen ve bu amaç doğrultusunda ödenen katılım payının iadesi isteminin reddine dair olması sebebiyle uyuşmazlığın ivedi yargılama usulü çerçevesinde karara

Antalya İli'nde turizm tesisi gerçekleştirilmek üzere davacı adına kesin tahsisi yapılan taşınmazla ilgili olarak, yatırımın tamamlanarak turizm işletmesi belgesi alınması için üç yıl ek süre verilmesi istemiyle davacının yaptığı başvurunun Bakanlıkça hesaplanacak sosyal ve teknik altyapıya katılım payının ödenmesi koşuluyla uygun görülmesine ilişkin kararı²⁸¹ ile Arazi Tahsis Komisyonu kararı uyarınca belirlenen sosyal ve teknik altyapı katılım payı ödemesinin iptal edilerek ek sürenin bedelsiz olarak verilmesi yönünde yapılan başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali²⁸², turizm tesisi gerçekleştirmek üzere davacı adına ek alan olarak tahsis edilen hazineye ait taşınmazın belirli bir kısmı için belirlenen 2019 yılı irtifak hakkı bedelinin istenilmesi²⁸³ için açılan davalar ivedi yargılama usulü çerçevesinde karara bağlanmıştır.

2.3.2.2.5. 9/8/1983 tarihli ve 2872 Sayılı Çevre Kanunu Uyarınca, İdari Yaptırım Kararları Hariç Çevresel Etki Değerlendirmesi Sonucu Alınan Kararlar

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun²⁸⁴ 10. maddesi uyarınca kurum, kuruluş veya işletmelerin gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri neticesinde çevre sorunlarının meydana gelebileceği öngörülüyorsa, çevresel etki değerlendirmesi (ÇED)²⁸⁵ ya da

bağlanması gerektiğini belirtmiştir. Karşı oyda kalan üye ise uyumsuzluğun kesin tahsisin davacıya devri için Kamu Taşınmazlarının Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik'in 26. maddesinin 1. fıkrası uyarınca ödenen sosyal ve teknik altyapıya katılım payının iadesi isteminden kaynaklanmakta olduğunu belirterek genel yargılama usulüne tabi olduğunu savunmuştur. Danıştay 6. Daire, E.2021/1170, K.2021/8275, K.T. 15.06.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 29.09.2022).

²⁸¹ Kamu Taşınmazlarının Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik'in 7. maddesinin 6. fıkrasının (b) bendi hükmüne istinaden alınmış bir karar olduğu ifade edilmiştir.

²⁸² Danıştay 6. Daire, E.2020/9465, K.2021/79, K.T. 19.01.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 29.09.2022).

²⁸³ Bu uyumsuzlukta ilk derece mahkemesi davayı olağan yargılama usulü çerçevesinde karara bağladıktan sonra istinaf yolu açık olmak üzere karar vermiş, bölge idare mahkemesi uyumsuzluğun ivedi yargılama usulüne tabi olduğu sonucuna ulaşarak dosyayı Danıştay'a göndermiş, Danıştay da aynı şekilde uyumsuzluğun ivedi yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Karşı oyda ise uyumsuzluğun ivedi yargılama usulü kapsamında değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir. Danıştay 6. Daire, E.2020/9608, K.2020/12302, K.T. 08.12.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 29.09.2022).

²⁸⁴ RG: 11.8.1983/18132.

²⁸⁵ 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 2. maddesine göre çevresel etki değerlendirmesi şu şekilde tanımlanmıştır, "Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları" ifade eder.

proje tanıtım dosyası hazırlamaları gerekmektedir. Zira, bu faaliyetler ile ilgili çevresel etki değerlendirmesi olumlu kararı ya da çevresel etki değerlendirmesi gerekli değildir Kararı alınmadığı müddetçe herhangi bir onay, teşvik, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemeyecektir. Çevresel etki değerlendirmesi sürecinde uyulacak idari ve teknik usul ve esasların düzenlenmesi amacıyla Bakanlıkça Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği²⁸⁶ hazırlanmıştır.

Çevre Kanunu'ndan kaynaklanan tüm uyuşmazlıklar ivedi yargılama usulüne tabi değildir. İYUK'ta idari yaptırım kararları hariç tutulmuştur. Dolayısıyla Çevre Kanunu uyarınca verilen idari yaptırım kararları genel yargılama usulüne tabidir. Çevre Kanunu'nun 28/2. maddesi uyarınca dava açma süresi yönünden özel bir düzenleme öngörülerek idari yaptırım kararlarına karşı tebliğden itibaren otuz günlük süre içerisinde dava açılabileceği ifade edilmiştir. Çevresel etki değerlendirmesi sonucunda alınan kararlar ise ivedi yargılama usulüne tabidir.

Çevresel etki değerlendirmesi sonucunda alınan kararların dava konusu edilebilmesi için öncelikle kesin ve yürütülebilir (icrai) bir işlemin varlığı aranmaktadır. Danıştay, davacı şirket tarafından yapılması planlanan faaliyete yönelik uygun görüş verilmemesine ilişkin işlemlerin kesin ve icrai nitelikte olmadığını²⁸⁷, ÇED gereklidir/gerekli değildir kararları verilmeden önce, kurumlardan alınan görüşlerin hazırlık işlemi mahiyetinde olduğunu, kesin ve icrai sonuç doğurmadığını²⁸⁸, ÇED sürecinin sonlandırılarak dosyanın iade edilmesi veya ÇED olumlu/olumsuz kararlarının verilmesiyle nihai işlemin ortaya çıkacağını; nihai karar öncesinde hazırlanan ÇED raporunun ise idari davaya konu olabilecek kesin ve icrai bir işlem niteliğinde olmadığını²⁸⁹ ifade etmiştir.

Danıştay içtihatlarında da belirtildiği üzere çevresel etki değerlendirmesi sonucu alınan kararlardan ivedi yargılama usulüne tabi olan birçok işlem ya da karar mevcuttur. Bunlar arasında ÇED olumlu kararı, ÇED olumsuz kararı, ÇED gereklidir

²⁸⁶ RG:29.07.2022/31907.

²⁸⁷ Danıştay 14. Daire, E.2016/3757, K.2016/6691, K.T. 23.11.2016, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

²⁸⁸ Danıştay 14. Daire, E.2018/2240, K.2018/6392, K.T. 31.10.2018; Aynı yönde bkz. Danıştay 14. Daire, E.2016/10400, K.2016/5993, K.T. 24.10.2016, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

²⁸⁹ Danıştay 14. Daire, E.2018/3781, K.2018/6681, K.T. 15.11.2018, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

kararı, ÇED gerekli değildir kararı, ÇED Yönetmeliği kapsamı dışında değerlendirme kararı, ÇED başvurusunun reddi kararı, ÇED sürecinin sonlandırılması kararı, proje tanıtım dosyasının iadesi, ÇED olumlu kararının geçersiz olduğuna ilişkin karar, ÇED gerekli değildir kararının geçersiz olduğuna ilişkin karar, ÇED olumlu veya ÇED gerekli değildir kararının iptaline ilişkin kararın yeniden incelenmesi talebi üzerine tesis edilen işlemlerdir. Bu karar ve işlemler kesin²⁹⁰ ve icrai²⁹¹ nitelikte olup, yargı yeri işin esasına girerek uyuşmazlığı ivedi yargılama usulüne tabi olarak inceleyecektir.

Danıştay, ÇED olumlu kararının iptali²⁹², nükleer güç santrali projesine dair Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğünce verilen ÇED olumlu kararı ile dayanağı hükmün iptali²⁹³ Kalker Ocağı Kapasite Artışı projesi ile ilgili olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğünce verilen ÇED olumsuz kararının iptali²⁹⁴ biyokütle enerji santrali projesi hakkında Samsun Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünce verilen ÇED gerekli değildir kararının iptali²⁹⁵, İstanbul'da faaliyet gösteren kumtaşı/kalkerocağı ve kırma eleme tesisinin ÇED Yönetmeliği kapsamı dışında değerlendirilmesine ilişkin işlemin iptali²⁹⁶, maden arama ruhsatlı

²⁹⁰ Kesinlik kavramı genel olarak idari prosedürün tamamlanarak idarenin iradesinin ortaya çıkması ile kullanılmaktadır. Dilşat Yılmaz, "Türk İdare Hukuku'nda İdari İşlemin "Kesin"liği Üzerine Bir Değerlendirme: "Kime Göre?", "Ne İçin?" Kesinlik", **GÜHFD**, C.21, S.2, Y.2017, s.109-111.

²⁹¹ İdarenin tek yanlı irade ile hukuki sonuç doğuran işlemleri için icrai işlem kavramı kullanılmaktadır. Cemil Kaya, "Türk İdare Hukukunda İcrai Olmayan İdari İşlemler", **GÜHFD**, C.9, S.1-2, Y.2004, s.254.

²⁹² Danıştay bu davada düzenlenecek ek bilirkişi raporuna göre verilecek kararın davayı etkileyeceğini belirterek bozma kararı vermiştir. Danıştay 14. Daire, E.2018/409, K.2018/4049, K.T. 24.05.2018, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

²⁹³ Danıştay İDDK, E.2018/1068, K.2018/3377, K.T. 20.06.2018, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

²⁹⁴ Danıştay, açılan davayı ivedi yargılama usulüne tabi görerek ilk derece mahkemesinin iptal kararının onanmasına kesin olarak karar vermiştir. Danıştay 6. Daire, E.2021/10303, K.2022/357, K.T. 18.01.2022; ÇED olumsuz kararının iptali istemiyle açılan dava hakkında bir başka Danıştay kararı için bkz. Danıştay 14. Daire, E.2018/5638, K.2019/876, K.T. 06.02.2019, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

²⁹⁵ Danıştay, ilk derece mahkemesinin iptal kararının bozulmasına kesin olarak karar vermiştir. Danıştay 6. Daire E.2021/9610, K.2021/14105, K.T.16.12.2021; "rafine tuz üretim tesisi projesi" ile ilgili olarak verilen ÇED gerekli değildir kararının iptali istemiyle görülen dava ivedi yargılama usulü çerçevesinde karara bağlanmıştır. Danıştay 6. Daire, E.2022/1883, K.2022/4982, K.T. 20.04.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

²⁹⁶ Bu davada Danıştay, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının da hasım mevkiine alınması gerektiğini belirterek İYUK'un 20/A maddesi uyarınca, karar düzeltme yolu kapalı olmak üzere bozma kararı

sahada kalker ocağı işletmek amacıyla ÇED başvurusunun reddedilmesi üzerine bu işlemin iptali²⁹⁷, kalker ocağı projesiyle ilgili sunulan proje tanıtım dosyasının İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü görüşüne istinaden projenin gerçekleştirilmesinin uygun olmadığı gerekçesiyle iadesine²⁹⁸ ilişkin işlemin iptali²⁹⁹, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin 17. maddesi hükmüne istinaden davacı tarafından 5 yıl içerisinde yatırıma başlanılmaması nedeniyle söz konusu belgenin geçerliliğini kaybettiğinden bahisle faaliyette bulunulmasının mümkün olmadığına ilişkin idarece tesis edilen işlemin iptali³⁰⁰, istemiyle açılan davalarda Danıştay anılan uyuşmazlıkları ivedi yargılama usulü kapsamında değerlendirerek karara bağlamıştır. Danıştay ayrıca ÇED sürecinin sonlandırılmasına ilişkin kararın da çevresel etki değerlendirmesi neticesinde alınan kararlardan olduğunu belirterek ivedi yargılama usulüne tabi olan işlemler için İYUK'un 11. madde hükümlerinin uygulanamayacağını ifade etmiş ve İYUK'un 20/A maddesinin 2. fıkrasının a bendi uyarınca davanın süreaşımı nedeniyle reddine karar vermiştir³⁰¹. Ancak Çevre Kanunu uyarınca verilen idari yaptırım kararları üzerine idari yargı nezdinde açılacak davalar ise ivedi yargılama usulü kapsamında bulunmayıp genel yargılama usulü kuralları çerçevesinde karara bağlanacaktır³⁰².

vermiştir. Danıştay 14. Daire, E.2015/1912, K.2016/47, K.T. 19.01.2016, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

²⁹⁷ Danıştay 14. Daire, E.2013/6926, K.2015/3424, K.T. 29.04.2015, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

²⁹⁸ Proje tanıtım dosyasının iadesine ilişkin uyuşmazlığın ivedi yargılama usulüne tabi olduğu hakkında ayrıca bkz. Kara, **İvedi Yargılama...**, s.1397.

²⁹⁹ Danıştay 6. Daire, E.2021/6438, K.2021/9533, K.T. 14.09.2021, Aynı yönde bkz. Danıştay 14. Daire, E.2015/5855, K.2016/946, K.T. 16.02.2016; Danıştay 14. Daire, E.2015/5253, K.2016/614, K.T. 03.02.2016, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

³⁰⁰ Danıştay 6. Daire, E.2021/6184, K.2022/785, K.T. 25.01.2022; Aynı yönde bkz. Danıştay 14. Daire, tarihli ve E.2014/9154, K.2015/1360, K.T. 25.02.2015, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

³⁰¹ Danıştay 14. Daire, E.2017/3561, K.2018/167, K.T. 25.01.2018. ÇED sürecinin sonlandırılmasına ilişkin benzer nitelikte uyuşmazlık için bkz. Danıştay 6. Daire, E.2022/751, K.2022/4390, K.T. 07.04.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 01.10.2022).

³⁰² Çevresel etki değerlendirmesi yapılmadan başlanan faaliyetler bakanlıkça durdurulur. Söz konusu kararlar ÇED sonrası verilen kararlar arasında bulunmadığından yaptırım niteliği taşır ve genel yargılama usulüne tabi olarak çözümlenir. Akyılmaz Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.677.

2.3.2.2.6. 16/5/2012 Tarihli ve 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun Uyarınca Alınan Cumhurbaşkanlığı Kararları

Kentsel dönüşüm; değişime konu olan bir alanda kent sorunlarının çözümüne ve bu alanın ekonomik, sosyal ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesinin sağlanmasına yönelik çalışmaya dayanan, aynı zamanda söz konusu alanı imar planlama faaliyetlerinin temel amaçlarına uygun hale getirmeyi hedefleyen kapsamlı bir görünüm ve eylemdir³⁰³. Çoğu zaman hukuki düzenlemelere ya da idari tasarruflara dayalı olarak kentsel dönüşüm amacıyla bozulan kent dokusuna yönelik müdahaleler gerçekleştirilmektedir. Uygulamada müdahale şekilleri arasında kentsel yenileme, koruma, yeniden üretim, alansal temizleme, eski haline getirme, yeniden canlandırma, soylulaştırma, yeniden geliştirme gibi faaliyetler bulunmaktadır³⁰⁴.

Ülkemizde 1950li yıllardan sonra sanayileşme ve köyden kente göçün hızla artmasıyla kentlerdeki bozuk yapılaşma ve meydana gelen sorunlar neticesinde, modern şehircilik ve planlama ilkeleri çerçevesinde özellikle 1960 sonrasında kentsel dönüşüm kavramı gündeme gelmiştir³⁰⁵. Ayrıca ülkemizin deprem kuşağında olduğu da göz önünde bulundurulduğunda muhtemel afet riskleri kapsamında kentsel dönüşüm ve uygulamaları hayati önem kazanmıştır. 1999 yılında meydana gelen Marmara depreminin ardından bu konuda kapsamlı bir çalışma başlatılmıştır.

Anayasa'nın 23. maddesinde devletin, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Anayasa'nın 56. maddesi ise herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına vurgu yapmaktadır. Belirtildiği üzere, ülkemiz genelinde kentsel dönüşüme ilişkin 1960 yılından sonra çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerle beraber ülkemiz genelinde

³⁰³ Melikşah Yasin, Cenk Şahin, **Kentsel Dönüşüm Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.119 vd.; Emrehan İnal, **Kentsel Dönüşüm Hukukunda Riskli Yapı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.5-6; Ali Rıza İlgezdi, **Adım Adım Kentsel Dönüşüm**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.23.

³⁰⁴ Muhammet Sönmez, **Kentsel Dönüşüm Hukuku**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s.33-34; İnal, **Riskli Yapı...**, s.6-7; Yasin ve Şahin, **Kentsel Dönüşüm...**, s.119-132.

³⁰⁵ 1950-1980 arasında ruhsatsız konut alanlarına ilişkin üç çeşit dönüşüm süreci yaşanmıştır: Sağlıklılaştırma, yeniden yapılandırma ve kentsel yenileme. Yasin ve Şahin **Kentsel Dönüşüm...**, s.145-149.

kentsel dönüşüm uygulamaları açısından yol gösterici nitelikte olan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun³⁰⁶ yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun’la başta deprem olmak üzere, her çeşit tabii afetler sebebiyle meydana gelme ihtimali olan can ve mal kayıplarını önleyebilmek için, afet riski altında bulunan alanlarla bu alanların dışında olan ancak risk barındıran yapıların mevcut olduğu arsa ve arazilerde, sürdürülebilir ve daha güvenli yaşam alanlarını oluşturmak maksadıyla bilimsel ve sanatsal standartlara uygun bir biçimde iyileştirme ve yenilemelere ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Kanun’a göre, riskli alan ve yapıların tespit edilmesiyle bunlar üzerindeki tasarrufun kısıtlanması sağlanmakta, akabinde tahliye ile yıkım işlemleri gerçekleştirilerek yeni yapılaşma faaliyeti düzenlenmektedir³⁰⁷.

6306 sayılı Kanun’a göre bir yapının riskli derecede olup olmadığının tespiti ve dönüşüme tabi tutulabilmesi için iki şartın gerçekleşmesi aranmaktadır. Bu doğrultuda eğer bir bina, yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıyorsa veya ekonomik ömrünü tamamlamış durumda olduğu bilimsel ve teknik değerlendirmeler kapsamında tespit edildiyse riskli yapı olarak esas alınacaktır³⁰⁸. Riskli yapı kapsamında tespit edilen yapıya ilişkin bu riskin giderilmesi amacıyla binanın güçlendirilmesi ya da yıkım işlemi tesis edilecektir. Riskli yapıların yıktırılması aşamasında ve bunların bulunduğu alanlarla riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarındaki uygulamalarda bina ister paylı mülkiyete tabi olsun isterse kat mülkiyetine tabi olsun maliklerle anlaşmaya varılması gerekmektedir³⁰⁹.

6306 sayılı Kanun’un 2. maddesinin 1. fıkrasının ç bendinde riskli alan tanımı yapılmıştır. Söz konusu tanıma göre riskli alan, “*Zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, Cumhurbaşkanınca kararlaştırılan alanı*” ifade etmektedir. 6306 sayılı Kanun’un uygulanması noktasında Cumhurbaşkanı’na tanınmış birtakım yetkiler mevcuttur. Bir yerin riskli alan olarak ilan edilmesine ilişkin karar alma yetkisi Cumhurbaşkanına ait olup, Cumhurbaşkanı’nca bu hususta alınan kararların iptali talebiyle açılan davalarda ivedi

³⁰⁶ RG: 31.5.2012/28309.

³⁰⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama ...**, s.677.

³⁰⁸ İnal, **Riskli Yapı...**, s.183.

³⁰⁹ 6306 sayılı Kanun uyarınca, kat malikleri ya da paydaşların 2/3 çoğunluğu tarafından bu yönde irade açıklaması aranmaktadır. Sönmez, **Kentsel Dönüşüm...**, s.294; İnal, **Riskli Yapı...**, s.184-185.

yargılama usulü uygulama alanı bulacaktır³¹⁰. Bu Kanun kapsamında, Cumhurbaşkanı dışında bir merci tarafından alınacak kararların iptali talebiyle açılan davada ise genel yargılama usulü uygulama alanı bulacaktır.

Danıştay, Sinop Boyabat'ta bir mahallenin sınırları içerisinde bulunan, sınır ve koordinatları gösterilen bir alanın riskli alan ilan edilmesine ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararının iptaline yönelik açılan davada, söz konusu davanın ivedi yargılama usulü kapsamında bulunduğundan hareketle uyuşmazlığı karara bağlamıştır³¹¹. Ankara Altındağ ilçesinde mahalle sınırları içerisinde bulunan bir alanın 6306 sayılı Kanun'un 2. ve ek 1. maddelerine istinaden riskli alan ilan edilmesine yönelik Cumhurbaşkanlığı kararının iptali istemiyle açılan dava öncelikle ilk derece olarak Danıştay 6. Dairesi tarafından görülerek dava konusu edilen taşınmaz yönünden iptal kararı verilmiştir³¹². Anılan kararın temyiz edilmesi üzerine İDDK tarafından bu kararın onandığı anlaşılmaktadır³¹³. Bir başka uyuşmazlıkta, İstanbul Gaziosmanpaşa'da bir mahallenin bir kısmı içerisindeki alanın riskli alan ilan edilmesine yönelik Bakanlar Kurulu kararı'nın iptaline yönelik açılan dava ivedi yargılama usulü kapsamında değerlendirilip karara bağlanmıştır³¹⁴.

2.3.3. Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü (Çok İvedi Yargılama Usulü)

2.3.3.1 Merkezi ve Ortak Sınav Kavramı ve Kapsamı

6552 sayılı Kanun'un 96. maddesi ile İYUK'a "*Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü*" başlıklı 20/B maddesi eklenmiş olup belirtilen madde ile merkezi ve ortak sınavlara ilişkin özel bir yargılama usulü düzenleme alanı

³¹⁰ Anayasa değişikliğinden önceki dönemde Bakanlar Kurulunca alınan kararların iptaline yönelik davalar da ivedi yargılama usulünün kapsamında incelenmektedir.

³¹¹ Danıştay 6. Daire, E.2020/956, K.2021/11638, K.T. 21.10.2021; Aynı yönde bkz. Danıştay 14. Daire, E.2017/759, K.2017/1915, K.T. 29.03.2017, www.lexpera.com.tr (ET: 03.10.2022).

³¹² Danıştay 6. Daire, E.2019/21137, K.2021/4002, K.T. 17/03/2021, www.lexpera.com.tr (ET: 03.10.2022).

³¹³ Danıştay İDDK tarafından verilen karar kesin niteliktedir. Bkz. Danıştay İDDK, E.2021/1899, K.2021/1514, K.T. 22.09.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 03.10.2022).

³¹⁴ Danıştay 14. Daire, E.2017/2274, K.2017/5274, K.T. 12.10.2017; Aynı yönde bkz. Danıştay İDDK, E.2014/5776, K.2015/3204, K.T. 05.10.2015, www.lexpera.com.tr (ET: 03.10.2022).

bulmuştur³¹⁵. Bu yargılama usulünde genel yargılama usulünden farklı olarak birtakım süreler kısaltılmış, yargılamanın hızlandırılması maksadıyla çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Ayrıca bu usulde mahkemece verilen kararların uygulanması hususunda istisnai bir hüküm mevcuttur.

İYUK'un 20/B maddesi uyarınca, merkezi ve ortak sınavlara dair öngörülen bu özel yargılama usulü kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı ve ÖSYM tarafından gerçekleştirilen merkezi ve ortak sınavlar, söz konusu sınavlara dair iş ve işlemler, bu sınavların sonuçlarının dava konusu edilmesi durumunda anılan yargılama usulü uygulama alanı bulacaktır³¹⁶. Sınavın ilan edilmesi, sınava giriş şartlarının belirtilmesi, sınav esnasında yapılan işlemler, sınava kabul edilmeme işlemleri gibi işlemler sınavlara ilişkin işlemler kapsamında değerlendirilir³¹⁷. İYUK'un 20/B maddesindeki hükmün merkezi ve ortak sınav kavramını açıklamakta yetersiz kaldığı ileri sürülerek, bu sınavlara ilişkin olarak toplumun geniş kesimlerini ilgilendiren her sınavın merkezi ve ortak sınav olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir³¹⁸. Ayrıca ÖSYM ve Milli Eğitim Bakanlığının düzenlediği sınavlarla ilgili olarak, gerçekleştirilen tüm sınavların bu kapsamda yorumlanmaması gerektiği, eğitim-öğretim hizmetinin ifası ile ilgili sınavların çok ivedi yargılama usulü bağlamında değerlendirilmesi gerektiği görüşü³¹⁹ mevcut olsa da, Kanun'da bu kurumlarca yapılacak sınavlarla ilgili doğrudan veya dolaylı görevleri olduğuna dair bir ayrıma gidilmediği için sınavın anılan kurumlarca gerçekleştirilmesi çok ivedi yargılama usulü kapsamına dahil olması açısından yeterli görülmektedir³²⁰.

Danıştay 2015 tarihli bir kararında MEB ve ÖSYM tarafından gerçekleştirilen merkezi ve ortak sınavlar hususunda sınırlandırıcı bir yorum yapmıştır. İlgili kararda

³¹⁵ Bilgin, **İdari Davalar...**, s.380; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.686; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.420; Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.878.

³¹⁶ Ayrıca söz konusu hükmün getiriliş amacından yola çıkılarak iptal davalarının bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.879.

³¹⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya **İdari Yargılama...**, s.686.

³¹⁸ ÖSYM ve MEB tarafından gerçekleştirilen her sınavın söz konusu yargılama usulü kapsamında bulunup bulunmadığının netleştirilmesi gerekmektedir. Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.420.

³¹⁹ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.420; Karşı görüş için bkz. Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.686-687; Diğer bakanlıkların ÖSYM ya da MEB vasıtasıyla yaptırdığı sınavlara ilişkin davalarda 20/B maddesinde belirtilen özel yargılama usulü uygulama alanı bulacaktır. Bilgin, **İdari Davalar...**, s.380.

³²⁰ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.686 vd; Bilgin, **İdari Davalar...**, s.380 vd.

anılan yargılama usulü kapsamındaki iş ve işlemler belirlenirken getirilen bu Kanun hükmünden amaçlanan faydanın sağlanması maksadıyla makul bir yorum yapılmasının gerekliliğine vurgu yapılarak 20/B maddesindeki düzenleme ile bazı başvuru yollarının işletilemeyeceği ve sürelerin kısaltılması durumu göz önünde bulundurulduğunda anılan maddenin kapsamının dar yorumlanmasının çeşitli mağduriyetlere sebep olabileceği gibi, geniş yorum yapılmak suretiyle değerlendirilmesinin de mağduriyete yol açabileceği ifade edilmiştir. Bu açıklamalar doğrultusunda, sınav süreçlerinden kaynaklanan bireysel mağduriyetlerin giderilmesi maksadıyla getirilen Kanun maddesinin kapsamında düzenleyici işlemlerin bulunmadığı belirtilerek bir gruba veya kuruma mahsus gerçekleştirilen merkezi ve ortak sınav kavramı ile örtüşmeyen komiser yardımcılığı sınavı, hâkim adaylığı sınavı, Milli Eğitim Bakanlığı şube müdürlüğü sınavları ve görevde yükselme veya unvan değişikliği sınavlarının da bu usul kapsamında değerlendirilemeyeceği açıklanmış, bununla birlikte, daha geniş kitleleri ilgilendiren YGS, LYS, TEOG, ALES, YDS, KPSS gibi sınavların ise özel yargılama usulü hükümleri dahilinde değerlendirileceği ifade edilmiştir. Sonuç olarak, hâkim adaylığı sınavına dair dava konusu edilen uyumsuzluğun genel yargılama usulüne tabi olduğu, dolayısıyla dosyanın tekemmül ettirilerek karara bağlanması gerektiği belirtilerek ilk derece mahkemesinin kararının bozulmasına karar verilmiştir³²¹.

İlk derece mahkemesinin anılan karara ısrar etmesi üzerine dosya İDDK'nın önüne gelmiş, yapılan değerlendirmede adli ve idari yargı hâkim adaylığına atanabilmek amacıyla gerekli olan koşullar arasında yazılı yarışma sınavına girilerek bu sınavda başarılı olma şartının arandığı, Adalet Bakanlığı ve ÖSYM arasında gerçekleştirilen protokol kapsamında söz konusu sınavların yapıldığı, sınav süreci ile ilgili işlemlerinin tamamının ÖSYM tarafından gerçekleştirildiği, Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nda öngörülen hüküm kapsamında ilgili koşulları sağlayan ülke çapındaki herkesin bu sınava girebileceği vurgulanarak, hakim adaylığı sınavının geniş kitleleri ilgilendiren bir sınav olduğu ve yalnızca belli gruba ilişkin yapılan bir sınav olmadığı ifade edilerek anılan sınavın merkezi ve ortak sınavlara ilişkin

³²¹ Danıştay 16. Daire, E.2015/13268, K.2015/3837, K.T. 17.06.2015, www.lexpera.com.tr (ET: 08.10.2022).

yargılama usulü kuralları çerçevesinde çözüme kavuşturulacağı belirtilerek ısrar kararının onanmasına karar verilmiştir³²².

Merkezi ve ortak sınavlara ilişkin özel yargılama usulünde, dava tabiriyle iptal davalarının mı yoksa tam yargı davalarının mı ya da bu davaların ikisinin birlikte mi anlaşılması gerektiği hususunda tereddüt bulunmakla birlikte, Kanun'un lafzından hareketle anılan iki dava türünün de bu madde kapsamında yer aldığı düşünülebilir. Bununla birlikte merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulü daha çok iptal davaları bakımından uygulama alanı bulmaktadır³²³.

2.3.3.2 Merkezi ve Ortak Sınav Niteliğindeki Uyuşmazlıklar

Merkezi ve ortak sınav kapsamında Danıştay içtihatlarıyla da kabul edilen birçok sınav bulunmaktadır. Örneğin, yukarıda anılan sınavlar haricinde DGS, merkezi ve ortak sınav niteliğinde kabul edilmektedir. Danıştay, daha önce üç kez DGS'ye giren davacının tekrar bu sınava başvurmasına engel teşkil eden kılavuz hükmünün iptali istemiyle açılan davayı 20/B maddesi kapsamında değerlendirerek karara bağlamıştır³²⁴. Bir başka uyuşmazlıkta, davacı tarafından TUS sonucuna göre yerleştirme işleminin yapılabilmesi için YDS'den en az elli puan almış olmak yönünde aranan şarttan bir defaya mahsus istisna kapsamında değerlendirilerek kendisinin ek tercihlerden yararlandırılması talebiyle yapılan başvurunun reddine dair işlemin iptali talebiyle açılmış olan dava 20/B maddesi kapsamında değerlendirilmiştir³²⁵. Dış Hekimliği fakültesi son sınıf öğrencisi olan davacı tarafından, 2014 sonbahar döneminde gerçekleştirilecek olan DUS'a yapmış olduğu başvurusunun kabul edilmemesine dair işlem ile bu işlemin dayanağı niteliğindeki Tıpta ve Dış Hekimliğinde Uzmanlık Eğitim Yönetmeliği'nin 12. maddesinin 2. fıkrasındaki ibarenin iptali talebiyle açmış olduğu dava Danıştay tarafından ilk derece olarak 20/B

³²² Danıştay İDDK, E.2016/1348, K.2016/1557, K.T. 14.04.2016, www.lexpera.com.tr (ET: 08.10.2022).

³²³ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s. 687; Ayrıca iptal davası ile birlikte tam yargı davasının açıldığı durumlarda Danıştay söz konusu uyuşmazlığı merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlamıştır. Bkz. Danıştay 12. Daire, E.2017/321, K. 2017/743, K.T. 14.03.2017, www.lexpera.com.tr (ET: 09.10.2022).

³²⁴ Danıştay 8. Daire, E.2013/8539, K.2015/2751, K.T. 07.04.2015, www.lexpera.com.tr (ET: 08.10.2022).

³²⁵ [Danıştay 8. Daire, E.2020/4794, K.2020/3439, K.T. 08.09.2020](#), www.lexpera.com.tr (ET: 09.10.2022).

maddesi kapsamında karara bağlanmış, İDDK temyiz talebi üzerine anılan kararı onamıştır³²⁶. Davacı tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen AYT sınavı oturumunda 6114 sayılı Kanun'un 10. maddesi uyarınca kopya çektiğinden bahisle sınavının iptal edilmesine yönelik işlemin iptali istemiyle açılan davada uyuşmazlık 20/B maddesi kapsamında karara bağlanmıştır³²⁷.

Merkezi ve ortak sınavlara ilişkin iş ve işlemlerden kaynaklanan birçok uyuşmazlık mevcut olup söz konusu uyuşmazlıklar İYUK'un 20/B maddesinde yer alan usul çerçevesinde karara bağlanmaktadır. Bu iş ve işlemler arasında, soru kitapçığında bulunan bir sorunun iptali³²⁸, hakkında düzenlenen iddianame sonucunda sınavının iptaline dair işlemin iptali³²⁹, sınav sonucunun kendisi yönünden geçersiz sayılmasına ilişkin işlemin iptali³³⁰, sınav kılavuzunda yer alan ibarenin iptali³³¹, sınav sonucunun yanlış hesaplandığı iddiasıyla sınav sonucunun iptali³³², kontenjan kılavuzunda yer alan açık öğretim fakültesine yüz kişilik kontenjan ayrılmasına ilişkin işlemin iptali³³³, Covid-19 test sonucu negatif olmasına karşın Covid-19 testi pozitif olan ve temaslı olan adaylarla birlikte sınava alınmak istendiği için sınava katılmayan davacı tarafından kendisi ve kendisiyle aynı durumda olan kişilere eşdeğer sınav hakkı

³²⁶ İDDK'nın bu kararında işin esası yönünden oybirliğiyle, usul açısından ise oyçokluğu ile karar verilmiştir. Karşı oyda, 6552 sayılı Kanun'un yürürlüğünden önce açılmış olan ve daha sonra merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulü kapsamına eklenen işlemlere karşı açılan davaların 20/B hükmü doğrultusunda karara bağlanmasının hukuk güvenliği ilkesine aykırı neticelere yol açabileceği, bu özel yargılama usulüne dair hükümlerin 6552 sayılı Kanun'un yürürlük tarihi olan 11/09/2014 tarihinden sonra açılmış olan davalarda uygulama alanı bulabileceği gerekçesiyle uyuşmazlığın genel yargılama usulüne tabi şekilde karara bağlanmasının isabetli olacağı savunulmuştur. Danıştay kararı için bkz. Danıştay İDDK, 08.02.2016 E.2015/4910, K.2016/191, K.T 08.02.2016, www.lexpera.com.tr (ET: 12.10.2022).

³²⁷ Danıştay 8. Daire, E.2020/6816, K.2020/5117, K.T. 12.11.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 12.10.2022).

³²⁸ Danıştay 5. Daire, E.2022/6132, K.2022/2795, K.T. 27.04.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 12.10.2022).

³²⁹ Danıştay 12. Daire, E.2021/7111, K.2022/206, K.T. 26.01.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

³³⁰ Danıştay 8. Daire, E.2021/4456, K.2021/3707, K.T. 08.09.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

³³¹ Danıştay 8. Daire, E.2021/3122, K.2021/2658, K.T. 25.05.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

³³² Danıştay 12. Daire, E.2021/4082, K.2021/2786, K.T. 20.05.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

³³³ Danıştay 8. Daire, E.2021/2150, K.2021/1981, K.T. 01.04.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

tanınmasına yönelik yapılan başvurunun reddine dair işlemin iptali³³⁴, doğru olarak işaretlediği cevap şıklarının sistemde yanlış ve farklı cevap şıkları ile değiştirilmiş olduğu ileri sürülerek sınav sonuçlarının iptali³³⁵, okul birinciliğinin sisteme işlenmesi suretiyle sınav sonucunun yeniden değerlendirilmesine ilişkin yapılan başvurunun reddine dair işlemin iptali³³⁶, LGS'ye katılan ve görme yetersizliği bulunan davacı küçüklerin velileri tarafından söz konusu sınavdaki resim, şekil ve grafik içeren soruların münferiden iptali ve iptal edilen soruların değerlendirme dışı bırakılması suretiyle geriye kalan sorular üzerinden sınavın yeniden değerlendirilmesi³³⁷, sınava kendisinin yerine farklı birisinin girdiğinin tespit edilmesi üzerine söz konusu sınavının ve bu sınava göre yapılan yerleştirme sonuçlarının, iki yıllık yasaklılık döneminde girdiği sınav ve yerleştirme işlemlerinin iptal edilmesine ilişkin işlemlerin iptali³³⁸ talebiyle açılan davalar bulunmaktadır. Söz konusu davalar İYUK'un 20/B maddesi uyarınca merkezi ve ortak sınavlara dair özel yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlanmıştır.

Danıştay, 2008 yılı ÜDS puanı olağan dışı değerlendirilmek suretiyle eş değer sınava davet edilen davacının bu işlemin iptali istemiyle açmış olduğu davada, davanın reddedilmesi üzerine, YÖKDİL 2019 Mart döneminde girdiği sınavda almış olduğu 55 puanın eş değer sayılması talebiyle yaptığı başvurusunun reddine dair işlemin iptali istemiyle açılan davada, YÖKDİL sınavının YÖK'ün koordinasyonunda Anadolu Üniversitesi ve Ankara Üniversitesince müşterek olarak düzenlendiğini, dolayısıyla 20/B anlamında merkezi ve ortak sınav olarak değerlendirilmesine olanak bulunmadığını ve genel yargılama usulü çerçevesinde uyuşmazlığın karara bağlanması gerektiğini belirterek dosyayı bölge idare mahkemesine iletmek üzere ilk derece mahkemesine göndermiştir³³⁹. Diğer bir uyuşmazlıkta, Sözleşmeli Personel

³³⁴ Danıştay 12. Daire, E.2021/2903, K.2021/1551, K.T. 23.03.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

³³⁵ Danıştay 12. Daire, E.2021/2789, K.2021/1430, K.T. 17.03.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

³³⁶ Danıştay 8. Daire, E.2020/6827, K.2020/6106, K.T. 29.12.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

³³⁷ Danıştay 8. Daire, E.2021/6251, K.2021/4300, K.T. 05.10.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

³³⁸ Danıştay 8. Daire, E.2021/4570, K.2021/3773, K.T. 14.09.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 16.10.2022).

³³⁹ Danıştay 8. Daire, E.2020/7215, K.2020/5627, K.T. 16.12.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 17.10.2022).

Çalıştırılmasına İlişkin Esaslar'a eklenen geçici maddedeki halihazırda kamu kurumlarında görev yapmakta olan kişilerin atamasının gerçekleştirilmeyeceğine dair kural uyarınca sözleşmeli personel alımına dair tercih hakkının tanınmamasına yönelik işlemin iptali istemiyle açılan dava 20/B kapsamında bulunmayıp, genel yargılama usulü kapsamında değerlendirilmiştir³⁴⁰.

2.3.4. Fransız Hukukunda İvedi Yargılama Usulü

2.3.4.1. Genel Olarak

Fransız idari yargı sistemi, önceki zamanlarda karar verme sürecindeki yavaşlığı, acil durumlardaki yetersizliği gibi sebeplerden dolayı eleştirilere maruz kalmaktaydı³⁴¹. Bu kapsamda 8 Şubat 1995 tarihli kanun ile idari yargı sisteminin daha hızlı işlemesine dair birtakım düzenlemeler yapılmış olup, geçici tedbir kararlarının kolaylaştırılması, idari yargı kararlarının etkin bir biçimde uygulanması, idari yargıya maddi açıdan daha fazla imkân tanınması amacına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir³⁴². Bu düzenlemeler ile birlikte yargısal emir müessesesi de Fransız Hukuku'nda uygulanmaya başlamıştır³⁴³. Bu uygulama neticesinde öngörülen düzenlemenin kapsamının genişletilmesine ve bazı içerik değişikliklerine ihtiyaç duyulmuştur.

1 Ocak 2001'de yürürlüğe giren 30 Haziran 2000 tarihli Kanun ile ihtiyaçlar çerçevesinde bazı uyuşmazlıklar açısından basitleştirilmiş yargılama usulü getirilmiş olup, tek hâkimle alınabilecek geçici nitelikteki tedbirler yönünden de çeşitlilik sağlanmıştır³⁴⁴. Bu reform kapsamında Fransız İdari Yargı Kodu'nun 5. kitabında seri

³⁴⁰ Danıştay 2. Daire, E.2021/15341, K.2021/1015, K.T. 01.04.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 17.10.2022).

³⁴¹ Ali Ulusoy "Fransız İdari Yargı Reformu", **Danıştay Dergisi**, S.103, Y.2001, s.22.

³⁴² Bu reform ile yargı kararlarının yerine getirilebilmesi bakımından hâkimin idareye emir ve talimat veremeyeceğine yönelik anlayış geride bırakılarak yargısal emir imkânı getirilmiş, tek hâkimle verilebilecek kararların alanı genişletilmiş ve yürütmenin durdurulması müessesesine ilişkin yeniliklere imza atılmıştır. Aydın Gülan, Fransa'da İdari Yargının Etkinliğini Sağlama Arayışları, İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü Sempozyum, **Danıştay Yayınları**, Ankara, Y.2001, s. 23-29; Ulusoy, **Fransız İdari...**, s. 22-29.

³⁴³ Bülbül, **Fransız İdari...**, s.63-65; Ulusoy, **Fransız İdari...**, s. 27.

³⁴⁴ 2000 yılından önceki süreçte acil durumlar için öngörülen yargılama usulü mevcut olmakla birlikte sınırlı bir şekilde uygulanma imkânı olmuş yürütmenin durdurulması müessesesine ilişkin uygulama da ilgililere ilişkin yeterli bir koruma sağlamamıştır. Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.670; Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.117.

muhakeme başlığı altında ivedi yargılama usulü düzenlenmiştir³⁴⁵. Fransız idare hukukunda öngörülen ivedi yargılama usulü, aciliyet bulunan durumlarda kişilerin temel hak ve hürriyetlerin korunması amacıyla yönelik hükümler içermektedir³⁴⁶. 2000 yılı reformu çerçevesinde Türk Hukukuna benzer şekilde düzenlenen yürütmenin durdurulması uygulaması son bulmuş ve ivedi yargılama usulü şartlarını sağlayan uyuşmazlıklar bakımından idari işlemin askıya alınması dahil tedbirlerin alınmasının önü açılmıştır³⁴⁷. Bu durum yargısal emir müessesesinin görünümü olarak hâkimin daha aktif bir şekilde idari işlem ve eylemlere müdahale edebilmesi anlamına gelmektedir. Önemle ifade etmek gerekir ki ivedi yargılama usulünde kural olarak yalnızca geçici nitelikte yargısal kararlar verilebilmektedir³⁴⁸. Ayrıca getirilen bu düzenlemeler ile birlikte daha önce acil bir yargısal korunma ihtiyacı duyan kişilerin adli yargıya başvurmak suretiyle sağladıkları korumayı idari yargı nezdinde sağlamalarının da önü açılmıştır³⁴⁹. İvedi yargılama hâkimi acil durumun varlığı halinde her türlü kararı almakla yetkilendirilmiş olup aciliyet durumunun somut olarak ortaya konulmadığı ve kabul edilemez nitelikte bulunduğu istemleri derhal reddetme yetkisini haizdir³⁵⁰. Sonuç olarak Fransız ivedi yargılama usulünde, bir taraftan idari işlemin icrailik ve hukuka uygunluk karinesinden yararlanması ilkeleri dikkate alınmış, diğer yandan ise yargıcın yetkilerinde artışa gidilerek hassas bir denge gözetilmiştir³⁵¹. Günümüzde Fransız idari yargısına yapılan başvuruların yaklaşık yüzde yirmisi ivedi yargılama çerçevesinde yapılmaktadır³⁵².

³⁴⁵ Fransız İdari Yargı Kodu'nda bulunan ivedi yargılamaya ilişkin ayrıntılı düzenlemeler hakkında bkz. Oğuz Sancakdar, **Fransız, Türk, Alman Federal İdari Yargılama Usulü Kanunları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s.112.

³⁴⁶ Ramazan Çağlayan "Fransız ve Türk İdari Yargılama Hukuklarında İvedi Yargılama Usulü", **EÜHFD**, C.18, S.3-4, Y.2014, s.3; Fatih Torun, **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.25.

³⁴⁷ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama ...**, s. 670.

³⁴⁸ Kaplan, **Sözlülük Usulü...**, s.12.

³⁴⁹ Gülan, **Fransa'da İdari...**, s.32-33.

³⁵⁰ Ayrıca yeni bir durumun ortaya çıkması durumunda hâkim, daha önce alınmış olunan önlemleri değiştirme veya kaldırma yetkisine sahiptir. Torun, **Yürütmenin Durdurulması...**, s.152.

³⁵¹ Gülan, **Fransa'da İdari...**, s.32-33.

³⁵² Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.670.

2.3.4.2. Fransız Hukukunda Öngörülen İvedi Yargılama Usulü Türleri

Fransız idari yargılama hukukunda ivedi yargılama usulünün görünümü ve uygulanması uyumsuzluğun konusuna göre farklılık arz etmektedir. Bu doğrultuda, Fransız idari yargı sisteminde ivedi yargılama usulü açısından bir kısım kararların verilebilmesi için ivedilik koşulu öngörülmüşken diğer bir kısım kararların verilebilmesine ilişkin böyle bir koşul öngörülmemiştir³⁵³. Bu çerçevede ivedilik koşulunun öngörüldüğü idari işlemi askıya alan kararlar, temel hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik kararlar, koruyucu (faydalı) nitelikte önlemler içeren kararlar ve ivedilik koşulu aranmayan diğer kararlar karşımıza çıkmaktadır³⁵⁴.

2.3.4.2.1. İdari İşlemi Askıya Alan Kararlar

Fransız İdari Yargı Kodu'nun L-521-1. maddesinde³⁵⁵ düzenlenen idari işlemi askıya alan kararlar Fransız idari yargı reformunun karakteristik yönlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır³⁵⁶. Buna göre ivedi yargılama hâkimi, bir idari işleme karşı açılan iptal davasında idari işlemin hukukiliği hususunda ciddi şüphe bulunması ve acil hallerde talep edilmesi durumunda idari işlemin uygulanmasını engellemeye yönelik anılan işlemin askıya alınmasına karar verebilecektir³⁵⁷. İdari işlemin askıya alınmasını talep eden taraf aciliyetin ispatına yönelik bilgi ve belgeleri mahkemeye sunmakla yükümlüdür³⁵⁸. Aciliyet koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediği her somut olayın koşullarına göre ayrıca değerlendirilmelidir³⁵⁹. Bu yetki olumlu bir idari işlem hakkında kullanılabilmesi gibi talep olması halinde olumsuz işlemler hakkında da

³⁵³ Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.117; Bülbül, **Fransız İdari...**, s.63.

³⁵⁴ Bülbül, **Fransız İdari...**, s.65-81; Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.117; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.670-673; Çağlayan, **Fransız ve Türk İdari...**, s.3-9.

³⁵⁵ Bu madde Fransız İdari Yargı Kodu'nun 5. kitabının 2. faslında düzenlenmiştir. İlgili hükmün Türkçe tercümesi için bkz. Sancakdar, **Fransız İdari...**, s.113.

³⁵⁶ Bülbül, **Fransız İdari...**, s.65-66.

³⁵⁷ Bu kapsamda görülen uyumsuzluklar tek hâkimle karara bağlanmaktadır. Çağlayan, **Fransız ve Türk İdari...**, s.4; Bülbül, **Fransız İdari...**, s.65-66; Emrah Özcan, Emre Erman, "Bir Çalışma Ziyaretinin Notları: Bugünkü Görünümü ve Genel Çizgileriyle, Fransız İdari Yargı Sistemi", **Danıştay Dergisi**, S.152, Y.2020, s.111.

³⁵⁸ Çağlayan, **Fransız ve Türk İdari...**, s.4.

³⁵⁹ Örneğin verilen bir kararda, dava konusu olan idari işlem, istemde bulunan kişinin durumunu ciddi şekilde etkilemekte ve kısa zaman içerisinde zarara sebebiyet verecek nitelikte ise ivedilik koşulunun gerçekleştiği sonucuna ulaşılmaktadır. İlgili karar için bkz. CE Sect., 19.1.2001, Aktaran; Bülbül, **Fransız İdari...**, s.66 vd.

kullanılabilecektir³⁶⁰. Kararın askıya alınması, idari bir kararın uygulanmasına ilişkin tedbir amaçlı alınan kararın yürütmesinin durdurulması amacıyla istenebilmekte, bu konuda hâkim ivedilikle talebi değerlendirerek aciliyet durumuna göre 48 saat, 1 ay veya işlemin niteliğine bağlı olarak daha fazla sürede karar vermektedir³⁶¹. Talep olması durumunda idari işlemin sonuçlarından biri veya birkaçının askıya alınabileceği kabul edilmektedir. Ayrıca yürütmenin durdurulmasına ilişkin verilen kararlardan farklı olarak idari işlemin hukuki etkisini askıya alan kararın sonuçlarını belirleme konusunda ivedi yargı hâkimine yetki tanınmış olup, idarenin yargı kararını uygularken içeriğini serbestçe yorumlamasının önüne geçilerek söz konusu kararın hâkimin belirttiği şekilde uygulanması sağlanmaktadır³⁶². Örneğin belediye kurulunu toplantıya davet etmeyi reddeden belediye başkanının kararına yönelik hem askıya alma kararı verilebilmekte hem de 48 saat içerisinde belirtilen toplantıyı gerçekleştirmesini emreden bir karar alınabilmektedir³⁶³.

2.3.4.2.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunmasına Yönelik Kararlar

Fransız İdari Yargı Kodu'nun L.521-2. maddesindeki düzenlemeyle temel hak ve özgürlüklerin ihlalini önlemek adına alınabilecek tedbirlere ilişkin ivedi yargılama usulü getirilmiştir³⁶⁴. Anılan maddeye göre ivedi yargılama hâkimi, ivedi bir durumun haklı bulunması koşulunun sağlanması ve bu hususta kendisine yapılmış bir talebin olması halinde, kamu tüzel kişisi veya kamu hizmetini üstlenen özel hukuk kişi veya kuruluşunun görevini yerine getirirken ciddi derecede ve hukuka aykırı şekilde ihlal edilen temel özgürlüğün korunmasına yönelik gereken her türlü tedbiri almaya yetkili kılınmıştır³⁶⁵. Başvuru, önceki süreçte bir idari işlemin mevcut olmasına ya da dava

³⁶⁰ Getirilen düzenleme ile bazı ret işlemlerinin askıya alınabileceğine yönelik yetki tanınmıştır. Örneğin, işletme izninin reddi halinde esastan ret kararı verilinceye kadar söz konusu işlemin askıya alınması mümkündür Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.119; Askıya alma kararı en geç işlem hakkında esastan karar verilinceye kadar varlık kazanmaktadır. Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.671.

³⁶¹ Bülbül, **Fransız İdari...**, s.66 vd.; Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.119.

³⁶² Yeşilyurt, **Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama...**, s.426.

³⁶³ Torun, **Yürütmenin Durdurulması...**, s.151-152.

³⁶⁴ Bu usulde ivedi yargı hâkimine geniş yetkiler ve yargısal emir verme yetkisi tanınmıştır. Çağlayan, **Fransız ve Türk İdari...**, s.5.

³⁶⁵ Bülbül **Fransız İdari...**, s.68 vd.; Fransız İdari Yargı Kodu'nun L.521-2. maddesindeki düzenleme için bkz. Sancakdar, **Fransız İdari...**, s.113 Ayrıca bu şartların haricinde aciliyet koşulu da aranmaktadır. Torun, **Yürütmenin Durdurulması...**, s.147.

açılması koşullarına bağlı tutulmamış olup idarenin herhangi bir eylemi veya eylemsizliği yeterli görülmektedir³⁶⁶. Başvuru yapılırken söz konusu ihlalin temel hak ve hürriyet ile irtibatının somut şekilde ortaya konması önem arz etmektedir³⁶⁷. İvedi yargılama hâkimi söz konusu başvuru neticesinde alınacak önlemler konusunda itiraz konusu idari faaliyet ile bağlı olmaksızın idareye eylem yasağı getirme ya da tazminata hükmedilmesine karar verme yetkisine sahiptir³⁶⁸.

Temel hak ve özgürlüklere ilişkin ivedi yargılama usulü yürütmenin durdurulması müessesesinden bazı yönleriyle ayrılmaktadır³⁶⁹. Bu usulde hangi temel hak ve özgürlüklerin L.521-2. maddesi kapsamında değerlendirileceği içtihatlarla şekillenmektedir³⁷⁰. Örneğin, Marsilya Barosu tarafından avukatlara maske, eldiven, koruyucu kıyafet temin edilmesine dair yargısal emir verilmesi istemiyle yargı yoluna başvurulmuş, bu başvuru neticesinde Fransız Danıştay'ı avukatlara maske temin edilmesi yönündeki istemi reddetmekle beraber, kararında avukatların söz konusu ihtiyaçlarını giderecek yolu belirterek bu sorunun çözümüne yönelik idarelerin avukatları tedarik zincirine dahil ederek avukatların kendi imkanları çerçevesinde maske temin etmesi hususunda yardımcı olması yönünde bir değerlendirme yapmıştır³⁷¹. Ayrıca ifade etmek gerekir ki Fransa'da Covid-19 pandemi sürecinde idari yargıya gelen davalar özellikle temel hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik

³⁶⁶ Yeşilyurt, **Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama...**, s.426.

³⁶⁷ Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s. 123.

³⁶⁸ Torun, **Yürütmenin Durdurulması...**, s.147.

³⁶⁹ Birinci fark, ivedi yargılama usulünün uygulanabilmesi noktasında idari işlemin hukuka aykırı olması tek başına yeterli olmayıp, işlemin bir ya da birden daha fazla temel hak ve özgürlüğü ihlal eder nitelikte olması gerekmektedir. İkinci fark ise yürütmenin durdurulması usulünde yalnızca idari işlemin uygulanmasının durdurulmasına yönelik karar verilebilirken, bu yargılama usulünde hâkime yargısal emir verme yetkisi dahil olmak üzere her çeşit tedbirin alınmasına yönelik yetki tanınmıştır. Memduh Cemil Şirin, "Fransa'da COVID-19 ile Mücadele Kapsamında Ulusal Düzeyde Alınan Kolluk Tedbirlerinin Hukuki Rejimi: İlk İzlenimler", **İstanbul Hukuk Mecmuası**, C.78, S.2, Y.2020, s.1021.

³⁷⁰ Örneğin; sığınmacı statüsü, serbest oy hakkı, seyahat özgürlüğü, mülkiyet hakkı, basın özgürlüğü, masumiyet karanesi, iltica hakkı, grev hakkı, özel hayata saygı hakkı, ifade özgürlüğü, dernek kurma hakkı, yargı mercileri tarafından L.521-2 anlamında temel hak ve özgürlükler arasında kabul edilmektedir. Bülbül **Fransız İdari...**, s.69 vd; Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.123; Torun, **Yürütmenin Durdurulması...**, s.150.

³⁷¹ CE, ord., 20 avril 2020, Ordre des avocats au barreau de Marseille et Ordre des avocats au barreau de Paris, n°s 439983, 440008. Karar linki: <https://www.conseil-etat.fr/ressources/decisions-contentieuses/dernieres-decisions-importantes/cotoprtnseil-d-etat-20-avrilprotection-des-avocats>, Aktaran; Memduh Cemil Şirin, "Yargı Mensuplarına Maske Temin Eden İdarenin Avukatlara da Maske Temin Etmesi Gerekir mi? Fransız Danıştay'ının 20 Nisan 2020 tarihli Kararı'nın İncelenmesi", **İdari Hukuku ve İlimleri Dergisi**, S.19, Y.2020, s.105-111.

istemlerden kaynaklanmaktadır³⁷². İvedi yargılama hâkimi bu usule ilişkin uyuşmazlıklar hakkında en geç 48 saat içinde karar vermek durumunda olup istinaf vasıtasıyla konu Danıştay'a gönderilmekte burada da en geç 48 saat içerisinde karar verilmesi gerekmektedir³⁷³.

2.3.4.2.3. Koruyucu Nitelikte Önlemler İçeren Kararlar

Fransız İdari Yargılama Kodu'nun L-521-3. maddesinde düzenlenen ivedi yargılama usulü türünde hâkime faydalı tedbirlere hükmetme yönünde bir yetki tanınmış olması sebebiyle bu usul "faydalı tedbirler ivedi yargılaması" ismiyle anılmaktadır³⁷⁴. Anılan maddede öngörülen düzenlemeye göre, hiçbir idari faaliyetin yerine getirilmesine engel olmamak koşuluyla, aciliyet halinin varlığı ve talep edilmesi halinde ivedi yargılama hâkimince gerekli faydalı tedbirlerin alınması amacıyla kişileri herhangi bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya zorlama kararı alınabilir³⁷⁵. Örneğin, sel tehlikesinin bulunması sebebiyle kişinin bahçesinden geçen kanalın onarımının yaptırılmasına ilişkin karar³⁷⁶, özel şirketin bir inşaat esnasında şantiyeden çıkardığı araçların tekrar bayındırlık hizmetinin devam etmesi amacıyla geri getirilmesine ilişkin karar³⁷⁷, kamu mallarını haksız yere işgal edenlerin bu yerden çıkarılmalarına ilişkin karar bu usul kapsamında değerlendirilmektedir³⁷⁸. Bu uyuşmazlıklar bakımından ivedilik koşulunun sağlanmış olması yargılama açısından önem arz etmektedir³⁷⁹.

³⁷² Şirin, **Fransa'da COVID...**, s.1022 vd.

³⁷³ Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.123; Référé-Liberté çerçevesinde verilen kararlara karşı on beş gün içinde Conseil d'Etat nezdinde temyiz yolu açıktır. Torun, **Yürütmenin Durdurulması...**, s.147.

³⁷⁴ Çağlayan, **Fransız ve Türk İdari...**, s.6-7.

³⁷⁵ Bu usul, Fransız Hukuku'nda geleceği güvence altına almaya yönelik bir prosedür olarak değerlendirilmektedir. Bülbül, **Fransız İdari...**, s.72 vd; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.671.

³⁷⁶ CE, 9.3.1979, Aktaran; Bülbül, **Fransız İdari...**, s.72 vd.

³⁷⁷ CE, Sect., 13.7.1956, Aktaran; Bülbül, **Fransız İdari...**, s.72 vd.

³⁷⁸ CE, Sect., 28.11.1980, Aktaran; Bülbül, **Fransız İdari...**, s.72 vd.

³⁷⁹ Bu kapsamda, kamu malı üzerinde devam eden inşaatın bitmiş binaların yıkılma durumu dikkate alınarak durdurulmasında, yükseköğretim hizmetinde kullanılan binanın yapım ve onarım çalışmaları sebebiyle boşaltılmasında, bir kamu hizmetinin ya da bayındırlık faaliyetinin devamına yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesinde yargı yerleri ivedilik koşulunu kabul etmektedir. Bülbül, **Fransız İdari...**, s.73 vd.

2.3.4.2.4. İvedilik Koşulu Aranmayan Diğer Kararlar

Fransız idari yargılama hukukunda bazı konular bakımından ivedilik şartı aranmaksızın ivedi yargılama usulüne tabi olan kararlar mevcuttur³⁸⁰. Herhangi bir uyuşmazlık bulunmaksızın maddi olayların tespitine yönelik olarak ivedi yargılama hâkimine başvuru yapılması durumunda, hâkim bilirkişi atamak suretiyle olayı tespit ettirebilir³⁸¹. Bu kararın verilebilmesi için yapılacak tespit ivedi yargılama hakiminin bulunduğu mahkeme önünde çözümlenecek maddi olaya ilişkin olması ve yararlılık koşulunu taşıması gerekmektedir³⁸². Bu durumlarda hâkim talep olmasa dahi ivedi yargılama usulü hükümleri doğrultusunda karar vermek durumundadır³⁸³.

Bir diğer karar maddi olayların araştırılmasına yöneliktir. Buna göre, bayındırlık hizmetinin yürütülmesi esnasında, muhtemel zararlardan etkilenme durumu olan binalara ilişkin zararların kapsamı ve nedenlerine yönelik her türlü tespitleri yapmak üzere bilirkişi görevlendirilebilir³⁸⁴. Bir uyuşmazlığa kaynak olabilecek maddi olayları konu edinen bu kararlar söz konusu olayların açıklığa kavuşmasına yardımcı olmakta hem tarafları hem de hâkimi bilgilendirmeyi bunun sonucunda da bir dava açılmadan önce uyuşmazlıkların daha kolay çözümlenmesini amaçlamaktadır³⁸⁵.

İvedi yargılama hâkimi idareden alacaklı olanlara yönelik dava açılmadan veya davanın sonucu beklenmeden borcun varlığı hususunda ciddi şekilde itiraz edilemeyecek durumun mevcut olması şartıyla esasa yönelik bir istem bulunmasa dahi bir miktar ödeme yapılmasına karar verebilmektedir³⁸⁶. Ayrıca Fransız idari yargı sisteminde “mali ivedi yargılama”, “sözleşmelerde ivedi yargılama³⁸⁷”, idari vesayet

³⁸⁰ Çağlayan, **Fransız ve Türk İdari...**, s.8.

³⁸¹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.671.

³⁸² Örneğin; imar faaliyetinden etkilenme durumu olan binaların tespit edilmesi, üzerinde kaza gerçekleşen yolun kaza olan kısmının durumunun tespit edilmesi, bir hastanın hastaneye getirildiği koşulların ve ne şekilde tedavi edildiğinin, gerçekleşen tedavi sürecinde hangi operasyonların yapıldığının tespit edilmesi gibi. Bülbül, **Fransız İdari...**, s.75 vd.

³⁸³ Çağlayan, **Fransız ve Türk İdari...**, s.8.

³⁸⁴ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.671.

³⁸⁵ Bülbül, **Fransız İdari...**, s.76-79.

³⁸⁶ Yeşilyurt, **Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama...**, s.427 vd. Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.127.

³⁸⁷ Bu hususta verilen bir örnek ve detaylı bilgi için bkz. Gürsel Kaplan, “Fransız İdare Hukukunda İdari Sözleşmelerden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Çözümü ile İlgili Yeni Hukuki Gelişmeler”, **DÜHFD**, C.21, S.35, Y.2017, s.1-37.

ivedi yargılaması”, “iletişim ivedi yargılaması” gibi ivedi yargılama usulleri de öngörülmüştür³⁸⁸. Önemle ifade etmek gerekir ki ivedi yargılama usulünde kural olarak yalnızca geçici nitelikte yargısal kararlar verilebilmektedir³⁸⁹.

³⁸⁸ Çağlayan, **Fransız ve Türk İdari...**, s.8-9; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.671-672.

³⁸⁹ Kaplan, **Sözlülük Usulü...**, s.12.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL YARGILAMA USULLERİNİN ÖZELLİKLERİ VE UYGULAMASI

İdari Yargılama Usulü Kanunu'na belirli uyuşmazlıkların kısa sürede karara bağlanması amacıyla 6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile 20/A ve 20/B maddeleri eklenmiş, bu maddeler ile genel yargılama usulüne kıyasla daha hızlı ve basit işleyen özel yargılama usulleri öngörülmüştür. Özel yargılama usullerine ilişkin genel yargılama usulünden farklı birtakım kurallar düzenlenmiştir.

3.1. Dava Açma Süresi Açısından Özel Yargılama Usulleri

İdari davaların geçerli olarak açılabileceği kanunen öngörülmüş belirli ve sınırlı zaman dava açma süresi olarak tanımlanmaktadır³⁹⁰. İdari yargıda dava açma süresi kamu düzenine ilişkin olup mahkemece re'sen göz önünde bulundurulacaktır³⁹¹. İdari yargıda öngörülen dava açma süresi ile idare ve idare edilenler arasında denge sağlanmaya çalışılmaktadır³⁹². Genel dava açma süresi, Danıştay ve idare mahkemelerinde altmış gündür. Bu süre vergi mahkemelerinde otuz gün olarak düzenlenmiştir. Özel kanunlarda, dava açma süresinin açıkça öngörülmüş olması halinde bu süreye riayet edilir. Herhangi bir kural öngörülmemişse genel dava açma süresi uygulama alanı bulacaktır³⁹³. Dava açma süresinin idari istikrar ve kamu hizmetlerinde verimlilik sağlanması doğrultusunda kamu yararı amacıyla getirildiği belirtilse de bu süreler kişilerin hak arama hürriyeti de gözetilerek katı bir yoruma tabi tutulmamalıdır³⁹⁴. Dava açma süresi Anayasa ve İYUK hükümleri birlikte

³⁹⁰ Kazım Yenice, Yüksel Esin, **Açıklamalı- İctihatlı, Notlu İdari Yargılama Usulü**, Arısan Matbaacılık, Ankara, 1983, s.163-164; Lütfi Duran, "İdari Kazada Dava Açma Müddeti", **İÜHF**, C.11, S.1-2, Y.1945, s.240.

³⁹¹ Ayrıca genel kabul gören düşünce, bu sürelerin hak düşürücü niteliği haiz olduğu yönündedir. Onar, **İdare Hukukunun...** s.1961; Yenice ve Esin, **İdari Yargılama...**, s.165-166; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.321; Hak düşürücü sürenin kanun ile düzenlenen haller dışında durmayacağı hem yargı kararlarında hem de doktrinde ifade edilmektedir. Bkz. Fatma Ebru Gündüz, **Mücbir Sebep İdari Dava Açma Süresine Etkisi**, **AHBVÜHFD**, C.23, S.2, Y.2019, s.238 vd.

³⁹² Getirilen dava açma süresiyle özel yarar ile kamu yararı arasında denge kurularak adalete uygun çerçevede makul sürede davaların mahkeme önüne getirilmesi amaçlanmaktadır. Kara, **İvedi Yargılama...**, s.1407.

³⁹³ Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.805.

³⁹⁴ Nitekim Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararlarında da somut olaylar çerçevesinde dava açma hakkının özünü zedeleyecek nitelikte dava açma süresinin katı yorumlanmaması gerektiği vurgulanmıştır. Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.322.

değerlendirildiğinde kural olarak yazılı bildirim izleyen tarih itibarıyla başlamaktadır. Dava açıldıktan sonra, süre hususu mahkemece ilk inceleme aşamasında değerlendirilecek unsurlardandır. Bu aşamada, davanın süresinde açılmadığı ya da dava açılması için gereken süre geçtikten sonra davanın açıldığı tespit edilmişse süreaşımı nedeniyle davanın reddine karar verilecektir³⁹⁵.

Özel kanunlarda ve İYUK'ta birçok özel dava açma süreleri öngörülmüştür³⁹⁶. Örneğin 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında sınır dışı etme kararlarına karşı on beş gün içinde dava açılacağı hükme bağlanmıştır. 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca idari yaptırım kararlarına karşı ise otuz gün içinde dava açılacağı düzenlenmiştir. 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nda düzenlenen hüküm kapsamında kamulaştırma işlemine karşı otuz gün içinde idari yargı nezdinde dava açılacağı öngörülmüştür. Özel dava açma sürelerinin daha çok idari yaptırım kararlarına karşı açılacak olan davalarda belirlendiği görülmektedir. Vergi yargılamasına ilişkin bir diğer özel dava açma süresi 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'da düzenlenmiş olup bu Kanun uyarınca ödeme emrinin dayanağının bir vergi olması durumunda vergi mahkemesi nezdinde on beş günlük dava açma süresi uygulama alanı bulacaktır.

İYUK'ta özel dava açma süreleri öngörülmüştür. İYUK'un 20/A maddesine istinaden ivedi yargılama usulü kapsamında olan uyuşmazlıklara ilişkin idari yargı yerinde otuz gün içinde dava açılması gerektiği belirtilmiştir. İYUK'un 20/B maddesi uyarınca merkezi ve ortak sınavlara ilişkin çok ivedi yargılama usulünde bu süre on gün olarak belirlenmiştir. Dava açma süresinin başlangıcı ile ilgili Anayasa'nın 40. maddesini belirtmekte fayda vardır. Anılan madde uyarınca kişilerin yargı mercileri ya da idari makamlar nezdinde haklarını arayabilmeleri noktasında kolaylık ve olanak sağlamak amaçlanmıştır, bununla birlikte idareye işlemlerinde, ilgililerin hangi mercilere ne kadar süre içerisinde başvurabileceklerini belirtme yükümlülüğü

³⁹⁵ Dava açma süresine uyulmamasının yaptırımı oldukça ağır olmakla birlikte belirtilen süre kaçırıldı ise yeniden dava açılmasına olanak bulunmamaktadır. Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.132-133; Atay, **İdari Yargılama...**, s.409.

³⁹⁶ Özel Kanunlarda belirtilen idari yargıya ilişkin dava açma sürelerine dair bkz. Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.807-809; Bilgin, **İdari Davalar...**, s.161-169; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.322-324; Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.133

getirilmiştir³⁹⁷. Bu yükümlülüğe uyulmaması halinde dava açma süresinin başlayıp başlamayacağı hususunda Danıştay'ın farklı kararları bulunmaktadır. Bir karara göre başvuru süresi bildirilmeyen işlemler bakımından bu işlemin tebliğinin dava açma süresini başlatmayacağı ifade edilerek açılan dava süresinde kabul edilmektedir³⁹⁸. Diğer bir karara göre ise davacılara başvurulacak merci ve süresini gösteren tebliğatin bulunmaması durumunda ilgililerin dava konusu edilen işlemi bütün unsurlarıyla öğrendikleri tarihten başlamak üzere genel dava açma süresi olan altmış gün içerisinde dava açabilecekleri ifade edilmektedir³⁹⁹.

İvedi yargılama usulüne tabi olan acele kamulaştırma işleminin iptaline dair bir uyuşmazlıkta Danıştay, Anayasa'nın 40. maddesi uyarınca idarece idari işlemlerin nitelikleri ve tabi olduğu dava açma sürelerinin gösterilmesi gerektiği, bunlar gösterilmedikçe özel dava açma süresine tabi olan bu konunun idari işlemlerde açıklanmadığı, dolayısıyla idari işlemin tebliğinden başlayarak özel dava açma süresinin değil, genel dava açma süresinin uygulanmasının mümkün olduğunu belirtmiştir⁴⁰⁰. İvedi yargılama usulüne tabi olan ihale işleminin iptaline yönelik tesis edilen işlemin iptali talebiyle açılan bir davada, Anayasa'nın 40. maddesinin gereği olarak idareye bireyler hakkında kurulan işlemlere ilişkin kanun yolları, başvurulacak merciler ve sürelerin belirtilmesi açısından zorunluluk getirildiği, bu zorunluluk sebebiyle her kanunda özel düzenleme yapılması gerekmediğini belirterek anılan anayasa hükmünün doğrudan uygulanabilir olduğu, bu zorunluluğu öngören anayasa hükmündeki düzenlemeye rağmen davalı idarece davacıya gönderilen ihalenin iptal edildiğine dair yazıda idarenin anayasa hükmü gereği doğru bilgilendirme sorumluluğunu yerine getirmediği, hak arama özgürlüğünün ihlal edildiği belirtilerek dava açma süresinin başlamadığı sonucuna ulaşmış ve açılan davayı süresinde görmüştür⁴⁰¹. Merkezi ve ortak sınavlara ilişkin özel yargılama usulüne tabi olan KPSS

³⁹⁷ Bilgin, **İdari Davalar...**, s.180.

³⁹⁸ Danıştay İDDK, E.2015/483, K.2015/1447, K.T. 16.04.2015, **Danıştay Dergisi**, S.139, Y.2015, s.466-472.

³⁹⁹ Danıştay İDDK, E.2021/654, K.2021/1420, K.T. 07.07.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 02.11.2022).

⁴⁰⁰ Danıştay 6.Daire, E.2021/4563, K.2022/2144, K.T. 23.02.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 02.11.2022).

⁴⁰¹ Danıştay 13.Daire, E.2021/1825, K. 2021/2256, K.T. 15.06.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 02.11.2022).

lisans sınavının iptal edilmesine dair ÖSYM Yönetim Kurulu kararının iptali istemiyle açılan davada Danıştay, Yönetim Kurulu kararının bildirilmesine dair yazının davacıya tebliğ edildiği, fakat bu işlemde 20/B maddesinde özel dava açma süresi olarak öngörülen on günlük sürenin belirtilmediği, bu durumda Anayasa'nın 40. maddesine istinaden söz konusu işleme karşı altmış günlük dava açma süresi içinde dava açılması gerektiğini ifade ederek davayı süre aşımı sebebiyle reddeden idare mahkemesi kararını bozmuştur⁴⁰².

Anayasa'nın 40. maddesinde öngörülen bilgilendirme yükümlülüğüne uyulmaması durumunda dava açma süresi ile ilgili tartışmalar Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun kararıyla noktalanmıştır. Kurul, özel dava açma süresi öngörülen idari işlem açısından, dava açma süresinin ilgili işlemde gösterilmediği durumda vergi mahkemelerinde otuz gün, Danıştay ve idare mahkemelerinde ise altmış günlük genel dava açma süresinin uygulanması gerektiğini belirterek genel dava açma süresi öngörülen idari işlem açısından da dava açma süresinin gösterilmemesi durumunda otuz ve altmış gün olarak belirlenen genel dava açma süresinin uygulanması gerektiği sonucuna ulaşarak bu yönde içtihatların birleştirilmesine karar vermiştir⁴⁰³.

Dava açma süresinin uzun olarak uygulanması, idari istikrar açısından sorun teşkil etmekle birlikte davacının yararınadır. Anılan sürenin kısa olması ise davacının aleyhine olup, idare lehine bir durum olarak yorumlanabilir⁴⁰⁴. Özel yargılama usullerine tabi olan uyuşmazlıklar açısından dava açma süresinin diğer davalara nazaran kısa olması birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Kanun'un gerekçesinde bazı davaların niteliği itibarıyla farklı olduğundan bahisle gecikmeksizin karara bağlanması gerektiği vurgusu yapılmaktadır. Gecikerek karar verilmesinde taraflar açısından sakınca oluşturabilecek davaların diğer davalara göre daha süratli sonuçlandırılmasının önemi belirtilmiştir. Bu durum, özel yargılama usulleri kapsamındaki uyuşmazlıklar belirlenirken somut kriterlere dayanılmadığı

⁴⁰² Danıştay 12. Daire, E.2021/7111, K.2022/206, K.T. 26.01.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 02.11.2022).

⁴⁰³ Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu, E.2021/2, K.2022/1, K.T. 15.03.2022, RG: 19.06.2022/31871.

⁴⁰⁴ Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.185.

gerekçesiyle sorgulanmaktadır⁴⁰⁵. Özellikle 20/A maddesinde belirtilen uyuşmazlıkların ekonomik ağırlıkları yüksek ve karmaşık nitelikte olduğu ifade edilerek dava açma süresinin kısaltılmasıyla birlikte davacılara yönelik hak arama hürriyeti açısından sınırlama getirildiği ileri sürülmektedir⁴⁰⁶. Nitekim dava açma süresinin kısaltılmasının hak arama özgürlüğü ile adil yargılanma hakkını zedelediği ifade edilerek Anayasa Mahkemesi'ne soyut norm denetimi çerçevesinde başvurulmuştur. Bu başvuru üzerine Yüksek Mahkeme, dava açma süresinin kısaltılmasına ilişkin durum açısından hak arama hürriyetine müdahale niteliği taşıdığını belirtmekle birlikte, söz konusu müdahale ile ivedi yargılama usulü kapsamında bulunan uyuşmazlıkların hızlı bir şekilde yargı yerlerinin önüne getirilerek karara bağlanmasının amaçlandığını, dolayısıyla müdahalenin meşru amaca dayandığını, yargılama sürecinin hızlandırılması amacı da dikkate alındığında dava açma süresinin dilekçenin hazırlanması bakımından bu durumu güçleştirecek ya da imkansız kılacak nitelikte olmadığını ifade ederek hükmü anayasaya aykırı bulmamıştır⁴⁰⁷.

İvedi yargılama usulünde öngörülen otuz günlük dava açma süresinin bu usulün uygulama alanı bulduğu birtakım uyuşmazlıklar açısından yeterli bir süre olmadığı ifade edilmektedir⁴⁰⁸. Özellikle ÇED kapsamındaki uyuşmazlıklarda ÇED olumlu raporlarının hazırlanmasının uzun bir süreç gerektirdiği ve raporların yüzlerce sayfadan oluştuğu belirtilerek, davacının bu raporu elde edip okuması, ilgili alanda uzman kişilerden bilgi alması, bu uzmanların inceleme yapması ve rapor hazırlaması için otuz günlük süre yeterli değildir⁴⁰⁹. Bu doğrultuda uyuşmazlığın niteliği ve karmaşıklığı dikkate alınarak değerlendirme yapılması mümkündür. Zira, uyuşmazlığın çok karmaşık ve yoğun çaba gerektirmesi durumunda davacılardan otuz

⁴⁰⁵ Özellikle ihale işlemlerine ilişkin uyuşmazlıklar 20/A hükmü kapsamında değerlendirilmekte iken ihaleden yasaklama kararlarının genel usule tabi olması kriterlerin öznelliğini ortaya koymaktadır. Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.869; Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.115, 195; Kara, **İvedi Yargılama...**, s.1407-1408; Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.216.

⁴⁰⁶ Yeşilyurt, **Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama...**, s.407 -408; Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.192-194; Sümeyra Özgen, "Türk İdari Yargılamasında İvedi Yargılama Usulü", **Danıştay Dergisi**, S.152, Y.2020, s.156-157; Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.195.

⁴⁰⁷ AYM, E.2014/146, K.2015/31, K.T. 19.3.2015, RG: 13.6.2015/29385.

⁴⁰⁸ Karavelioğlu, **İdari Yargılama Usulü...**, s.1024.

⁴⁰⁹ Karavelioğlu, **İdari Yargılama Usulü...**, s.1024.

ve on günlük dava açma süresine riayet ederek dava açmalarını beklemek adil yargılanma hakkına ve hak arama hürriyetine orantılı bir müdahale oluşturmayacaktır.

3.2. İlk İnceleme Açısından Özel Yargılama Usulleri

İlk inceleme usulü, davaların ön koşullar açısından sürüncemede kalmadan karara bağlanmasını sağlayan belirli kuralları bulunan basit ve hızlı bir aşama olarak öngörülmüştür⁴¹⁰. İYUK'un 14/4. maddesi uyarınca, genel yargılama usulünün uygulandığı davalarda, mahkemelerin ilk inceleme yapma süresi on beş gün olarak düzenlenmiştir. Söz konusu süre mahkemeler açısından düzenleyici süre niteliğindedir. İlk inceleme esnasında dilekçede hukuka aykırı bir duruma rastlanmadıysa ya da inceleme yapanların hazırlamış olduğu tutanakta ileri sürülen aykırılıklar, Danıştay ilgili dava dairesince, idare veya vergi mahkemelerince yerinde görülmezse dava dilekçesi ile birlikte ekleri tebligata çıkarılır. İlk inceleme aşamasında değerlendirilecek hususlar Kanun'un 14/3. maddesinde hükme bağlanmıştır. Burada yer alan hususlarda bir eksiklik veya aykırılık saptanması durumunda mahkemece hangi yönde karar alınması gerektiği 15. maddede detaylı şekilde düzenlenmiştir. İlk inceleme aşamasında eksiklik bulunması halinde mahkemece davanın esasına girilemeyecektir. Davanın ilerleyen süreçlerinde ilk inceleme unsurları bakımından herhangi bir eksiklik tespit edilmesi durumunda, bu konu hâkim tarafından re'sen göz önünde bulundurularak karar verilecektir⁴¹¹.

İvedi yargılama usulü ve çok ivedi yargılama usulü bakımından yargılama sürecinin hızlandırılmasına yönelik birçok düzenleme getirilmiştir. Bu düzenlemeler arasında bulunan ilk incelemeye ilişkin 7 günlük süre öngörülmüştür. İYUK'un 20/B maddesi kapsamındaki uyuşmazlıklara yönelik sürelerin daha kısa olduğu dikkat çekmekle birlikte, ilk inceleme süresi yönünden herhangi bir ayrıma gidilmemiştir. Söz konusu sürenin başlangıcında davanın esas kaydına girdiği, bir diğer deyişle dava açılış tarihi göz önünde bulundurulmalıdır⁴¹². Bu uyuşmazlıkların gecikmeksizin karara bağlanması noktasında kanun koyucu tarafından kabul edilen bir kamu yararı

⁴¹⁰ Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.955.

⁴¹¹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.154-155; Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.294.

⁴¹² Bilgin, **İdari Davalar...**, s.270.

mevcut olduğu için, ivedilikle ilk inceleme yapılıp bu hususta karar verilmesi isabetli olacaktır. Ayrıca belirtmelidir ki dava dilekçesinde yürütmenin durdurulması yönünde bir talep mevcutsa bu durum dikkate alınarak yürütmenin durdurulması hakkında verilen karar ile beraber dava dilekçesi ve ekleri tebligata çıkarılmalıdır⁴¹³. Temyiz aşamasında iken ilk incelemeye ilişkin herhangi bir eksiklik veya hukuka aykırılık tespit edilmesi durumunda Danıştay, İYUK'un 20/A maddesinin 2. fıkrasının i bendine istinaden ilk derece mahkemesi kararının bozulmasına ve dosyanın anılan mahkemeye gönderilmesine karar verecektir⁴¹⁴. Bir diğ er uyuşmazlıkta, temyiz aşamasında yetkisiz mahkemenin dosyanın esasına girerek karar verdiğ i tespit edilmiş, Danıştay oy çokluğu ile anılan mahkemenin kararını bozarak dosyayı göndermiştir. İvedi yargılama usulünün getiriliş amacı bakımından karşı oy dikkat çekicidir. İYUK uyarınca istinaf kanun yolunda yetkisiz mahkemenin esas hakkında karar verdiğ i durumlarda istinaf mercilerinin hangi kararı verebileceğ i öngörölmüşken, temyiz yolu açık olan ivedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar açısından böyle bir düzenlemenin öngörölmemiş olması kanun koyucunun bu konuda bilinçli şekilde sükût ettiğ ini göstermektedir. Yetkili olmayan mahkemece ivedi yargılama usulüne tabi bir uyuşmazlıkta esasa girilerek verilen kararlarda adil yargılanma ilkesinin bir unsuru olarak kabul edilen iki dereceli yargılama gerçekleşeceğ i için Danıştayca verilecek olan nihai kararlar birlikte uyuşmazlığın hızlı bir şekilde kesin olarak sonuçlandırılmasının hedeflendiğ i belirtilerek, İYUK'un 49. maddesinde öngörölen düzenlemeye göre özel bir düzenleme niteliğindeki 20/A hükmünün öncelikle uygulanması gerektiğ i, dolayısıyla dosyanın mahkemeye gönderilmesinin ivedi yargılama usulünden beklenen amacı sağlamayacağ i, yetkili mahkemenin belirlenmesinin ardından davanın esasına ilişkin karar verilmesi gerektiğ i düşüncesiyle çoğunluk yönündeki karara katılmamışlardır⁴¹⁵. Bu görüş, ivedi yargılama usulü kapsamındaki uyuşmazlıkların gecikmeksizin karara bağlanması yönünde hedeflenen gaye açısından makul bir düşünce olarak değerlendirilebilir.

⁴¹³ Bilgin, **İdari Davalar...**, s.270.

⁴¹⁴ Danıştay 13. Daire, E.2021/3268, K.2022/1428, K.T.05.04.2022. Aynı yönde bkz. Danıştay 6. Daire, E.2021/9018, K.2021/11345, K.T. 13.10.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 06.11.2022).

⁴¹⁵ Yetkisiz yargı merciinin işin esasına girerek karar vermesi halinde, temyiz mercii tarafından ne yönde karar verilmesi gerektiğ i hususundaki tartışmalar hakkında bkz. Danıştay 13. Daire, E.2022/179, K.2022/787, K.T. 02.03.2022, www.lexpera.com.tr (ET: 06.11.2022).

3.3. Tebligat ve Dosyanın Tekemmülü Açısından Özel Yargılama Usulleri

İlk inceleme aşamasında uyuşmazlığın idari yargı mercilerinde görülüp çözümlenebilmesi için esasa girilip girilmeyeceği hususunda karar verilmektedir⁴¹⁶. Yapılan inceleme neticesinde dava dilekçesinin Kanun'da öngörülen koşullara uygun olduğunun tespit edilmesi durumunda dilekçe ve ekleri⁴¹⁷ davalı idareye gönderilmek üzere İYUK'un 14/5. maddesi uyarınca tebligata çıkarılır. Tebligat işlemleri ise İYUK'un 60. maddesinde belirtildiği üzere 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Dava dilekçesinin tebliğ edilmesinin ardından çelişmeli yargılama ilkesinin de gereği olarak davalı idarenin savunma yapma hakkı bulunmaktadır. Bu kapsamda davalı idarenin dava dilekçesinin bildirimini izleyen günden başlayarak otuz gün içerisinde savunma dilekçesi vermesi gerekir. İdare, savunma dilekçesiyle beraber ileri süreceği hukuki sebeplere ilişkin olarak elindeki bilgi ve belgeleri mahkemeye sunmak durumundadır⁴¹⁸. Aksi halde mahkeme ara kararıyla dava konusu işlemin dayanağı niteliğindeki bilgi ve belgeleri temin edecektir. Davalı idarenin savunma dilekçesinin, davacı tarafa tebliğ edilmesinin ardından, davacının bu savunmaya ilişkin otuz gün içerisinde cevap verebileceği belirtilmiştir. Ancak uygulamada bazen davacı taraflar idarenin savunmasına karşı herhangi bir eylemde bulunmamakta, bu şekilde dosyanın tekemmülü sağlanmaktadır. Davacının savunmaya cevap (replik) vermesi durumunda davalı idare de anılan cevaba karşı aynı süre içerisinde cevap (düplik) verebilecektir. Anılan otuz günlük süreler haklı sebeplerin varlığı ve taraflardan birinin istemi üzerine mahkeme tarafından bir defa ve otuz günü geçmemek kaydıyla uzatılabilir. Ayrıca taraflar nihai karar verilinceye kadar her türlü beyanlarını mahkemeye sunabilecektir. Bu aşamaların tamamlanmasıyla birlikte dosya tekemmül etmiş olur, mahkemece davanın esası hakkında değerlendirmeye geçilir⁴¹⁹.

⁴¹⁶ Atay, **İdari Yargılama...**, s.401.

⁴¹⁷ Dilekçe haricinde eklerinin de karşı tarafa iletilmesi adil yargılanma hakkı noktasında son derece önemli olup silahların eşitliği ve savunma hakkının kısıtlanmamasını sağlamaya yöneliktir. Yıldırım ve Çınarlı, **İdari Yargılama...**, s.228.

⁴¹⁸ Nitekim İYUK'un 16/5. maddesinde bu zorunluluk vurgulanmaktadır. Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.201.

⁴¹⁹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.403; Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.962; Tekemmül sürecine dair ayrıntılı açıklama için bkz. Yeşilyurt, **Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama...**, s.420.

İvedi yargılama ve merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usullerine tabi olan uyuşmazlıklar açısından dosyanın tekemmül etmesi sürecinde farklı düzenlemeler getirilmiştir. Öncelikle dilekçeler aşaması yönünden bir kısıtlamaya gidilmiştir. Davacı ve davalı idarenin ikişer dilekçesinin birbirlerine tebliğ edilmesiyle dosyanın tekemmül ettiği genel yargılama usulünden farklı olarak İYUK'un 20/A ve 20/B maddeleri uyarınca uygulanan özel yargılama usullerinde replik ve düplik olarak tabir edilen ikinci cevap dilekçeleri kaldırılmıştır. Bununla birlikte davalı idarenin savunma süresi İYUK'un 20/A maddesi kapsamındaki uyuşmazlıklarda on beş gün ile sınırlandırılmıştır. İYUK'un 20/B maddesi kapsamındaki uyuşmazlıklar bakımından ise savunma süresi üç gündür. Ayrıca bu sürelerin bir defaya mahsus uzatılabileceği Kanun'da hüküm altına alınmıştır. Bir diğer deyişle, idarenin savunma dilekçesini vermesiyle ya da belirtilen savunma süresinin dolmasıyla birlikte dosya tekemmül edecektir⁴²⁰. Böylece belirtilen uyuşmazlıklar açısından tekemmül süreci hızlandırılmıştır⁴²¹.

İvedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklarda kanunda öngörüldüğü üzere davacının savunmaya cevap verme imkanının bulunmadığı ve tarafların birer dilekçe vermesiyle dosyanın tekemmül etmiş olacağı hususunun Anayasa'nın 10. maddesinde belirtilen eşitlik ilkesine aykırı olduğu doktrinde ifade edilmektedir⁴²². Ayrıca idari işlemlerin gerekçeli olmadığı durumlarda, davacı tarafından gerekçesi bilinmeyen idari işleme dava açılması sonucunu doğurduğundan ilgililer dava konusu işlem ve eklerinden yeterince haberdar olmamakta, davalı idarenin savunması ile bu bilgilere erişebilmektedir⁴²³. Bu yönüyle anılan düzenleme hak arama özgürlüğü açısından problemlere yol açmaktadır⁴²⁴.

Nitekim savunma süresinin kısaltılmasının savunmaya cevap ve ikinci cevap dilekçelerinin kaldırılmasının hak arama hürriyetini ihlal ettiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur. Yüksek Mahkeme, savunma süresinin kısaltılmasıyla

⁴²⁰ Bilgin, **İdari Davalar...**, s.366.

⁴²¹ Kara, **İvedi Yargılama...**, s.1401.

⁴²² Özellikle zımnî ret işlemlerine karşı açılan davalarda, davacı ancak savunma dilekçesinin verilmesiyle işlemin dayanağından haberdar olmaktadır. Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.204.

⁴²³ Bu durumun çelişmeli yargılama ilkesini ihlal ettiği ifade edilmektedir. Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.679; Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.869.

⁴²⁴ Sancakdar, **İvedi Yargılama...**, s.198.

ilgili yaptığı değerlendirmede, söz konusu idari işlemleri tesis eden idari mercilerin açılacak davalara dair bilgi ve belgeleri kendi bünyelerinde bulundurdıkları, bu bilgileri hukuki çerçevede değerlendirerek savunma dilekçesini hazırlamak için uzman personel bulunması gerekliliğine dikkat çekerek öngörülen bu sürenin makul olduğu sonucuna ulaşmıştır. Savunma süresinin yetersiz kalma ihtimaline binaen uzatılabileceğini, mahkemenin de resen araştırma yetkisini haiz olduğunu belirterek uyuşmazlığın seri bir şekilde karara bağlanmasına yönelik kamu yararı bulunduğunu ve bu hususun kanun koyucunun takdir yetkisi dahilinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İkinci dilekçelerin kaldırılmasının hak arama özgürlüğü yönünden aykırılık barındırdığı iddiasıyla söz konusu başvuruya ilişkin inceleme yapılmıştır. İnceleme neticesinde yargılama sürecinin hızlandırılmasına yönelik getirilen düzenlemede savunmaya cevap ve davalının ikinci cevap dilekçesinin kaldırılmış olması hususu kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında değerlendirilmiş, mahkemelerin resen araştırma yetkisi de göz önünde bulundurulduğunda anılan düzenlemenin hak arama özgürlüğünü engelleyici ya da büyük ölçüde zorlaştırıcı bir niteliğinin bulunmadığı belirtilerek başvuru reddedilmiştir⁴²⁵.

3.4. İYUK'un 11. Madde Hükmü Açısından Özel Yargılama Usulleri

İdari işlemlere karşı yargı yoluna başvurulmadan önce uyuşmazlığın çözümü hususunda idareye başvuru yapılarak söz konusu işlemin yeniden gözden geçirilmesini talep etmek mümkündür⁴²⁶. Kural olarak, dava açma süresi bitmeden önce idareye yapılan bu anlamda bir başvurunun dava açma süresini durdurmaya yönelik etkisi bulunmaktadır⁴²⁷. Burada maddenin kenar başlığında da belirtildiği gibi üst makama başvuru yapılması önem arz etmektedir. Zira üst makam yerine öncelikle işlemi yapan makama başvuru yapılması dava açma süresini durdurmayacaktır. İYUK'un 11.

⁴²⁵ AYM, E.2014/146, K.2015/31, K.T. 19.03.2015, RG: 13.06.2015/29385.

⁴²⁶ Bu yolun işletilmesiyle idari işlemin hukuka uygunluğu titizlikle ele alınıp, söz konusu işlemin hangi gerekçeyle ve hangi kurallara istinaden yapıldığının açıkça izah edilmesi durumunda kişiler dava açma yolunu tercih etmeyebilecektir. Bu durum idari yargı kolunun iş yükünün azaltılması noktasında olumlu etki oluşturacaktır. Atay, **İdari Yargılama...**, s.213.

⁴²⁷ Bu madde uyarınca idari başvuru süresinin her zaman altmış gün olmadığına dikkat edilmelidir. Nitekim özel kanunlarında farklı dava açma süreleri öngörülen uyuşmazlıklar açısından bu süre içerisinde idareye başvuru yolunun işletilmesi gerekmektedir. Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.159; Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.313; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.357-358.

maddesi kapsamında, ilgililer tarafından idari işlemin kaldırılması, geri alınması, değiştirilmesi ya da yeni bir işlem tesis edilmesi talep edilebilecektir. Başvuru üzerine idarece cevap verilmesi durumunda, süre kaldığı yerden işlemeye devam edecektir. İdare başvuruyu süresinde vereceği cevap ile reddedebileceği gibi, belirli süre cevap vermemek suretiyle zımnen de reddedebilir. İYUK'un 11/3. maddesi uyarınca otuz gün içinde cevap verilmemesi durumunda ilgilinin talebi zımnen reddedilmiş olacaktır. Talebin reddedilmesi halinde dava açma süresi yeniden işlemeye başlayacak, ilgilinin üst makama başvuru süresine kadar geçmiş olan süre hesaba katılacaktır⁴²⁸. Ayrıca dava açma süresinin bitmesinin ardından idarece verilecek ret cevabının dava açma süresini İYUK'un 11. maddesi kapsamında ihya etmediği ifade edilmektedir⁴²⁹. Bununla birlikte dava açma süresi geçtikten sonraki süreçte idarece ilgilinin başvurusu değerlendirilerek yeni bir işlem yapılmış olması durumunda, yeni bir durumun mevcut olduğunun kabulü gerektiğinden önceki işlemde farklı hukuki durum oluşturan söz konusu işleme karşı süresinde dava açılabilir⁴³⁰.

İvedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar (20/A) ve merkezi ve ortak sınavlara dair çok ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar (20/B) açısından dava sürecinin üst makama başvuru nedeniyle uzamaması adına İYUK'un 11. maddesinin uygulanmayacağı ifade edilmiştir. Böyle bir başvuru yapılması durumunda idari dava açma süresinin geçirilmesi sonucuyla karşı karşıya kalınabilir⁴³¹. Dolayısıyla, davacılar tarafından bu kapsamda doğrudan dava açılması yoluna gidilmelidir⁴³². Bu sebeple, tesis edilen işlemlerde⁴³³ İYUK'un 11. maddesinde yer alan başvuru yolunun uygulanmayacağı belirtilmek suretiyle davacı tarafın üst makama başvuru yapması durumunda hak kaybına uğramasının önüne geçilerek hak

⁴²⁸ Bu konuyla ilgili örnek ve ayrıntılı açıklama için bkz. Yıldırım ve Çınarlı, **İdari Yargılama...**, s.217.

⁴²⁹ Nitekim Danıştay, zımni ret süresi sona erdikten çok sonra idare tarafından bildirilen ret cevabının dava açma süresini canlandırmayacağını belirterek, zımni ret süresinin bitimini takip eden altmış gün içinde davanın açılması gerekirken, bu tarihin geçmesinin ardından açılan davanın süre aşımı sebebiyle reddine karar vermiştir. Danıştay 6. Daire, E.2019/1795, K.2020/10122, K.T. 02.11.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 06.11.2022).

⁴³⁰ Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.315.

⁴³¹ Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.871.

⁴³² Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.212.

⁴³³ Örneğin; ihalenin iptali, sınavın iptali gibi işlemler düzenlenirken açılacak davalarda üst makama başvuru yolunun işletilemeyeceği açıkça vurgulanmalıdır.

arama hürriyeti güvence altına alınmalıdır⁴³⁴. Bu durum Anayasa'nın 40. maddesi uyarınca bilgilendirme yükümlülüğünün bir gereğidir. Nitekim Danıştay da bu yönde kararlar vermektedir⁴³⁵.

İYUK'un 11. madde hükmünün uygulanmayacağına dair düzenlemenin hak arama hürriyeti ile hukuk devleti ilkelerini ihlal ettiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur. Mahkeme, ilgililerin İYUK'un 11. maddesi çerçevesinde başvuru usulünü işletmesi ve anılan başvurunun olumsuz sonuçlanması halinde uyuşmazlığın çözümlenmesinde bir miktar gecikme olduğu, kanun koyucunun da bu durumu göz önünde bulundurarak söz konusu uyuşmazlıkların en kısa süre içinde yargı mercilerinin önüne getirilerek karara bağlanması amacıyla, dava açılmadan önce idareye başvuru yapılmasının dava açma süresini durdurucu etkisinin bulunmadığına dair düzenleme getirdiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, uyuşmazlıkların hızlı bir şekilde yargı mercilerinin önüne getirilmesinde kamu yararı bulunduğu ve söz konusu düzenlemenin kanun koyucunun takdir yetkisi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade ederek İYUK'un 11. madde hükmünün uygulanmayacağına dair düzenlemenin ilgililerin idareye başvurusu ve dava açması noktasında herhangi bir sınırlama getirmediği gerekçesiyle başvuruyu reddetmiştir⁴³⁶.

İdari yargıda, uyuşmazlıkların dava öncesinde çözümlenmesine yönelik birçok çözüm önerisi getirilmekte, bunların bir kısmı düzenleme altına alınmaktadır. İYUK 11. madde hükmü gereğince gerçekleştirilen idari başvuru yolu da bunlardan birisidir. Bu hüküm, davacılar açısından ihtiyari bir başvuru yolu olup, bir defa işletilebilir. Her ne kadar davacıların isteğine bağlı olarak düzenlenen bir hüküm bulunsa da bu hükmün İYUK'un 20/A ve 20/B maddeleri kapsamındaki uyuşmazlıklarda uygulanmaması sebebiyle dava açmaya yönelik hakkın kullanılması işlevsiz hale gelmektedir. Uygulamada davacılar bu yola başvurmadan imtina etmektedir. Esasında İYUK'un 11. maddesi işletilip, davalı idarenin cevap verme süresi ivedi yargılama usulünün amacına uygun biçimde daha kısa tutularak bu hak daha işlevsel hale getirilebilirdi.

⁴³⁴ Mustafa Oğuzhan Bölükbaşı, "Devlet İşlemlerinde Kanun Yolları, Merciler ve Başvuru Sürelerini Gösterme Yükümlülüğü (Anayasa'nın 40/2. Maddesi)", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.15, Y.8, Haziran 2020, s.114.

⁴³⁵ Danıştay 12. Daire, E.2015/2441, K.2015/4304, K.T. 25.06.2015, Uyarı Veritabanı (ET: 15.11.2022).

⁴³⁶ AYM, E.2014/146, K.2015/31, K.T. 19.03.2015, RG: 13.06.2015/29385.

Bir başka husus da Kanun'da yalnızca üst makama başvuru yolunun uygulanmayacağı ifade edilmesidir. İdari yargıda dava açılmadan önceki süreçte çeşitli kurum ve kuruluşlara yapılan başvurular dava açma süresini durdurucu etki oluşturmaktadır. Bu kapsamda Kamu Denetçiliği Kurumu ve Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'na yapılan başvurular dava açma süresini durduracaktır⁴³⁷. Kanun koyucunun çelişkiyi önlemek adına özel kanunlarda belirtilen başvuruların dava açma süresine etkisine ilişkin bir düzenleme yaparak İYUK ile uyumlu hale getirmesi, bir diğer deyişle anılan kurumlara yapılan başvuruların özel yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar bakımından dava açma süresini durdurmayacağı ifade edilmesi isabetli olacaktır.

3.5. Yürütmenin Durdurulması Müessesesi Açısından Özel Yargılama Usulleri

İdari işlemler tek yanlı bir irade açıklamasıyla ilgili kişilerin herhangi bir rızası bulunmasa dahi hukuki durum üzerinde etki oluşturabilir. İdarenin kullandığı iradenin ve kamu gücünün başka herhangi bir işleme gerek duymaksızın mevcut hukuk düzeninde birtakım hukuksal sonuçlar meydana getirmek yönünde olması icrailik özelliğinin ayırt edici unsurunu oluşturmaktadır⁴³⁸. Bununla birlikte idari işlemler tesis edildikleri andan itibaren hukuka uygunluk karinesine tabi olup aksi yargı kararı ile saptanıncaya kadar etki ve sonuçlarını doğurur⁴³⁹. İdari işlemlerin icrailik ve hukuka uygunluk karinesinden yararlanabilme vasfı davacılar açısından çeşitli sorunlar teşkil edebilir. Bu sorunları öngören kanun koyucu, idari işlemlerin meydana getirdikleri olumsuz sonuçlardan davacıların korunması amacı ile yürütmenin durdurulması müessesesini düzenlemiştir⁴⁴⁰. İdari yargıya özgü olan bu müessese, dava konusu edilen idari işlemi ortadan kaldırmamakta, söz konusu işlemin uygulanmasını ve hukuka uygunluk karinesinden faydalanmasını işlemin tesis edildiği andan nihai karar

⁴³⁷ Çağlayan, *İdari Yargılama...*, s.426; Kalabalık, *İdari Yargılama...*, s.317.

⁴³⁸ Celal Erkut, *İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği*, Ankara, 1990, s.120; Kalabalık, *İdari Yargılama...*, s.168; Kaya, *İcrai Olmayan İdari İşlemler...*, s.254 vd.

⁴³⁹ Muhammed Göçgün, *İdari İşlemin Konu Unsuru*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.41-42.

⁴⁴⁰ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, *İdari Yargılama ...*, s.409.

verilinceye kadar durdurmaktadır⁴⁴¹. Yürütmenin durdurulması kararı üzerine işlemin uygulanmasına devam edilmeyeceği gibi, işlem sebebiyle ortaya çıkmış olan sonuçların giderilmesi zorunluluğu da davalıya yüklenebilir⁴⁴². Öncelikle ifade etmek gerekir ki, idari işlemin iptali için açılan dava tek başına işlemin yürütmesinin durması için yeterli olmayıp, ayrıca yürütmenin durdurulması hususunda dava dilekçesinde talepte bulunulması gerekir. Aksi halde, dava açılmış olmasına rağmen, hukuka uygunluk karinesinden faydalanan işlemin uygulanmasına devam edilecek, dava sürecinin sonunda davacı lehine hüküm kurulsa dahi dava devam ederken davacı aleyhine uygulanan işlemin uzun süre sonra son bulması davacı açısından zarara yol açacaktır⁴⁴³.

Yürütmenin durdurulmasına karar verilebilmesi için belirli koşullar öngörülmüştür⁴⁴⁴. Bu koşullar önemi gereği hem Anayasa'da hem de İYUK'ta düzenleme alanı bulmuştur. Yürütmenin durdurulmasına karar verilebilmesi için öncelikle bazı şekli koşullar aranmaktadır. Bu koşullar; iptal davasının açılmış olması, yürütmenin durdurulmasına ilişkin harcın yatırılmış olması, davacı tarafından dilekçesinde bu hususun talep edilmiş olması, kural olarak teminat yatırılmış olması, davalı idarenin savunmasının alınmış olması ve mahkemenin gerekçeli olarak karar vermesi gösterilebilir⁴⁴⁵. Şekli koşulların yanı sıra esasa ilişkin koşullar da mevcuttur. Bu koşullar idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç ya da imkânsız zararların doğması ve anılan işlemin açıkça hukuka aykırı olmasıdır.

İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç ya da imkânsız zararın doğması koşuluna ilişkin olarak, telafinin güç olması kavramı ile zararın giderilmesinin imkân dahilinde olduğu fakat zararın giderilmesi hususunda birtakım zorlukların bulunduğu, telafinin imkânsız olması kavramı ile bir zararın giderilmesinin mümkün olmadığı

⁴⁴¹ Atay, **İdari Yargılama...**, s.303; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.573; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.410.

⁴⁴² Yunus Emre Yılmazoğlu, "Yürütmenin Durdurulması Kararının Uygulanmamasının Hak Arama Hürriyetine Etkisi", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, C.1, S.9, Y.2017, s.521.

⁴⁴³ Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.189-190.

⁴⁴⁴ Bu şartlar usule ve esasa ilişkin şartlar olarak tasnife tabi tutulabilir. Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.577-584; Bu şartlar arasında; davacı tarafından yürütmenin durdurulması talebinde bulunulması, yürütülmesinin durdurulması istenen işlemin tüm sonuçlarını uygulanarak meydana getirmemiş olması, onulmaz zararın varlığı, açıkça hukuka aykırılık ve teminat gösterme sayılabilir. Zabunoğlu, **İdare...** s.350-354.

⁴⁴⁵ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.578-581.

anlaşılmaktadır⁴⁴⁶. Diğer bir koşul ise idari işlemin açıkça hukuka aykırı olmasıdır. Açıkça hukuka aykırılıktan anlaşılması gereken yürütmenin durdurulması talepli iptal davasına bakan idare mahkemesi hâkimlerinin mesleki bilgi ve deneyimlerine bakarak derinlemesine inceleme yapmadan tespit ettikleri aykırılıklardır⁴⁴⁷. Açıkça hukuka aykırılık henüz yargılamanın başında iken idari işlemin açıkça hukuka aykırı olduğu noktasında hâkimde oluşan vicdani kanaati de ifade etmektedir⁴⁴⁸. Bu koşulun gerçekleştiğini gerekçeli kararında açıklayan hâkimin ihsas-ı reyde bulunmadan ve kesin yargılar taşımadan tespit ettiği hukuka aykırılığı göstermesi gerekmektedir⁴⁴⁹. Kanun koyucunun da ifade ettiği üzere, görülmekte olan bir davada yürütmenin durdurulmasına karar verilebilmesi için esasa ilişkin olan iki koşulun birlikte gerçekleşmesi⁴⁵⁰ aranmaktadır. Bu koşulların gerçekleşmesi durumunda mahkemece idari işlemin yürütmesinin durdurulmasına karar verilecek ve işlemin uygulanması askıya alınacaktır. Koşulların tamamının ya da bir kısmının mevcut olmadığı durumlarda yürütmenin durdurulması talebinin reddine karar verilecek ve işlem uygulanmaya devam edecektir. Uygulamada kural olarak, davalı idareden savunma dilekçesinin alınması veya savunma süresinin geçmesiyle birlikte yürütmenin durdurulması hakkında karar verilmektedir.

Yürütmenin durdurulmasına dair verilen kararların hukuki niteliğine değinmekte fayda vardır. Bir görüşe göre anılan kararlar ara karar niteliğindedir. Zabunoğlu, yürütmenin durdurulmasına ilişkin verilmiş olan kararların iptal kararının hüküm ve sonuçlarına çok yakın sonuçlar doğuracağını ifade etmekte ve söz konusu

⁴⁴⁶ Atay, **İdari Yargılama...**, s.315.

⁴⁴⁷ Görülmekte olan davanın işlemin iptali ile sonuçlanacağını kabul edilir görülmesi, dosyayı inceleyen hâkimde söz konusu davanın esastan kabul edilme ihtimalinin yüksek olduğu kanaatinin oluşması, idari işlemin iptalinin muhtemel görülmesi açıkça hukuka aykırılığın unsurları olarak değerlendirilmelidir. Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.269; Zabunoğlu, **İdare...**, s.352.

⁴⁴⁸ Uygulamada açıkça hukuka aykırılık ifadesinden işlemdeki hukuka aykırılık iddiasının ciddi bulunmasını anlamak gerekir. Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.194.; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.418.

⁴⁴⁹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.418.

⁴⁵⁰ Bununla birlikte, açıkça hukuka aykırılık hususunun nasıl saptandığı ve telafisi güç ve zarar kavramından ne anlaşılması gerektiği idari yargı mercilerinin gerekçeli karar vermesi ile daha net anlaşılacaktır. İYUK'un 27. maddesinde yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararların gerekçeli olarak verilmesi hususu düzenlenmektedir. Bkz. Zehra Karakuş Işık, "Yürütmenin Durdurulması Kararlarında Gerekçe Sorunu", **AHBVÜHFD**, C.26, S.1, Y.2022, s.547

kararların ara karar niteliğinde olduğunu vurgulamaktadır⁴⁵¹. Bu görüş ara kararların ortak niteliğinden hareketle mahkemenin davaya devam etmesi düşüncesine dayanmaktadır. Genel kabul gören kanaate göre ise yürütmenin durdurulmasına ilişkin verilen kararlar ara karar niteliğinde değildir⁴⁵². Bu görüşe göre, yürütmenin durdurulmasına ilişkin verilen kararın yargılamanın ilerlemesine yönelik olmadığı, hukuka aykırılığı hususunda şüphe oluşan bir idari işlemin ileride giderilmesi zor ya da imkânsız zararların çıkmasını önlemek amacıyla yürürlüğünün askıya alınmasını sağlayan davanın esasına etki edici nitelikte olmayan bir yargısal karar olduğu yönündedir⁴⁵³.

Mevzuatımızda üstün kamu yararı bulunmak koşuluyla yürütmenin durdurulmasına dair kararların verilmesine yönelik sınırlamalar bulunmaktadır. Bu sınırlamalar genel çerçevede Anayasa'nın 125/6. maddesinde öngörülmüştür⁴⁵⁴. Bu hükme göre, olağanüstü dönemlerde, sıkıyönetim, seferberlik, savaş halinde yürütmenin durdurulmasına ilişkin kanunla sınırlama getirilebilmektedir. Ayrıca, milli güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık sebepleri ile yürütmenin durdurulmasına ilişkin sınırlama getirilebilmektedir. Nitekim İYUK'un "*Askerî hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyumsuzluklara dair hükümler*" kenar başlıklı 20/C maddesinde savaş halinde yürütmenin durdurulmasına karar verilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bazı durumlarda kanun koyucu tarafından yürütmenin durdurulması kararının verilemeyeceği yönünde getirilen bu sınırlama, kişilerin hak arama hürriyetleri açısından orantısız bir müdahale teşkil etmektedir. Bu hususta Anayasa Mahkemesi bir kararında, Anayasa'nın 125/6. maddesinde belirtilen sebeplerden birine dayanılmasının yürütmenin durdurulmasına ilişkin karar verilmesine istisna getirme konusunda kanun koyucuya sınırsız yetki vermediğini ifade ederek yürütmenin durdurulmasına dair şartların birlikte gerçekleşmesi hususuna değinmekte, istisnanın öngörülebilmesi için de açıkça hukuka aykırılığı saptanan işlemin dava

⁴⁵¹ Zabunoğlu, **İdare...**, s.356; Benzer ifadeler için bkz. Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.924-925; Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.345

⁴⁵² Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.53-67; Atay, **İdari Yargılama...**, s.322; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.577; Torun, **Yürütmenin Durdurulması...**, s.98-99.

⁴⁵³ Atay, **İdari Yargılama...**, s.322; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.577.

⁴⁵⁴ Anayasa'da öngörülen sınırlandırma kavramına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Mine Kasapoğlu Turhan, "İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulmasının Kanunla Sınırlandırılması ve Sınırlandırmanın Sınırları", **DEÜHFD**, C.14, S.2, Y.2012, s.6-9.

sonuçlanana kadar davanın tarafları üzerinde meydana getireceği telafisi güç veya imkânsız zararın etkisinin göz ardı edilmesini mümkün ve meşru kılacak üstün kamu yararının bulunması şartını aramaktadır⁴⁵⁵. Aksi durumda bireylerin hak arama hürriyetlerini daha etkili bir biçimde kullanabilecekleri yürütmenin durdurulması müessesesinden yoksun bırakıldıkları, bir başka ifadeyle mahkemeye erişim hakkının kısıtlandığı sonucuna ulaşmaktadır.

İYUK'un 27/7. maddesinde yürütmenin durdurulması talebi hakkında verilen kararlara itiraz yolu öngörülmüştür⁴⁵⁶. Yürütmenin durdurulmasına dair verilen kararlara karşı bir defaya mahsus itiraz edilebilir. Yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlara itiraz mercileri yürütmeyi durdurma kararını veren mahkemeye göre değişmektedir⁴⁵⁷. İtiraz süresi yedi gün olarak düzenlenmiş olup, söz konusu süre yürütmenin durdurulması talebine ilişkin verilen kararın tebliğ edildiği günü izleyen günden başlar. İtiraz müessesesi genel yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar bakımından geçerlidir. İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde düzenlenen özel yargılama usulleri yönünden itiraz müessesesi işletilemeyecektir.

Özel yargılama usullerinin uygulama alanı bulduğu uyuşmazlıklarda yürütmenin durdurulması istemi hakkında verilen kararlara karşı itiraz yolunun kapatılmış olması eleştirileri beraberinde getirmektedir. Bu düzenlemenin mahkemeye erişim ve hakkaniyete uygun şekilde yargılanma hakkını olumsuz etkilediği belirtilmektedir⁴⁵⁸. Bu etkinin kişinin temel hak ve hürriyetleri açısından ihlal niteliği taşıyıp taşımadığı ise tartışmalı bir husustur. Bir görüşe göre yürütmenin durdurulmasına ilişkin verilen kararların hukuki niteliğinden hareketle değerlendirmede bulunulmuştur. Bu değerlendirmede, söz konusu kararların iptal

⁴⁵⁵ AYM, E.2012/87, K.2014/41, K.T. 27.2.2014, RG: 26.7.2014/29072.

⁴⁵⁶ İlk derece mahkemesinde açılan davalar açısından yürütmenin durdurulması istemine ilişkin verilen kabul ya da ret kararları itiraza tabidir Bilgin, **İdari Davalar...**, s.442; Kara, **İvedi Yargılama...**, s. 1403; Bununla birlikte yürütmenin durdurulması isteminin incelenmeksizin reddine dair kararlar ile yürütmenin durdurulması hakkında karar verilmesine yer olmadığına ilişkin kararlar, yürütmenin durdurulması isteminin neticelendirilmesine yönelik nihai kararlar olduğundan söz konusu kararlara karşı da itiraz yolunun açık olması gerektiği ifade edilmektedir. Yürütmenin durdurulması istemi hakkında verilecek kararlara karşı itiraz müessesesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Torun, **Yürütmenin Durdurulması...**, s.452 vd.

⁴⁵⁷ Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.923.

⁴⁵⁸ Tevfik Burak Ergun, "Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü", **ASBÜHFD**, C.3, S.1, Y.2021, s.208.

hükmü gibi ilgililer üzerinde etki oluşturduğu belirtilmiş, bu kararların ara karar niteliğini aşan dava içinde dava gibi sonuç doğuran kararlar olduğu ileri sürülmüştür⁴⁵⁹. Bu açıklama çerçevesinde yürütmenin durdurulması kararının yargılama sürecindeki kritik işlevi göz önünde bulundurularak ilgili hükmün hak arama hürriyetini sınırlandırdığı belirtilmektedir⁴⁶⁰. Ayrıca itiraz yolunun kapatılmış olmasına dair hükmün yargılama sürecinin hızlandırılması amacına yönelik getirildiği ifade edilse de yargılamanın hızlandırılması için kritik nitelikteki müesseselerin işlevsiz hale getirilmemesi gerektiği savunularak getirilen bu hükmün hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmadığı ileri sürülmektedir⁴⁶¹. Bir diğer görüşe göre İYUK'un ilk halinde yürütmenin durdurulmasına dair verilen kararlar üzerine itiraz yolunun öngörülmediği, yürütmenin durdurulmasına karar verildiyse bu kararın kaldırılması için, söz konusu talebin reddi halinde ise talebin yeniden incelenmesi amacıyla kararı veren yargı merciine başvurulduğu belirtilerek kanun koyucunun itiraz yolunu öngörmeden önceki süreçte getirilen bu usulün uygulanması adil yargılanma hakkı açısından daha isabetli olacaktır⁴⁶².

Yürütmenin durdurulması hakkında verilen kararlara itiraz yolunun kapatılmasına dair İYUK'un 20/A maddesinin 2. fıkrasının e bendinde yer alan hükmün yürütmenin durdurulması müessesesini etkisiz hale getirdiği belirtilerek, söz konusu hükmün hak arama hürriyetini kısıtladığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulmuştur. Yapılan değerlendirme neticesinde Anayasa Mahkemesi; Anayasa'da itiraz müessesesine ilişkin herhangi bir zorunluluk öngören hükmün varlığından bahsedilemeyeceğini, itiraz yoluna başvuru hakkını tanımak yönünde kanun koyucuya tanınan takdir yetkisinin mevcut olduğunu, itiraz üzerine verilen kararların yürütmenin durdurulması kararlarına benzer nitelikte ara karar olduğunu, dolayısıyla davanın esasına ilişkin verilecek karar noktasında bir bağlayıcı yönünün bulunmadığını, esas amacın yargılama sürecinin hızlı bir şekilde sonuçlandırılması olduğunu, bu çerçevede anılan itiraz yolunun kaldırılmasının kanun koyucunun

⁴⁵⁹ Zehreddin Aslan, **İdari Yargı'da Yürütmenin Durdurulması**, Güncellenmiş 3.Baskı, Seçkin Yayınevi, İstanbul, 2017, s.101; Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.206-207.

⁴⁶⁰ Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.206-207.

⁴⁶¹ Avcı, **6545 ve 6552 sayılı Kanunlar...**, s.81.

⁴⁶² Özgen, **İvedi Yargılama...**, s.178.

tasarrufunda olduğunu belirterek başvuruyu reddetmiştir⁴⁶³. Doktrinde bu görüşü benimseyen yazarlar mevcuttur⁴⁶⁴. Yürütmenin durdurulması müessesesi idari yargı açısından önemli bir nitelik taşımakta⁴⁶⁵ olup itiraz yoluna başvurmak suretiyle kararın yeniden gözden geçirilmesi ilgililerin mahkemeye etkili bir şekilde erişebilmeleri açısından faydalı olacaktır. Yargılama sürecinin uzun süre kesintiye uğramaması adına itiraz için öngörülen yedi günlük sürenin kısaltılması yoluna gidilmesi isabetli olacaktır. Ayrıca tebligat konusunda getirilecek özel düzenleme ile olabildiğince çabuk karar alınarak taraflar açısından hak kaybına yol açmadan yargılama süreci devam edecektir.

3.6. Kanun Yoluna İlişkin Hükümler Açısından Özel Yargılama Usulleri

En genel anlamda kanun yolu kavramı, yargılama sonucunda verilen kararın haksız ya da hukuka aykırı nitelikte olduğu kanaatini taşıyan davanın taraflarına, hukuki yararın bulunması kaydıyla öngörülen süre içerisinde bu kararın incelenmesini üst mahkemeden talep etme imkânı tanıyan başvuru yolunu ifade etmektedir⁴⁶⁶. Ayrıca kanun yoluna başvuru ile kanun yolu aşamasının tamamlanmasına kadar ilk derece mahkemesi kararının kesinleşmesinin önüne geçilmiş olacaktır⁴⁶⁷. Kanun yollarına başvuru ile yanlış olduğu iddia edilen kararın üst mahkemece yeniden incelenmesi sağlanarak bu sayede hata yapılma ihtimalinden kaynaklanacak olumsuzluğu gidermek, kararların yorumunda insicamı sağlamak, içtihat birliğini oluşturarak

⁴⁶³ AYM, E. 2014/146, K.2015/31, K.T. 19.3.2015, RG: 13.6.2015/29385.

⁴⁶⁴ Anayasa Mahkemesinin yürütmenin durdurulması ve itiraz üzerine verilen kararları ara karar olarak nitelendirmesine katılmamakla birlikte sadece yargılama faaliyetinin hızlanmasına hizmet etmek için öngörülen bu hükmün kişilerin hak arama hürriyetini engelleyen veya kaldıran bir yönünün bulunmadığı ifade edilmektedir. Torun, **Yürütmenin Durdurulması...**, s.334-336; Benzer yönde görüş için bkz. Ergun, **Adil Yargılanma...**, s.209.

⁴⁶⁵ Yürütmenin durdurulması müessesesinin önemi ve kişiler üzerinde oluşturduğu etki de göz önünde bulundurulduğunda Anayasanın 13. maddesinde de ifade edildiği üzere temel hak ve hürriyetlerin özel sınırlama sebeplerinin bulunması durumunda sınırlanabileceği, Anayasanın 36. maddesinde ise hak arama hürriyeti açısından herhangi bir sınırlama sebebine yer verilmediği belirtilerek yürütmenin durdurulmasına dair kararlara karşı itiraz yolunun kapatılmasına ilişkin hükmün Anayasanın 2, 13 ve 36. maddelerine aykırılık teşkil ettiği ileri ifade edilmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Akif Akar, **Türk İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2019, s.83-84.

⁴⁶⁶ Atay, **İdari Yargılama...**, s.435; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.756; Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.229-230.

⁴⁶⁷ Ali Akyıldız, İstinafa İlkesel Bakmak, **Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu**, 147. Yıl, Danıştay Yayınları, Y.2015, s.15 vd.

adaletsizliğin önüne geçmek amaçlanmaktadır⁴⁶⁸. Hukukumuzda kanun yolları çeşitli tasniflere tabi tutulmaktadır. Bu hususta en çok dikkate alınan kesin hüküm kriteridir⁴⁶⁹. Olağan ve olağanüstü kanun yolları bu kriter esas alınmak suretiyle öngörülmüştür. Yargı yerlerince verilen nihai kararların kesinleşmesine engel olan kanun yollarına olağan, kesinleşmiş hükümlere karşı öngörülmüş olan kanun yollarına ise olağanüstü kanun yolu ismi verilmektedir⁴⁷⁰. İdari yargı sistemimizde olağan kanun yolları istinaf ve temyiz olarak düzenlenmekte iken, olağanüstü kanun yolları ise kanun yararına temyiz ve yargılamanın yenilenmesi olarak öngörülmüştür⁴⁷¹. İvedi yargılama usulü ile merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar bakımından istinaf kanun yoluna gidilemeyeceği, doğrudan temyiz yoluna başvurulabileceği göz önünde bulundurulduğunda ağırlıklı olarak temyize dair hükümler incelenecektir.

İdari yargı sistemimizde genel yargılama usulüne tabi olan bazı uyuşmazlıklar bakımından 6545 sayılı Kanun ile öngörülen istinaf sisteminin getirilmesiyle birlikte üç dereceli sistem uygulama alanı bulmuştur⁴⁷². İYUK'un 46. maddesinde temyiz yoluna tabi olan kararlar sayma suretiyle belirlenmiş olup, bu uyuşmazlıklarda yargılama üç dereceli olarak icra edilebilecektir. Ayrıca İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde düzenlenen ve özel yargılama usullerinin uygulandığı uyuşmazlıklarda istinaf kanun yoluna başvuru kapatılmış, ilk derece mahkemesinin kararları üzerine doğrudan temyiz yoluna başvurulması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁷³. Bu uyuşmazlıklarda, ilk derece mahkemesinin kararları üzerine istinaf yoluna başvurulması durumunda istinaf başvurusunun görev yönünden reddine karar verilerek, temyiz incelenmesi yapılmak üzere dosyanın Danıştay'a gönderilmesine

⁴⁶⁸ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.837; Atay, **İdari Yargılama...**, s.435; Gül Üstün, İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu Üzerine Bir Değerlendirme, **MÜHFHAD**, C.22, S.2, Y.2016, s.14-15.

⁴⁶⁹ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.757.

⁴⁷⁰ Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.974; Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.230.

⁴⁷¹ Kanun yollarına ilişkin hükümler İYUK'un 45 ila 55. maddeleri arasında "kararlara karşı başvuru yolları" kenar başlığı altında düzenlenmiştir.

⁴⁷² Oğuz Sancakdar, İdari Yargıda İstinaf Sistemi Üzerine Düşünceler, Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 144. Yıl, **Danıştay Yayınları**, Ankara, Y.2013, s.19.

⁴⁷³ Bu hususta Çağlayan, İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde öngörülen usulde ilk derece mahkemesi kararlarına karşı istinaf yolunun atlanarak doğrudan temyiz yoluna başvurulmasına dair durumun sıçramalı temyiz olarak adlandırıldığını belirterek bu durumun iki aşamalı yargılamanın bir görünüm şekli olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.757-758.

karar verilmektedir⁴⁷⁴. Özel yargılama usullerine tabi olan davalarda verilen kararlara karşı istinafa başvurulmadan temyiz yoluna başvurulmasına dair hükmün hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkını zedelediği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesi; adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyetinin kanun yoluna başvurma hakkını kapsamı içinde barındırdığını, bu hakkın gereği olarak yargılama sürecinin iki ya da üç dereceli olarak kademelendirilmesi gerektiğini, kanun koyucunun uyuşmazlıkların niteliklerini göz önünde bulundurmamak suretiyle yargıya ilişkin temel ilke ve güvencelere aykırılık teşkil etmemek kaydıyla kanun yollarını belirleme hususunda takdir yetkisine sahip olduğunu, özel yargılama usullerine tabi olan uyuşmazlıklar açısından yargılamanın hızlandırılması maksadıyla kanun yollarına ilişkin farklı bir sistemin öngörüldüğünü, dolayısıyla uyuşmazlığın hızlı bir şekilde kesinleşmesi amacıyla uyumlu bir şekilde kanun koyucunun istinaf yoluna başvurma yolunun kaldırılması yönünde tasarrufta bulunmasının takdir yetkisi dahilinde değerlendirilmesi gerektiğini belirterek ilgili hükmü anayasaya aykırı bulmamıştır.

Temyiz başvurularına ilişkin süreler açısından genel yargılama usulü ile özel yargılama usulleri arasında birtakım farklılıklar mevcuttur. Bilindiği üzere İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde hüküm altına alınan kurallar ile yargılamanın seri bir şekilde sonuçlandırılması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla temyize başvuru bakımından da süreler kısaltılmıştır. Genel yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar bakımından Danıştay dava dairelerinin nihai kararları ile bölge idare mahkemelerinin İYUK'un 46. maddesinde sayılan uyuşmazlıklara dair verdikleri kararlara karşı kararın tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde temyiz yoluna başvuru yapılabilir. Başka kanunlarda aksine bir hüküm öngörülse dahi otuz günlük süre uygulama alanı bulacaktır. İYUK'un 20/A maddesinde öngörülen ivedi yargılama usulünün uygulama alanı bulunduğu uyuşmazlıklar açısından temyiz yoluna başvuru süresi on beş gün olarak belirlenmiştir. İYUK'un 20/B maddesi kapsamındaki uyuşmazlıklar açısından ise bu süre beş gündür. Temyiz yoluna başvuru sürelerinin kısaltılmasına ilişkin düzenlemelerin hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkı açısından mağduriyetlere

⁴⁷⁴ Ankara BİM 8. İdare Dava Dairesi, E.2020/115, K.2020/2303, K.T. 17.12.2020, Uyap Veritabanı (ET: 15.11.2022).

sebeup olabileceği ileri sürölmektedir. Zira yargı kararlarının hızlı bir şekilde çıkarılmasına yönelik düzenlemeler getirilirken hukuk devletinin gereği olarak belirtilen hakların kısıtlanmaması gerektiği vurgulanmaktadır⁴⁷⁵. Bu konuda, temyiz süresinin kısaltılmasına dair hükmün hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkını zedelediği ifade edilerek Anayasa Mahkemesine yapılan başvuru reddedilmiştir⁴⁷⁶.

Özel yargılama usulüne tabi bir uyuşmazlıkta süresinde temyiz yoluna başvurulması durumunda mahkemece temyiz dilekçesi incelenip tebliğe çıkarılacaktır. Bu hususta mahkemeye üç günlük süre tanınmıştır. Ancak bu süreye yargı yerlerince riayet edilmemesi durumunda yaptırımının ne olacağına dair herhangi bir düzenleme getirilmemiştir⁴⁷⁷. Anayasa Mahkemesi de bu sürelerin hak düşürücü nitelikte olmayıp düzenleyici nitelikte olduğunu ifade etmiştir⁴⁷⁸. Temyiz dilekçesinin karşı tarafa tebliğ edilmesinin ardından temyiz dilekçelerine cevap vermek için genel yargılama usulünde görölen bir davada İYUK'un 48/3. maddesi uyarınca otuz günlük bir süre öngörölmüşken, İYUK'un 20/A kapsamında bu süre on beş gün, İYUK'un 20/B kapsamında ise beş gün olarak düzenlenmiştir. Ayrıca temyiz dilekçelerinin incelenmesine dair İYUK'un 48. maddesinin 20/A ve 20/B maddelerine aykırılık teşkil etmeyen hükümlerinin uygulama alanı bulacağı da ileri sürölmektedir⁴⁷⁹.

Olağan yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklar bakımından ilk derece mahkemesi kararı üzerine istinaf yoluna başvurulması durumunda istinaf mercii tarafından, anılan karar maddi ve hukuki açıdan yeniden incelenecek olup, kararda maddi ve hukuki yönden hata ya da eksiklik bulunması durumunda yeniden karar alınacaktır⁴⁸⁰. Bu özellik istinaf kanun yolunu diğer kanun yollarından ayıran belirgin bir özelliktir. Diğer bir olağan kanun yolu olan temyizde ise istinaf kanun yolunun

⁴⁷⁵ AVCI, **6545 ve 6552 sayılı Kanunlar...**, s.81.

⁴⁷⁶ Bu hususta detaylı açıklamalar "3.1. Dava Açma Süresi Açısından Özel Yargılama Usulleri" başlığı altında yapılmıştır.

⁴⁷⁷ Uygulamada, uyuşmazlıkların niteliği itibarıyla mahkemeler tarafından sürelere riayet edilmesi hususunda güçlük yaşanmaktadır. Bu sürelere uyulmaması halinde teftiş ve disiplin mekanizmalarının daha aktif şekilde işletilmesi sağlanarak problemlerin önüne geçilebilecektir. Özgen, **İvedi Yargılama...**, s.170.

⁴⁷⁸ AYM, E.2014/146, K.2015/31, K.T. 19.3.2015, RG:13.6.2015/29385.

⁴⁷⁹ Örneğın temyiz süresini kaçırın taraf, diğer tarafın usulüne uygun ve süreye uyarak yapacağı temyiz başvurusuna karşı cevap verme süresinde kararın kendi menfaatini ihlal eden hüküm fıkrasının bozulmasını talep edebilir. Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.872, 881.

⁴⁸⁰ Atay, **İdari Yargılama...**, s.443; Bilgin, **İdari Davalar...**, s.666-667; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.758-759; Üstün, **İstinaf...**, s.15.

aksine uyuşmazlığın esasına dair yeniden bir karar verilmemektedir⁴⁸¹. Temyize tabi olan karara yönelik hukuka uygunluk denetimi gerçekleştirilir⁴⁸². Temyiz mercii kararı hukuka uygun bulması durumunda onama kararı verir; kanunda öngörülen bozma sebeplerinden birinin gerçekleşmiş olması durumunda ise kararı bozup, yeniden karar verilmesi için dosyayı kararı veren yargı yerine gönderir⁴⁸³. Danıştay tarafından temyiz incelemesi sonucunda onama, değiştirerek onama, bozma veya kısmen onama, kısmen bozma şeklinde kararlar verilebileceği belirtilmektedir⁴⁸⁴. Sonuç olarak olağan yargılama usulünde temyiz mercii özel kanun yolu niteliğini haiz olmakta, istinaf mercilerine göre daha sınırlı inceleme yaparak karar vermektedir. Bir başka deyişle olağan yargılama usulünde dosyaların istinaf aşamasında kesinleşmesi esas, temyiz aşamasında kesinleşmesi ise istisnai niteliktedir.

Özel yargılama usullerine tabi olan uyuşmazlıklar bakımından iki dereceli yargılama öngörülmüştür. İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde sayılan konulara ilişkin açılan davalarda Danıştay'ın inceleme yetkisi olağan yargılama usulüne göre farklı şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenleme, istinaf kanun yolunun bu usulde mevcut olmaması nedeniyle ilk derece mahkemelerinin kararının yeniden esaslı bir şekilde irdelenmesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Danıştay bu usulde temyiz aşamasında istinaf mercii gibi hareket etmekte olup, ilk derece aşamasında verilen kararı uygun görmezse işin esası hakkında bizzat karar verme yetkisini haizdir⁴⁸⁵. İYUK'a göre Danıştay dosya üzerinde yaptığı inceleme neticesinde maddi vakıalara yönelik edinilen bilgiyi yeterli bulursa ya da temyiz yalnızca hukuki noktalara dair ise yahut temyiz olunan karardaki yanlışlıkların düzeltilmesinin mümkün olması halinde esas hakkında karar verecektir. Aksi durumda İYUK'un 20/A maddesinin 2. fıkrasının i bendi uyarınca gerekli inceleme ve tahkikat yapıldıktan sonra esas hakkında yeniden

⁴⁸¹ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.865.

⁴⁸² Nitekim Danıştay'ın görevlerinin düzenleme alanı bulduğu Danıştay Kanunu'nda temyiz mercisinin görevi ile ilgili, bir hukuk kuralının uygulanmadığı ya da yanlış uygulandığı durumlarda temyiz mercii tarafından hukuka aykırılığın denetiminin yapılacağı belirtilmiştir. Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.411.

⁴⁸³ Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.420-421; Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.980-992; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.865.

⁴⁸⁴ Atay, **İdari Yargılama...**, s.457.

⁴⁸⁵ Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.199; Bilgin, **İdari Davalar...**, s.368; Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.713; Aydın Gülan, "Ülkemizdeki Kanuni Düzenlemeleri Sonrasında İstinaf Kanun Yolu Hakkında Yeniden ve Farklı Düşünmek", Danıştay ve İdari Yargı Günleri 148. Yıl Sempozyumu, **Danıştay Yayınları**, Y.2016, s.23.

karar verilecektir. Bu kapsamda ilk ihtimal, olağan yargılama usulündeki uygulama gibi temyize konu olan mahkeme kararında bozma sebebinin mevcut olmaması durumunda onama kararı verilecektir. Bozma sebebinin varlığı halinde ise iki ihtimal söz konusudur⁴⁸⁶. İlk inceleme üzerine verilen kararlara karşı temyiz isteminin haklı görülmesi durumunda karar bozularak ilk derece mahkemesine geri gönderilecektir⁴⁸⁷. Ayrıca dava dilekçesinde duruşma yapılması yönünde istemde bulunulduğu halde, ilk derece mahkemesince duruşma gerçekleştirilmeden karar verilmesi durumunda Danıştay, kararı bozarak dosyayı anılan mahkemeye göndermektedir⁴⁸⁸. Bununla beraber ilk inceleme konuları haricinde bozma sebebinin mevcut olması halinde Danıştay tarafından esas hakkında yeniden karar verilecektir⁴⁸⁹. Esasında özel yargılama usulüne tabi bir uyuşmazlık olmayıp, anılan uyuşmazlık hakkında verilen ilk derece mahkemesi kararı üzerine doğrudan temyiz yoluna başvurulduğu hallerde Danıştay, işin esası hakkında karar vermeden uyuşmazlığın özel yargılama usulüne tabi olmadığı ve istinaf yoluyla incelenmesi gerektiğini belirterek dosyayı kararı veren ilk derece mahkemesine göndermektedir⁴⁹⁰. Danıştay'ın temyiz incelemesi neticesinde mahkeme kararını bozması halinde, dava dosyasını göndermeden, gerektiğinde inceleme ve tahkikat yapmak suretiyle esas hakkında karar vermesine ilişkin düzenlemenin anayasaya aykırılık oluşturduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulmuştur. Anayasa Mahkemesi, ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıkların yargı mercileri tarafından hızlı bir şekilde karara bağlanması amacıyla kamu yararı göz önünde bulundurularak düzenlemenin kanun koyucunun takdir yetkisi dahilinde getirildiğini, Anayasa'nın 141. maddesinde hüküm altına alınan davaların en

⁴⁸⁶ Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.684.

⁴⁸⁷ İlk inceleme üzerine verilen davanın görev yönünden reddi, ehliyet yönünden reddi, idari davaya konu olabilecek kesin ve yürütülebilir işlemin mevcut olmadığından bahisle incelenmeksizin reddi, süre aşımı sebebiyle reddi gibi kararların bozulması halinde dosya ilk derece mahkemesine geri gönderilecektir. Bilgin, **İdari Davalar...**, s.368; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.419.

⁴⁸⁸ AİHS'in 6. maddesinde öngörülen aleni yargılamanın varlığı zorunlu olarak sözlü yargılama hakkını da içermektedir Danıştay 13. Daire, E.2016/1734, K.2021/1381, K.T. 15.04.2021; Danıştay 13. Daire, E.2021/3474, K.2021/2994, K.T. 22.09.2021, www.lexpera.com.tr (ET: 18.11.2022).

⁴⁸⁹ Bu karar dava konusu işlemin kısmen iptali veya reddi yönünde olabileceği gibi, dava konusu işlemin iptali, davanın reddi ya da kabulü şeklinde de mevcut olabilir. Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.685.

⁴⁹⁰ Danıştay 6. Daire, E.2020/3787, K.2020/7854, K.T. 17.09.2020; Danıştay 14. Daire, E.2016/10400, K. 2016/5993, K.T. 24.10.2016; Danıştay 13. Daire kararında bulunan karşı oy görüşü için bkz. Danıştay 13. Daire, E.2020/1270, K.2020/983, K.T. 30.04.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 06.11.2022).

az masrafla ve mümkün olan hızda karara bağlanmasını öngören kural ile uyumlu olduğunu, dolayısıyla düzenlemenin adil yargılanma hakkını zedeleyen yönünün bulunmadığını ifade ederek başvuruyu reddetmiştir⁴⁹¹.

Olağan yargılama usulünde istinaf kanun yolunun yürürlüğe girmesiyle ısrar yetkisi bölge idare mahkemelerine tanınmış olup, ilk derece mahkemelerinin ısrar yetkisi bulunmamaktadır⁴⁹². Özel yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklarda Danıştay'ın temyiz başvurusu üzerine verdiği kararlar kesin olup, anılan kararlara karşı ilk derece mahkemesinin ısrar yetkisi bulunmamaktadır⁴⁹³. İlk derece mahkemesinin özel yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklarda ısrar yetkisinin bulunmaması bu yönüyle olağan yargılama usulünden farklılık göstermektedir. Ayrıca koşulları varsa İYUK'un 53. maddesi kapsamında taraflarca yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulmasında bir engel bulunmamaktadır⁴⁹⁴. İlk derece mahkemesinin yetkisi olmamasına rağmen ısrar kararı vermesi durumunda Danıştay, mahkemenin bozma kararına uyarak işin esasına dair karar vermesi gerektiğinden bahisle ısrar kararını bozarak dosyanın anılan idare mahkemesine gönderilmesine karar vermektedir⁴⁹⁵.

⁴⁹¹ AYM, E.2014/146, K. 2015/31, K.T. 19.03.2015, RG:13.06.2015/29385.

⁴⁹² Bu usulde bölge idare mahkemelerinin ısrar kararı vermeleri durumunda ısrar kararının temyizi üzerine dosya İDDK ya da VDDK tarafından incelenecek ve nihai karar verilecektir. İsrar kararının temyizi sonucu verilecek kararlar için bkz. Hüseyin Bilgin, "Son Yasal Değişiklikler Bağlamında İdari Yargıda "İsrar" Kararı", **SÜHFD**, C.28, S.1, Y.2020, s.102-112.

⁴⁹³ İDDK ilk derece mahkemelerinin ivedi yargılama usulü kapsamında incelediği davada, ilgili Danıştay dairesinin bu davayı anılan yargılama usulü kapsamında değerlendirmemesi ve bu sebeple kararı bozması durumunda, bozma kararına karşı ilk derece yargı yerlerinin ısrar hakkının bulunmadığını, fakat ilk derece mahkemesince davanın ivedi yargılama usulüne tabi olarak görülmesi hususunda ısrar edilmesinin hariç tutulduğunu ifade ederek görülen uyuşmazlıkta temyiz incelemesi neticesinde verilen kararın kesin olduğuna hükmetmiştir. Danıştay İDDK, E.2020/2707, K.2020/2024, K.T. 02.11.2020, www.lexpera.com.tr (ET: 19.11.2022).

⁴⁹⁴ Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.718.

⁴⁹⁵ Danıştay 6. Dairesi'nin vermiş olduğu karardaki karşı oyda, ivedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlığa ilişkin gerekli inceleme ve tahkikatın Danıştay tarafından yapılmasının gerektiği, mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılması, aynı zamanda projenin çevresel etkilerine dair hususların değerlendirilerek, bu konuda düzenlenecek rapor da dikkate alınarak işin esası hakkında Danıştay tarafından karar verilmesi gerektiği düşüncesiyle çoğunluk kararından farklı kanaate ulaşılmıştır. Bkz. Danıştay 6. Daire, E.2021/1661, K.2021/3532, K.T. 10.03.2021; Benzer nitelikte bkz. Danıştay İDDK, E.2016/1019, K.2016/759, K.T. 10.03.2016, www.lexpera.com.tr (ET: 19.11.2022).

3.7. Uyuşmazlığın Karara Bağlanması Açısından Özel Yargılama Usulleri

İYUK'un 20/5. maddesinde olağan yargılama usulü kapsamında görülen davalarda dosyaların tekemmül tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Bunun haricinde öncelik ve ivedilik durumları olan dosyalar için herhangi bir süre düzenlenmemiş olup, dava dosyalarının geliş tarihlerine göre inceleme yapılacağı ve tekemmül ettikleri sıra gözetilerek karara bağlanacağı belirtilmiştir⁴⁹⁶. Bu kapsamda ilk derece mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay'da öncelikli görülecek işler kanunlarda düzenleme alanı bulmuştur⁴⁹⁷. İYUK'ta da 20. madde haricinde kendisine öncelik tanınan bazı kararlara yer verilmektedir⁴⁹⁸. Ayrıca kanunlar dışında öngörülen öncelikli işleri tespit etme yetkisi Danıştay'da Başkanlar Kuruluna diğer mahkemeler için ise HSK'ya tanınmıştır. Uygulamada tekemmül tarihinden itibaren altı aylık süre, dosyanın esastan karara bağlanması şeklinde yorumlanmamakta ve belirtilen süre içerisinde dosyanın incelenmesi yeterli bulunmaktadır⁴⁹⁹.

Olağan yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda dosyaların tekemmül tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandırılacağı hüküm altına alınmış olsa da dava sürecinin hızlı bir şekilde sonuçlandırılmasını hedefleyen özel yargılama usulleri kapsamında görülen davalarda durum farklılık arz etmektedir. İYUK'un 20/A maddesi kapsamında öngörülen yargılama usulünde dosyaların karara bağlanması için bir aylık süre öngörülmüşken, İYUK'un 20/B maddesi kapsamında öngörülen yargılama usulünde bu süre on beş gün olarak hüküm altına alınmıştır⁵⁰⁰. Uygulamada on beş gün ve bir aylık süreler hak düşürücü nitelikte olmayıp düzenleyici sürelerdir⁵⁰¹. Dosyanın tekemmül etmesinin ardından nihai karar verilmesi amacıyla gerek duyulan

⁴⁹⁶ Geliş tarihi ifadesiyle dava dilekçesi veya kanun yollarına başvuruya ilişkin dilekçenin İYUK'un 4. maddesinde öngörülen mercilere verildiği tarih, tekemmül edilen sıra tabiriyle ise karşılıklı dilekçeler aşamasının tamamlandığı zamana göre tespit edilecek sıra anlaşılmaktadır. Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.230; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s.682; Bilgin, **İdari Davalar...**, s.351.

⁴⁹⁷ Bilgin, **İdari Davalar...**, s.350-351.

⁴⁹⁸ Aslan ve diğerleri, **İdari Yargılama Usulü...**, s.230-231.

⁴⁹⁹ Altı aylık sürenin uygulama bağlamında değerlendirilmesi hakkında bkz. Bilgin, **İdari Davalar...**, s.351.

⁵⁰⁰ Bu sürelerin başlangıcı açısından dosyanın tekemmül tarihi esas alınmaktadır.

⁵⁰¹ Nitekim Anayasa Mahkemesi de anılan süreleri düzenleyici nitelikte görmüştür. AYM, E.2014/146, K.2015/31, T.19.03.2015, RG:13.06.2015/29385.

bilgi ve belgelerin toplanması için ara karar veya duruşma yapılması, keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılması gibi işlemler bir an evvel sonuçlandırılmalıdır⁵⁰². Anılan işlemlerin on beş gün ve bir aylık süreler içerisinde yapılması hususunda bir açıklık bulunmamaktadır⁵⁰³. Örneğin, merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi olan bir uyuşmazlıkta sınav sorusunun iptali istemiyle dava açıldığını düşünecek olursak, uyuşmazlığa konu sorular hakkında mahkemece bilirkişi incelemesi yaptırılması için karar alındıktan sonra öngörülen koşullar dahilinde bilirkişi raporunun hazırlanmasının ardından bu rapor taraflara tebliğ edilir. Söz konusu rapora karşı itiraz mevcut ise bunlar değerlendirilir, mahkeme itiraz dilekçesini dikkate alarak ek rapor alınmasına karar verebilir ya da yeniden bilirkişi yaptırılmasını gerektirecek bir husus bulunmadığı değerlendirilmesiyle yapılan itirazları yerinde görmeyerek düzenlenen bilirkişi raporunun hükme esas alınabilecek nitelikte olduğu sonucuna ulaşabilir. Tüm bu süreç birlikte ele alındığında uyuşmazlığın karara bağlanma süreci uzun bir zamana yayılmaktadır. Nitekim benzer bir uyuşmazlık hakkında yaptığı değerlendirmede Çağlayan, davanın kanunda öngörülen süreler göz önünde bulundurulmadan yaklaşık sekiz ay sonra karara bağlandığını ifade etmektedir⁵⁰⁴.

Yargılamanın hızlı bir şekilde sonuçlandırılması amacıyla süreler kısaltılmış olsa da duruşma meselesinde belirtildiği gibi Kanun'un diğer maddelerindeki usule dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır⁵⁰⁵. Örneğin, dilekçenin reddine karar verilmesi durumunda uygulanacak süre, harç ve posta eksikliği bulunması halinde verilecek süre ivedi yargılama usulünün getiriliş amacına uygun şekilde ayrıca belirlenmemiş, davanın taraflarında değişiklik olması ve tebligat yapılamaması gibi konular göz önünde bulundurulmamıştır⁵⁰⁶. Tebligat işlemlerinin hızlandırılması

⁵⁰² Kara, **İvedi Yargılama...**, s.1402.

⁵⁰³ Keşif, bilirkişi, duruşma işlemlerinin karar verme süresi içerisinde yapılabilmesi çok zor olmakla birlikte söz konusu işlemlerin bu sürelerin dışında ve uzun sürede tamamlanmasının ivedi yargılama usulünden beklenen amacın sağlanmasını güçleştireceği belirtilmektedir. Özgen, **İvedi Yargılama...**, s.171.

⁵⁰⁴ Söz konusu karar için bkz. Ankara 5. İdare Mahkemesi E.2014/2202, K. 2015/1183, K.T. 08.07.2015, Aktaran; Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.425;

⁵⁰⁵ Özgen, **İvedi Yargılama...**, s.171; Bu kapsamda ara karar verilmesi, keşif, bilirkişi incelemesi ya da duruşma yapılmasına ilişkin işlemlerin örneksene yoluyla sayıldığı ileri sürülmekte olup, İYUK'un diğer maddelerinde düzenlenen usule dair sürelerin de uyuşmazlığın ivedilikle sonuçlandırılacağı gerekçesiyle mahkemece kısaltılabileceği savunulmaktadır. Sevda Yılmaz, 6545 ve 6552 Sayılı Kanunlar Çerçevesinde İdari Yargılama Usûlü Değişiklikleri, **TAAD**, S.28, Y.2016, s.420.

⁵⁰⁶ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.425.

amacıyla memur eliyle tebligat yöntemi tercih edilebileceği gibi ücreti davacıdan tahsil edilmek suretiyle acele posta yoluna başvurulabilir⁵⁰⁷. Söz konusu düzenlemelerin yeniden ele alınarak özel yargılama usulleri ile uyumlu hale getirilmesi durumunda, İYUK'un gerekçesinde belirtilen amaca da uygun hareket edilmiş olacaktır.

3.8. İYUK'un 20/B Maddesinin 2. Fıkrasındaki Düzenleme Açısından Özel Yargılama Usulleri

İYUK'un 20/B maddesinin 2. fıkrasında getirilen düzenleme ile merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulüne tabi idari davalarda verilecek yürütmenin durdurulması kararları ile bu yargılama neticesinde esas hakkında verilecek yargı kararlarının uygulanması hususunda bir diğer deyişle mahkeme kararının sonuçları bakımından İYUK'un 28. maddesinde öngörülen düzenlemeden farklı ve özel bir düzenleme getirilmiştir⁵⁰⁸. Bu kapsamda öncelikle İYUK'un 28/1. maddesinde yer alan hükmü hatırlamakta fayda vardır. Buna göre; Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin dosyanın esası ve yürütmenin durdurulması istemi hakkında verdikleri kararların gereklerine uygun bir şekilde ilgili idare gecikmeden işlem tesis etmeye ya da söz konusu karar gereğince eylemde bulunmaya mecbur olup⁵⁰⁹, bu kapsamda kararın ilgili idareye tebliğinden itibaren idarenin gerekli işlem veya eylemi yapması için en fazla otuz günlük süre tanınmaktadır⁵¹⁰. İdarenin makul süre içerisinde yargı kararını uygulamaması halinde idarenin ve personelinin sorumluluğu gündeme gelecektir⁵¹¹.

⁵⁰⁷ Bu tür uyuşmazlıklar açısından İYUK'a ya da Tebligat Kanunu'na getirilecek elektronik tebligat usulüyle tebligat işlemlerinin uzamasının önüne geçilerek davanın daha seri bir şekilde karara bağlanması sağlanabilir. Bilgin, **İdari Davalar...**, s.384.

⁵⁰⁸ Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.883.

⁵⁰⁹ Nitekim Anayasa'nın 138/4. maddesinde belirtildiği üzere idarenin mahkeme kararlarına uyması hukuk devleti ilkesinin bir gereği ve anayasal bir zorunluluktur. Bu konuda idarenin takdir yetkisi bulunmamaktadır.

⁵¹⁰ Ancak mahkemeler tarafından yürütmenin durdurulmasına ya da esasa ilişkin olarak verilen kararların uygulanması gereken süre içerisinde dava konusu edilen uyuşmazlıkla ilgili olarak ortaya çıkan hukuki ya da fiili değişikliklerin idareler tarafından karar yerine getirilirken dikkate alınabileceği yönünde kuşku bulunmamaktadır. Bilgin, **İdari Davalar...**, s.1146.

⁵¹¹ Çağlayan, **İdari Yargılama...**, s.733-734; Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.931; Kalabalık, **İdari Yargılama...**, s.211-213.

İdari yargılama hukukunda dava konusu işlem hakkında verilen yürütmenin durdurulması veya iptal kararları niteliği gereği geçmişe etkili sonuç doğurmakta, dava konusu olan işlemin tesis edildiği andan önceki durum geri gelmektedir⁵¹². Bu kapsamda dava konusu işleme dayanan ya da onunla doğrudan ilişkisi mevcut olan başka idari tasarrufların da söz konusu karardan etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır⁵¹³. Dolayısıyla idarenin iptal kararlarının geçmişe yürüyeceği anlayışıyla dava konusu edilen işlemin geçmişe yönelik tüm etkilerini ortadan kaldırması beklenmektedir⁵¹⁴. Bu durumun tek istisnası ise kazanılmış hakların⁵¹⁵ korunmasına dair genel prensiptir⁵¹⁶.

İYUK'un 20/B maddesinin 2. fıkrasında, Milli Eğitim Bakanlığı ile ÖSYM tarafından yapılan merkezi ve ortak sınavlar, bu sınavlara ilişkin iş ve işlemler ile sınav sonuçları hakkında açılan davalar açısından mahkeme kararlarının sonuçları noktasında farklı ve özel bir kural getirilmiştir. Bu kapsamda verilecek olan yürütmenin durdurulması veya iptal kararlarının söz konusu sınava katılan kişilerin lehine uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre, davada verilen iptal veya yürütmenin durdurulması yönündeki kararların sınava katılanlardan bazılarının aleyhine sonuç doğurması durumunda, yargı kararının onların aleyhine uygulanması mümkün görünmemektedir⁵¹⁷. Bir görüşe göre bu durum iptal kararlarının herkes için etki ve sonuç doğurmasını esas alan objektif niteliği ile uygun düşmemektedir⁵¹⁸. Zira, kazandığı sınavın hukuka aykırı olduğu konusunda kesinleşmiş yargı kararı bulunmasına rağmen sınava katılan kişinin hukuka aykırı sınav sonuçlarından faydalanmasının herhangi bir düzenlemeyle korunmasının mümkün olmadığı ileri sürülmektedir⁵¹⁹. Bu görüş, yanlış yaptığı soru veya lehine gösterilen hatalı sıralama

⁵¹² Gözübüyük ve Tan, **İdari Yargılama...**, s.928; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **İdari Yargılama...**, s. 690.

⁵¹³ Atay, **İdari Yargılama...**, s.476.

⁵¹⁴ Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.251; Kara, **İvedi Yargılama...**, s.1403.

⁵¹⁵ Danıştay'ın bir kararında kazanılmış hak kavramı, objektif bir hukuk kuralının kişi hakkında uygulanması veya kendiliğinden uygulanacak hale gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz. Danıştay 10. Daire, E.1996/9616, K.1998/4741, K.T. 06.10.1998, www.lexpera.com.tr (ET: 03.11.2022).

⁵¹⁶ Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.251.

⁵¹⁷ Bu çerçevede sınavı kazananlardan bazılarının verilecek iptal veya yürütmenin durdurulması kararı ile sınavı kaybetmesi gerekirken bu fıkra hükmü uyarınca bu kişiler sınavı kazanmış sayılmaya devam edilecektir. Karar yalnızca yürütmesi durdurulan ya da iptal edilen işlem sebebiyle sınavı kaybedenler yönünden etki oluşturacaktır. Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s.883.

⁵¹⁸ Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.200; Candan **İdari Yargılama Usulü...**, s.883.

⁵¹⁹ Candan, **İdari Yargılama Usulü...**, s. 883.

sebebiyle hiç kimsenin kazanılmış hak sahibi olamayacağı gerekçesiyle savunulmaktadır⁵²⁰. Ayrıca “sınava katılan kişilerin lehine sonuç doğuracak şekilde” ifadesinin oldukça soyut nitelikte olduğu⁵²¹ ifade edilerek, verilen iptal kararının bazı kişilerin lehine bazı kişilerin de aleyhine durum oluşturacağı idarenin de bu iptal ve yürütmenin durdurulmasına dair kararların gereğine göre hareket etmesi gerektiği, dolayısıyla İYUK’un 20/B maddesinin 2. fıkrasının İYUK’un 28/1. maddesindeki hükmü ile çelişerek Anayasa’nın 138/4. maddesine aykırılık teşkil ettiği ileri sürülmektedir⁵²². Diğer görüşe göre uyumsuzluk konusu sınavla veya sorularla ilgili verilen iptal kararları sebebiyle ilk durumda başarılı olup, sonrasında başarısız olan kişilerin haklı beklentilerinin bulunduğu, bu çerçevede öngörülen kuralın sınava katılan kişilerin lehine uygulanması suretiyle yargı kararının yerine getirilmesi noktasında tereddütleri gidererek hukuki güvenlik ilkesine uygun hareket edileceği belirtilmektedir⁵²³.

İYUK’un 20/B maddesinin 2. fıkrasında yer alan hüküm değerlendirilirken müesses durum kavramının göz önünde bulundurulmasında fayda bulunmaktadır. Müesses durum, “*ilgilinin lehine sonuçları olan hukuka aykırı bir idari tasarrufun sonuçlarından kendisine atfedilebilecek bir kusur, yokluk ve açık hata bulunmadıkça, belirli bir süre yararlanılmasıyla hukuk düzenince tanınması gerektiği düşünülen; tanınmaması durumunda ise idari istikrar ve hukuki güvenliğinin bozulacağı düşünülen hukuki durum*” olarak tanımlanmaktadır⁵²⁴. İdarenin geçmişte yapmış olduğu bir tasarruf neticesinde bireyler subjektif nitelikte bazı kazanımlar elde etmiş olabilir. Müesses durum ile bireylerin elde etmiş olduğu kazanımlara yönelik beklentilerini korumaktan ziyade, idarenin önceki tesis etmiş olduğu işleme

⁵²⁰ Hatta kanun lafzının davada verilen iptal kararının sınavda kötü niyetli davranışları ile kendi lehine durum oluşturanlar için dahi aleyhe uygulanamayacağı şeklinde bir anlama sebebiyet verdiği belirtilmektedir. Ulusoy, **İdari Yargılama...**, s.200.

⁵²¹ Anılan ifadenin muğlak olduğundan hareketle uygulamaya ilişkin verilen bir örnek hakkında bkz. Özgen, **İvedi Yargılama...**, s.168.

⁵²² Kasapoğlu Turhan, **İvedi Yargılama...**, s.215.

⁵²³ Avcı, **6545 ve 6552 sayılı Kanunlar...**, s.82.

⁵²⁴ Yücel Oğurlu, **İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s.202-203; Hukuka aykırı işlemler doğdukları an itibarıyla kurucu unsurlarında ortaya çıkan sakatlık sebebiyle hukuk düzenine uymayan işlemlerdir. Hukuka aykırı işlemler neticesinde kazanılmış hak söz konusu olmaz. Hukuka aykırı işlemlerden kaynaklanan belirli hakların korunması ve idari istikrarın sağlanması müesses durum olarak ifade edilmektedir. Sancakdar ve diğerleri, **İdare Hukuku...**, s.386-387.

dayanılarak ortaya çıkan kişisel sonuçların korunması hedeflenmektedir⁵²⁵. Danıştay İhtihatları Birleştirme Kurulunun kararında müesses durumun doğmasının ön şartı olarak iyi niyet önemli niteliktedir⁵²⁶. Ayrıca hukuki güvenlik ilkesi gereği müesses durumun ortadan kaldırılmasının çeşitli sakıncalara yol açabileceği ifade edilmektedir. Nitekim bir Anayasa Mahkemesi kararında⁵²⁷, “Yürürlükte bulunan hukuka uygun olarak tesis edilen ve kişiler lehine hak doğuran bir idari işlem yararlanıcısı olan kişi lehine hukuki bir durumun teessüs etmesini sağlar. Yürürlükteki hukuka uygun olarak oluşan müesses durumun ortadan kaldırılması hukuk güvenliğini zedeleme ihtimalinin yanında Anayasa’da güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklere de müdahale oluşturacağından Anayasa’nın 13. maddesi uyarınca kural olarak açık bir kanun hükmünün varlığını gerektirir.” ifadelerine yer verilmek suretiyle bu durum açıklanmıştır. Sonuç olarak İYUK’un 20/B maddesinin 2. fıkrasında yer alan merkezi ve ortak sınavlara ilişkin sınav sonuçlarına dair mahkemelerin vereceği yürütmenin durdurulması ya da iptal kararlarının sınava katılan kişilerin lehine hüküm doğurması müesses durum bağlamında ele alınarak bu kişilerin elde etmiş olduğu kazanımların hukuki güvenlik ve idari istikrar ilkeleri gereğince korunması isabetli olacaktır. Önemle ifade etmek gerekir ki söz konusu kazanımların korunmasının kamu yararı ya da kamu düzenini bozucu nitelikte olmaması önem taşımaktadır⁵²⁸.

3.9. Diğer Hükümler Açısından Özel Yargılama Usulleri

İdari yargılama usulünde genel yargılama usulü ile özel yargılama usulleri kıyaslandığında yargılama sürecinin işleyişine yönelik kanunda farklı düzenlemelerin yer aldığı görülmektedir. Nitekim bu hususta İYUK’un 20/A ve 20/B maddelerinde düzenlenen hükümler bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bu hükümler özel yargılama usulünün uygulanmasına yönelik temel ayrımları içermektedir.

Bunun haricinde kanun koyucunun özel yargılama usulleri bağlamında düzenlemediği meselelere ilişkin uygulama açısından tereddütler oluşabilmektedir. Bu

⁵²⁵ Selman Sacit Boz, Yargı Kararları Işığında Müesses Durum, **DEÜHFD**, C.20, S.2, Y.2018, s.133.

⁵²⁶ Anılan karar için bkz. Danıştay İBK, E.1987/1,2,4, K.1987/2, RG: 19.03.1988/19559; Müesses durum hususunda aranan nitelikler için bkz. Sancakdar ve diğerleri, **İdare Hukuku...**, s.387.

⁵²⁷ AYM, Hakan Özdöl Başvurusu, Bireysel Başvuru No: 2019/41251, K.T. 27.07.2022.

⁵²⁸ Boz, **Müesses Durum...**, s.154

hususta iki ayırım yapılabilir. İlk olarak kanun koyucunun uygulama hükümleri açısından öngördüğü düzenlemelerin sınırlı olduğu sonucuna ulaşılarak düzenleme bulunmayan hususlarda genel yargılama usulü çerçevesinde öngörülen usul kuralları çerçevesinde hareket edilmelidir. İkinci olarak ise özel yargılama usullerinin getirilişindeki temel mantıktan yola çıkılarak söz konusu uyuşmazlığın anılan yargılama usulüne tabi olması durumunda yargısal sürecin en kısa sürede nihayete erdirilmesi amacıyla İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerine ilişkin kanunun gerekçesinden de hareketle usuli işlemlerin ivedilikle gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.

İYUK'ta özel yargılama usulü çerçevesinde görülen uyuşmazlıkta dilekçenin reddine karar verilmesi durumunda İYUK'un 3. ve 5. maddelerine uygun bir dilekçe hazırlanarak ne kadar süre içerisinde dava açılacağına dair bir düzenleme bulunmamaktadır⁵²⁹. Genel yargılama usulüne yönelik yer alan düzenlemede bu süre otuz gün olarak öngörülmektedir. Bu süreyi özel yargılama usulüne tabi olan bir uyuşmazlık bakımından uygulamak bir seçenek olarak yer alsa da yargısal sürecin hızlı bir şekilde neticelendirilmesi amacıyla tarafların da mahkemeye erişim hakkı açısından bir engel oluşturmamak kaydıyla bu sürenin kısaltılması daha makul gözükmektedir. Aynı durum harç ve posta masraflarının eksik olduğunun tespit edilmesi halinde verilecek süre bakımından da geçerli olup, bu aşamada da genel yargılama usulünde öngörülen otuz günlük süreden daha kısa bir sürenin kanunla öngörülmesi isabetli olacaktır. Ayrıca harç ve posta ücretinin verilmesi ya da tamamlanmasına yönelik ihtarin tekrarlanmasına dair düzenleme de genel yargılama usulü bakımından uygulama alanı bulmakta, özel yargılama usulü açısından ise bu hükmün uygulanması yargılamanın gecikmesine sebebiyet verebileceğinden alternatif bir çözüm yolu tercih edilebilir.

Bir diğer düzenleme ise İYUK'un 26. maddesinde yer alan "tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik" durumudur. Genel yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda dava görülmekte iken ölüm ya da farklı bir sebepten dolayı tarafların kişilik veya niteliğinde değişikliğin olması halinde gerçek kişi olan tarafın ölmesi

⁵²⁹ Özgen, *İvedi Yargılama...*, s.186.

durumunda idarenin mirasçılara yönelik takibi yenilemesine kadar dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verileceği hüküm altına alınmıştır. İYUK'un 26/1. maddesi uyarınca dört ay içerisinde yenileme talepli bir dilekçe verilmediyse yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararın mevcut olması halinde söz konusu kararın kendiliğinden hükümsüz kalacağı belirtilmiştir. İYUK'un 26/3. maddesi uyarınca davacının gösterdiği adrese tebligat işleminin gerçekleştirilememesi durumunda dosya yeni adresin bildirilmesi aşamasına kadar işlemde kaldırılabilecektir. Dosyanın işlemde kaldırıldığı tarihten itibaren bir yıl içerisinde dosyanın yeniden işleme alınmasına yönelik talepte bulunulmamışsa bu sefer davanın açılmamış sayılmasına dair karar verilecektir. Bu çerçevede öncelikle dört ay ve bir yıl olarak öngörülen sürelerin yargısal sürecin gecikmeksizin sonuçlandırılmasına yönelik amaca hizmet edip etmediği sorusu gündeme gelmektedir. Dolayısıyla özel yargılama usulüne tabi bir davaya ilişkin olarak İYUK'un 26. maddesinde yer alan hükmün İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde yer alan düzenlemeler ile uyumlu hale getirilmesi faydalı olacaktır.

Genel yargılama usulünde gerekli koşulların sağlanması durumunda ya da mahkemenin kararıyla duruşma gerçekleştirilmekte, tarafların iddia ve savunmalarını aleni bir şekilde ortaya koymaları yönünde bir zemin oluşmaktadır. Bu çerçevede yargılama devam etmekteyken, tarafların duruşmaya katılımının sağlanması için duruşma davetiyesi taraflara tebliğ olunmaktadır. İYUK'un 17/5. maddesinde duruşma davetiyelerinin taraflara en az otuz gün öncesinde gönderilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Bu hususta otuz günlük sürenin kısaltılması yoluna gidilerek duruşma davetiyelerinin en fazla on beş gün içerisinde taraflara tebliğe çıkartılmasının faydalı olacağı ileri sürülmektedir⁵³⁰.

İYUK'un 61 ve 62. maddelerinde çalışmaya ara vermeye ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Bu kapsamda çalışmaya ara verme süresinde idari yargıda nöbetçi mahkemeler yürütmenin durdurulması ve delil tespitine ilişkin işler ile kanunen belirli süre içerisinde karara bağlanması gereken işleri sonuçlandırmakla yükümlüdür. Özel yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklarda mahkemelerin çalışmaya ara verme meselesi hakkında açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanunen belirli süre

⁵³⁰ Bilgin, **İdari Davalar...**, s.366.

içerisinde karara bağlanması gereken işler ifadesinden İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinin uygulama alanı bulduğu uyuşmazlıklar da anlaşılmalı ve nöbetçi mahkemeler çalışmaya ara verme periyodunda bu uyuşmazlıklar hakkında yargısal süreci devam ettirmelidir. Nitekim İYUK'un 20/A maddesi kapsamındaki uyuşmazlıklarda dosyaların tekemmülünden başlamak üzere en geç otuz gün içerisinde karara bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. İYUK'un 20/B maddesi açısından ise bu süre on beş gündür.

Diğer bir durum ise düzenleyici işlemlere karşı dava açılması durumunda bu davanın hangi yargılama usulü kuralları çerçevesinde görüleceği meselesidir. İdari yargıda düzenleyici işlemin hukuka aykırı olduğu iddiasıyla iptali istenebilmektedir. Ayrıca düzenleyici işlem ile bireysel işlem birlikte dava konusu edilebilir. İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde "işlem" ibaresine yer verilmekte fakat işlemin mahiyeti net bir şekilde ortaya konulmamaktadır. İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde bu iş ve işlemler ibaresi vurgulanmıştır. Açılacak olan davada ivedi yargılama usulüne tabi işlem ve bu işlemin dayanağı niteliğinde olan düzenleyici işlemin iptalinin istenilmesi durumunda farklı yaklaşımlar gündeme gelmektedir⁵³¹. Danıştay'ın bir kararında bu işlemler ayrı davaların konusu olarak ele alınması, söz konusu işlemlere karşı birlikte dava açılması durumunda mahkemece dilekçenin reddine karar verilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁵³². Bu kapsamda aralarında maddi veya hukuki açıdan bağıllık bulunan hatta sebep-sonuç ilişkisi olan işlemlerden birinin ivedi yargılama usulüne tabi olması halinde söz konusu işlemlere karşı tek dilekçe ile dava açılması yargılama usulündeki farklılık sebebiyle güç görünmektedir⁵³³. Diğer bir görüşe göre ise düzenleyici işlem ile bireysel işlemin birlikte dava edilmesi durumunda bu işlemlerden

⁵³¹ Düzenleyici işlemlere karşı açılan iptal davaları ve yargılama usulüne ilişkin değerlendirmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Halit Yılmaz, "Düzenleyici İşlemlere Karşı Açılan İptal Davasının İvedi Yargılama Usulüne Tabi Olması", **Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.4 S.8, Y.2016, s.13-24.

⁵³² Danıştay acele kamulaştırma işlemlerinin ivedi yargılama usulüne tabi olduğunu, Bakanlar Kurulu kararına ilişkin kısmın ise ilk derece olarak Danıştay'da görülmesi gerektiğini ifade ederek dilekçe ret kararı vermiştir. Danıştay 6. Daire E.2018/355, K.2018/1478, K.T.22.02.2018; Aksi yönde bkz. Danıştay 6. D., E.2012/3025, K.2015/5967, K.T. 13.10.2015, Uyap Veritabanı (ET: 22.11.2022).

⁵³³ Aksi düşüncenin kabulü durumunda işlemlerden birinin ivedi yargılama usulüne tabi olması halinde tüm işlemlerin ivedi yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlanması söz konusu olmakta, bu durum bireylerin sahip olduğu başvuru yollarına ilişkin kısıtlayıcı etki oluşturacağı için kanun koyucu tarafından açıkça belirtilmediği sürece adil yargılanma hakkı açısından sakınca teşkil etmektedir. Üstün, **Bağlantılı Davalar...**, s.126-127.

birinin ivedi yargılama usulü kapsamında yer aldığı dikkate alınarak bu uyuşmazlığın tek dosya üzerinden ivedi yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlanması gerektiği ifade edilmektedir⁵³⁴. Aralarında maddi veya hukuki açıdan bağlılık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunan işlemlerden birinin ivedi yargı kapsamında, diğerinin olağan yargılama usulü kapsamında çözümlenecek uyuşmazlıklardan olması halinde, bu işlemler tek dilekçe ile dava konusu edilmişse söz konusu uyuşmazlıklar hakkında yargılama süreci bir bütün halinde sürdürülmeli ve uyuşmazlıklar ivedi yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlanmalıdır. Bu durum, yargısal sürecin bütünlüğünü sağlayarak tarafların hak arama özgürlüğü açısından tercih edilebilir niteliktedir. Ayrıca olası içtihat aykırılıklarının önüne geçilmesi açısından da isabetli görünmektedir. Ancak, söz konusu işlemlerin tek dilekçe ile dava konusu edildiği durumlarda uyuşmazlığın ivedi yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlanması bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. İşlemlerden birinin genel yargılama usulüne tabi olmasına rağmen ivedi yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlanması bazı başvuru yolları açısından kısıtlayıcı nitelikte olacaktır. Örneğin, istinaf yoluna başvuru hakkının kullanılamamasına sebep olacaktır. Aynı zamanda İYUK'un 11. maddesindeki başvuru yolu işletilemeyecek, yürütmenin durdurulmasına ilişkin verilen kararlara itiraz edilemeyecektir. Yargılama sürecindeki dava açma süresi kanun yoluna başvuru süresi gibi birtakım sürelerin kısaltılması da davacı açısından dezavantajlı bir durum oluşturacaktır.

⁵³⁴ Birden çok işleme karşı birlikte dava açılması hususunda davacının çıkarları açısından bir tercihte bulunacağı, anılan işlemlere karşı birlikte dava açılması durumunda esasa ilişkin şartlar varsa ve işlemlerden biri ivedi yargılama usulüne tabi bulunmakta ise davanın bu usulün bütünlüğü içinde karara bağlanacağı belirtilmektedir. Yılmaz, **Düzenleyici İşlemlere...**, s.18-20.

SONUÇ

İdari yargılama hukukunda genel yargılama usulü uzunca bir süredir uygulanmakta, bu usul kapsamında bazı uyuşmazlıkların karara bağlanmasında gecikmeler meydana gelmektedir. Uyuşmazlıkların geç sonuçlandırılması noktasında idari yargının artan iş yükünün payı olduğu gibi, genel yargılama usulüne ilişkin mevzuat hükümlerinin de yargısal sürecin hızlandırılması noktasında yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda ortaya çıkan ihtiyaçlar çerçevesinde hukuki belirsizliği önlemek adına kanun koyucu tarafından bazı konulara özel önem verilmiş, bu konular açısından adaletin daha hızlı tecelli etmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda birtakım düzenlemeler öngörülmüştür.

İYUK'a 2014 yılında eklenen 20/A ve 20/B maddeleriyle ivedi yargılama usulü ve merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulü bir diğer deyişle özel yargılama usulleri hüküm altına alınmıştır. Madde gerekçesinde bu usullerin getiriliş amacı, niteliği gereği bazı uyuşmazlıklar hakkında geç karar verilmesinin taraflar açısından katlanılması güç ya da imkânsız ölçüde sonuçlar doğurabileceği, bundan dolayı bazı uyuşmazlıkların daha hızlı karara bağlanması gerektiği yönünde ifade edilmiştir.

Özel yargılama usulü sınırlı sayıdaki uyuşmazlıklar açısından öngörülmüştür. Kanun koyucu; ihale işlemleri, acele kamulaştırma işlemleri, Özelleştirme Yüksek Kurulu kararları, Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında gerçekleştirilen satış, tahsis ve kiralama işlemleri, çevresel etki değerlendirmesi neticesinde alınan kararlar, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca alınan Cumhurbaşkanlığı kararlarından kaynaklanan uyuşmazlıkları ivedi yargılama usulü kapsamında değerlendirerek bir anlamda bu uyuşmazlıkların hızlı bir şekilde karara bağlanmasında kamu yararı görmektedir. Ayrıca MEB veya ÖSYM tarafından düzenlenen merkezi sınavlardan kaynaklanan uyuşmazlıklar özel yargılama usulü kapsamında ele alınmaktadır. İvedi yargılama usulü ile merkezi ve ortak sınavlara ilişkin yargılama usulünde belirli konulardan kaynaklanan uyuşmazlıklar düzenlenmiş olsa da özel yargılama usullerine tabi olan uyuşmazlıkların kapsamı belirlenirken tereddüt oluşmaktadır. Bu çerçevede doktrinde yer alan görüşler ve yargı kararlarıyla

bu husus netleştirilmeye çalışılmıştır. Nitekim belirtilen uyuşmazlıkların bu usule tabi kılınmasında somut ve ayırt edici bir kriter belirlenmemiştir. Bu yönüyle özellikle Kanunun 20/A maddesinde düzenlenen ekonomik boyutu büyük olan yatırımlara ilişkin ve karmaşık nitelikte olan uyuşmazlıkların özel yargılama usulü hükümleri çerçevesinde karara bağlanması çeşitli yönleriyle eleştiri konusu olmaktadır. Bununla birlikte idari yargının görev alanına giren bazı uyuşmazlıklar ivedi yargılama usulüne tabi olmasa da bu işlemler uygulanmakla etkisi tükenecek nitelikte olup söz konusu uyuşmazlıkların hızlı bir şekilde çözümlenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda sınırlı sayıdaki uyuşmazlığın ivedi yargılama usulüne tabi olmasının dilekçe hakkı ve hak arama özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasıyla ilgili düzenlemenin iptali talebiyle yapılan başvuru Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

İvedi yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklara yönelik kriterler belirlenirken yargılamanın kısa sürede tamamlanması noktasında kişilerin temel hak ve hürriyetlerini koruma altına alma unsuru ön planda tutularak kişilerin mahkemeye erişim hakkını engelleyecek durumlardan kaçınılmalıdır. Özellikle uyuşmazlığın karmaşık nitelikte olduğu durumlarda yargısal sürecin hızlandırılması suretiyle çabuk karar verilmesi hatalı kararların verilmesi noktasında riski artıracaktır. Bu çerçevede özel yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıkların kapsamı somut ve ayırt edici olarak ortaya konulmalı, uygulamadaki ihtiyaçlar çerçevesinde yeni uyuşmazlıklar bu usule dahil edilmelidir. Ayrıca uygulanmakla etkisi tükenecek nitelikte olan işlemler özel yargılama usulü kapsamında göz önünde bulundurulmalıdır. Böylece kişilerin hak arama hürriyeti yönünden daha güvenceli bir zemin oluşacaktır.

İYUK'un 20/A ve 20/B maddelerinde yargısal sürecin hızlandırılmasına yönelik düzenlemeler öngörülmüştür. Anılan maddelerde yer alan düzenlemeler çerçevesinde dava açma süresinin kısaltılması, ikinci dilekçeler aşamasının kaldırılması, üst makamlara başvuru yolunun uygulanmaması, yürütmenin durdurulmasına dair verilecek kararlara itiraz edilememesi, uyuşmazlıkların doğrudan temyiz yoluna gitmesi, temyiz aşamasında öngörülen sürelerin kısaltılması, kanun yolu aşamasında temyiz merciine tanınan yetkinin genişletilerek bazı durumlarda Danıştay'ın dosyanın esası hakkında inceleme yaparak karar verebilmesi, dosyanın tekemmülünden sonra karara bağlanma süresine ilişkin süreler öngörülmesi, temyiz incelemesi neticesinde verilen

kararların kesin nitelikte olması ve mahkemelerin bu kararlara ısrar yetkilerinin bulunmaması gibi konularda hükümlerin yer aldığı görülmektedir.

Yargısal sürecin hızlandırılmasına yönelik hükümler incelendiğinde, öncelikle sürelerin kısaltılmasına yönelik düzenlemelerin bu amaca hizmet ettiği ileri sürülmekte ise de öngörülen sürelerin kısa olması uyuşmazlığın niteliğinin karmaşık olduğu durumlarda davacılar açısından çeşitli problemlere yol açabilecektir. Bu çerçevede ilgili hükümlerin kişilerin hak arama hürriyeti ve mahkemeye erişim hakkına müdahale teşkil ettiği açıktır. Bu açıdan özellikle uyuşmazlığın karmaşık nitelikte olduğu durum göz önüne alındığında dava açma süresi ve temyiz yoluna başvurma süresinin kısaltılmasına ilişkin hükümler adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilen mahkemeye erişim hakkı açısından ölçülü bir müdahale içermemektedir.

2577 sayılı Kanun'un 20/A maddesinde yargılamanın hızlandırılmasına yönelik sürelerin kısaltılmasıyla birlikte bazı usuli düzenlemeler kaldırılmıştır. Bunların arasında "Üst Makamlara Başvuru" kenar başlıklı İYUK'un 11. maddesinin uygulanmayacağına dair hüküm yer almaktadır. Bu kapsamda ilgililer idari işlemin iptali talebiyle doğrudan yargı yoluna başvuracak, İYUK'un 11. maddesi çerçevesinde yaptıkları başvurunun dava açma süresini durdurucu etkisi bulunmayacaktır. Bu düzenleme ile anılan müessese işlevsiz hale getirilmekte idari başvuru yoluyla işlemin düzeltilmesi ihtimali ortadan kalkmaktadır. Açıkçası bu hususta İYUK'un 11. maddesinde yer alan hükmün işletilip, davalı idarenin cevap verme süresi kısaltılarak bu usulü uygulamaya devam etmek daha isabetli olabilirdi. Aynı şekilde İYUK'un 20/A maddesinde belirtilen yürütmenin durdurulmasına ilişkin verilen kararlara itiraz edilemeyeceğini öngören hüküm, yargısal süreçte önem arz eden bir müesseseyi işlevsiz kılacak niteliktedir. Bu çerçevede, yürütmenin durdurulmasına itiraz aşamasında itirazın karara bağlanması yönünden kısa bir süre öngörülebilir, bu süreçteki tebligat işlemlerinin daha hızlı yapılmasına yönelik bir düzenleme getirilebilirdi. İkinci dilekçeler aşamasının kaldırılması noktasında ise uyuşmazlığın karmaşık nitelikte olduğu durumlarda dava açılırken, ilgili işleme ve işlemin dayanaklarına erişmenin tam anlamıyla mümkün olmadığı durumlarda davalı idarenin savunmasına karşı davacının cevap veremeyeceğine dair hükmün öngörülmesi esasında çelişmeli yargılama ve hak arama hürriyeti ilkeleri açısından orantısız bir müdahale teşkil etmektedir. Bu anlamda

mahkemelerin resen araştırma yetkisine sahip bulunması bu müdahaleyi meşru kılmamaktadır. Bu hüküm açısından taraflara istedikleri takdirde ikinci dilekçelerinde beyan ve delillerini sunma imkânı tanınmalı, yargısal sürecin yavaşlamaması adına süreler kanunla kısaltılarak tebligat işlemleri hızlandırılmalıdır.

Kanun yolu açısından özel yargılama usulüne tabi olan uyuşmazlıklarda istinaf kanun yoluna başvurulmadan doğrudan temyiz yoluna başvurulabilmesi ve temyiz merciinin adeta istinaf mercilerinin yetkileriyle donatılarak esas hakkında karar vermesi hususunda bu düzenlemenin adil yargılanma hakkını zedelediği yönünde iddialar ileri sürülerek Anayasa Mahkemesine başvurulmuş, bu talep Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu düzenlemenin yargısal sürecin en kısa sürede karara bağlanmasını amaçladığını ve Anayasa’da yer alan davaların en az giderle ve makul sürede sonuçlandırılmasına ilişkin hükümlerle uyumlu olduğu yönünde değerlendirmede bulunmuştur. Bu noktada kanaatimizce de davacıların adil yargılanma hakkı açısından problem teşkil eden bir durum bulunmamaktadır. Bunlarla birlikte Kanunda açıkça yer almayıp “diğer hükümler açısından” başlığında belirttiğimiz hususlara ilişkin düzenlemeler yapılmalı, örneğin duruşma davetiyelerinin taraflara gönderilmesi ve dilekçe ret kararı üzerine dava açma süresine ilişkin düzenlemeler anılan yargılama usulünün amacına uygun şekilde Kanun’da öngörülmelidir.

Sonuç olarak yargısal sürecin hızlandırılarak, çeşitli hak kayıplarının önüne geçilmesi, bu doğrultuda kamu yararının sağlanması maksadıyla getirilen özel yargılama usullerine ilişkin düzenlemeler, özellikle sürelerin kısaltılması ve bazı usuli müesseselerin kaldırılması yönünden davacıların hak arama özgürlüğüne yönelik müdahaleler içermektedir. Bu kapsamda özel yargılama usullerine ilişkin hükümler düzenlenirken İYUK’ta öngörülen sistematik ile uyumlu hareket edilerek yargısal sürecin hızlandırılmasına yönelik bütüncül bir bakış açısıyla ve uygulamada hukuki boşluk kalmayacak şekilde bu usulün iyileştirilmesi ve kapsamının temel hak ve özgürlükler esas alınmak suretiyle daha net kriterlere dayalı olarak ortaya konulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ABACIOĞLU, Muhittin/**ABACIOĞLU**, Ali; **Açıklamalı-İçtihatlı Kamu İhale Kanunu ve Uygulaması**, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

AKAR, Mehmet Akif; **Türk İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2019.

AKYILDIZ, Ali; “İstinafa İlkesel Bakmak”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu: 147. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Yayınları, Y.2015, s.11-32.

AKYILMAZ, Bahtiyar /**SEZGİNER**, Murat /**KAYA**, Cemil; **Türk İdari Yargılama Hukuku**, 1. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018.

AKYILMAZ, Bahtiyar /**SEZGİNER**, Murat /**KAYA**, Cemil; **Türk İdare Hukuku**, 8. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017.

ANAYURT, Ömer; **Anayasa Hukuku: Genel Kısım**, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

ANAYURT, Ömer; **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları**, 22. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022.

ARDIÇOĞLU, Mehmet Artuk; “Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, C.75, S.3, Y.2017, s.19-51.

ARSLAN, Ramazan/**YILMAZ**, Ejder/**TAŞPINAR AYVAZ**, Sema; **Medenî Usûl Hukuku**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

ASLAN Zehreddin; “Türk İdari Yargı Sisteminde Re’sen Araştırma İlkesi”, **İÜSBFD**, S.23-24, Y.2001, s.53-58.

ASLAN, Zehreddin; **İdari Yargı’da Yürütmenin Durdurulması**, Güncellenmiş 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, İstanbul, 2017.

ASLAN, Zehreddin/**BARLASS**, İrfan/**BERK**, Kahraman/**ARAT**, Nilay/**SAYHAN**, Şebnem/**BARDAKCI**, Mehmet Akif/**GÜMÜŞKAYA**, Gamze/**KAĞITCIOĞLU**, Mutlu/**ALTINDAĞ**, Halil; **Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.

ATALI, Murat/**ERMENEK**, İbrahim; **Medeni Usul Hukuku** (Temel Hukuk Dizisi), 4. Baskı, Ankara, 2022.

ATALI, Murat/**ERMENEK**, İbrahim; **Yargı Örgütü**, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

ATAR, Yavuz; **Türk Anayasa Hukuku**, 14. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

ATAY, Ender Ethem; **Hukuk Başlangıcı**, 9. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2021.

ATAY, Ender Ethem; **İdari Yargılama Hukuku**, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

AVCI, Mustafa; “6545 ve 6552 sayılı Kanunlar ile İdari Yargıya İlişkin Kanunlarda Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir İnceleme”, **Legal Hukuk Dergisi**, C.13, S.152, Y.2015, s.35-106.

AVCI, Mustafa/**ÜZÜMÇEKER** Ayfer; “Blanco Kararı ve İdarenin Mali Sorumluluğuna Yansımaları”, **Legal Mali Hukuk Dergisi**, C.17, S.196, Y.2021, s.931-950.

BİLGİN, Hüseyin; “Son Yasal Değişiklikler Bağlamında İdari Yargıda ‘İsrar’ Kararı”, **SÜHFD**, C.28, S.1, Y.2020, s.75-125.

BİLGİN, Hüseyin; **İdari Davalar ve Çözüm Yolları** 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022.

BOZ, Selman Sacit; “Yargı Kararları Işığında Müesses Durum”, **DEÜHFD**, C.20, S.2, Y.2018, s.127-157.

BÖLÜKBAŞI, Mustafa Oğuzhan; “Devlet İşlemlerinde Kanun Yolları, Merciler ve Başvuru Sürelerini Gösterme Yükümlülüğü (Anayasa’nın 40/2. Maddesi)”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.15, Y.2020, s.97-122.

BÜLBÜL, Erdoğan; “Fransız İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulleri Reformu”, **Danıştay ve İdari Yargı Günü, Sempozyum**, 134. Yıl, Danıştay Yayınları, Y.2002, s.63-95

CANDAN, Turgut; **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 9.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

CEYLAN, Mahmut; **İdari Yargıya Hâkim Olan İlkeler**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

CEYLAN, Mahmut; “İdari Yargıda Delil Serbestisi ve Sınırları”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, C.8, S.16, Y.2018, s.325-342.

ÇAĞLAYAN, Ramazan; **İdari Yargılama Hukuku**, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.

ÇAĞLAYAN, Ramazan; “Fransız ve Türk İdarî Yargılama Hukuklarında İvedi Yargılama Usulü”, **EÜHFD**, C.18, S.3-4, Y.2014, s.1-41.

ÇAĞLAYAN, Ramazan; “İdari Yargılama Usulünde Tanık Delilinin Yeri”, **SÜHFD**, C.11, S.3-4, Y.2003, s.195-206.

ÇAKMAK, Münci N; “İdari Yargıda Davadan Feragat”, **AÜHFD**, C.53, S.1, Y.2004, s.185-194.

DERBİL, Süheyb; **İdare Hukuku, Cilt II** (İdari Faaliyet), Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara, 1950.

DİNÇKOL, Hulusi Alpkan; “İdari Yargı’da Hâkimin Takdir Yetkisinin Denetlenmesi”, **MÜHFHD**, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, C.19, S.2, Y.2013, s.1567-1594.

DURAN, Lütfi; “İdari Kazada Dava Açma Müddeti”, **İÜHFM**, C.11, S.1-2, Y.1945, s.238-263.

DURAN, Lütfi; **İdare Hukuku Ders Notları**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982.

ERASLAN, Yunus/ **BOZ**, Selman Sacit; İdari Yargılama Usulünde İncelenmeksizin Ret Kararları, **Türk İdare Dergisi**, C.1, S.488, Y.2019, s.203-241.

EREN, Abdurrahman; **Anayasa Hukuku Dersleri**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

ERGUN, Tevfik Burak; “Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İdari Yargılama Hukukunda İvedi Yargılama Usulü”, **ASBÜHFD**, C.3, S.1, Y.2021, s.192-223.

ERKUT, Celal; **İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği**, Ankara, 1990.

ERSÖZ, Ahmet Kürşat; “İdari Yargılama Usulünde Tanıklık”, **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.5, S.1, Y.2015, s.31-48.

EVREN, Çınar Can; “İptal Davalarında Kendiliğinden Araştırma İlkesi”, **AHBVÜHFD**, C.12, S.1-2, Y.2008, s.701-724.

GÖÇGÜN, Muhammed; İdari İşlemin Konu Unsuru, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s.41-42.

GÖLCÜKLÜ, Mehmet Ali; **Acele Kamulaştırma**, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017.

GÖZLER, Kemal/**KAPLAN**, Gürsel; **İdare Hukuku Dersleri**, 21. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.

GÖZLER, Kemal; **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**. 10. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2018.

GÖZLER, Kemal; **Hukuka Giriş**, 11. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2014.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref; **Yönetmelik Yargı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref/**TAN** Turgut; **İdare Hukuku Cilt 2 (İdari Yargılama Hukuku)**, 7. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

GÜLAN, Aydın; “Ülkemizdeki Kanuni Düzenlemeler Sonrasında İstinaf Kanun Yolu Hakkında Yeniden ve Farklı Düşünmek”, **Danıştay ve İdari Yargı Günleri 148. Yıl Sempozyumu**, Danıştay Yayınları, Y.2016, s.19-27.

GÜLAN, Aydın; “Fransa’da İdarî Yargının Etkinliğini Sağlama Arayışları”, **İdarî Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdarî Yargılama Usulü Sempozyumu**, Danıştay Yayınları, Y.2001, s.23-39.

GÜNDAY, Metin; “1982 Anayasası’na göre İdari Yargı Denetiminin Kapsam ve Sınırları”, İdari Yargı, Birinci Kitap **I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi**, Danıştay Matbaası, Ankara, 1-4 Mayıs 1990, s.139-148.

GÜNDÜZ, Fatma Ebru; Mücbir Sebebin İdari Dava Açma Süresine Etkisi, **AHBVÜHFD**, C.23, S.2, Y.2019, s.237-266.

HAMDEMİR, Berkan; **Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.

İLGEZDİ, Ali Rıza; **Adım Adım Kentsel Dönüşüm**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

İNAL, Emrehan; **Kentsel Dönüşüm Hukukunda Riskli Yapı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

İŞÇİ, Jülide; **İdari Merci Tecavüzü**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.

KALABALIK, Halil; **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, 16. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022.

KAPLAN, Gürsel; **İdari Yargılama Hukuku**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.

KAPLAN, Gürsel; “İdari Yargılama Hukukunda Sözlülük Usulü ve Tanık Dinlenebilmesi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme”, **İKÜHFD**, C.13, S.1, Y.13, s.33-46

KAPLAN, Gürsel; “Fransız İdare Hukukunda İdari Sözleşmelerden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Çözümü ile İlgili Yeni Hukuki Gelişmeler”, **DEÜHFD**, C.21, S.35, Y.2017, ss.1-37.

KARA, Seyfettin; “İvedi Yargılama Konuları ve Süreleri”, **Terazi Hukuk Dergisi** C.15, S.167, Y.2020, s.1390-1408.

KARAKUŞ İŞİK, Zehra; Yürütmenin Durdurulması Kararlarında Gerekçe Sorunu, **AHBVÜHFD**, C.26, S.1, Y.2022, s.537-567.

KARAVELİOĞLU, Celal; **Açıklamalı, İctihath ve İstinaf Kurumuyla İdari Yargılama Usulü Kanunu**, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

KASAPOĞLU TURHAN, Mine; “İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulmasının Kanunla Sınırlandırılması ve Sınırlandırmanın Sınırları”, **DEÜHFD**, C.14, S.2, Y.2013, s.1-37.

KASAPOĞLU TURHAN, Mine; “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.3, Y.2015, s.185-219.

KAYA, Cemil; **İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi**, 3. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

KAYA, Cemil; “İhale Hukukunda Çalışma Hürriyetinin Sınırlanması: İhalelere Katılmaktan Yasaklanma”, **SÜHFD**, C.14, S.2, Y.2006, s.153-184.

KAYA, Cemil; “Türk İdare Hukukunda İcrai Olmayan İdari İşlemler”, **GÜHFD**, C.9, S.1-2, Y.2004, s.253-284.

MERİÇ, Nedim; “Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf ve Taleple Bağlılık İlkesinin Kapsamı ve Bazı Güncel Kararların Değerlendirilmesi”, **SDÜHFD**, C.4, S.2, Y.2016, s.23-63.

OĞURLU, Yücel; “Danıştay Kararları Işığında İdari Yargılama Usûlünde Re’sen Araştırma İlkesi”, **AÜEHFD**, 75’inci Yıl Armağanı, C.2, S.1, Y.1998, s.119-133.

ONAR, Sıddık Sami; **İdare Hukukunun Umumi Esasları** (Cilt 1), İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1966.

ÖZCAN, Emrah/**ERMAN**, Emre; “Bir Çalışma Ziyaretinin Notları: Bugünkü Görünümü ve Genel Çizgileriyle Fransız İdari Yargı Sistemi”, **Danıştay Dergisi**, S.152, Y.2020, s.71-127.

ÖZDEMİR, Eyüp; **İdari Yargıda Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme**, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.

ÖZGEN, Sümeyra; “Türk İdari Yargılamasında İvedi Yargılama Usulü”, **Danıştay Dergisi**, S.152, Y.2020, s.153-189.

ÖZKAN DUVAN, Ayşe; “Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, **AÜHFD**, C.68, S.1, Y.2019, s.287-336.

ÖZKAN, Gürsel; “İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa’da İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeler”, **AHBVÜHFD**, C.2, S.1-2, Y.1998, s.281-290.

ÖZTÜRK, Namık Kemal; **Anayasa Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

PEKCANITEZ, Hakan/**AKKAN**, Mine/ **ÖZEKES**, Muhammet/ **TAŞ KORKMAZ**, Hülya; **Medeni Usul Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.

PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet; Medeni Usul Hukuku Temel Bilgiler, 11. Bası, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2017.

SANCAKDAR, Oğuz; Fransız, Türk, Alman Federal İdari Yargılama Usulü Kanunları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.

SANCAKDAR, Oğuz; “İdari Yargıda İstinaf Sistemi Üzerine Düşünceler”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 144. Yıl Sempozyumu, Danıştay Yayınları, Y.2012, s.13-95.

SANCAKDAR, Oğuz; “İdari Yargı İstinaf Sistemindeki Olası Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 148. Yıl Sempozyumu, Danıştay Yayınları, Y.2016, s.29-114.

SANCAKDAR, Oğuz; “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama ve Grup Davaları”, Danıştay ve İdari Yargı Günü 146. Yıl Sempozyumu, Danıştay Yayınları, Y.2014, s.109-198.

SANCAKDAR, Oğuz/ÖNÜT, Lale Burcu/US DOĞAN, Eser/KASAPOĞLU TURHAN, Mine/SEYHAN, Serkan; İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

SARICA, Ragıp; İdari Kaza, Kenan Matbaası, İstanbul, 1949.

SEÇKİN, Sinan/ÜSTÜN, Gül; “İdari İşlemlerde Takdir Yetkisi ve Gerekçe İlkesi”, MÜHFAD, Mehmet Akif Aydın’a Armağan, C.21, S.2, Y.2015, s.509-534.

SEVGİLİ GENÇAY, Fatma Didem; “Adsız Düzenleyici İşlemlerin Normlar Hiyerarşisindeki Yeri”, AÜHFD, C.63, S.2, Y.2014, s.397-417.

SEZGİNER, Murat; İdarenin Sözleşmeleri ve Kamu İhalelerine İlişkin Uyuşmazlıklar, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013.

SÖNMEZ, Muhammet; Kentsel Dönüşüm Hukuku, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.

SÜMER, Haluk Hadi; Hukuka Giriş, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022.

ŞAHİN, Cenk; Acele Kamulaştırma, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.

ŞEN, Eran/ERYILDIZ, H. Sefa; Hukuka Giriş, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

ŞİRİN, Memduh Cemil; “Fransa’da COVID-19 ile Mücadele Kapsamında Ulusal Düzeyde Alınan Kolluk Tedbirlerinin Hukuki Rejimi: İlk İzlenimler”, İstanbul Hukuk Mecmuası, C.78, S.2, Y.2020, s.1009-1046.

ŞİRİN, Memduh Cemil; “Yargı Mensuplarına Maske Temin Eden İdarenin Avukatlara da Maske Temin Etmesi Gerekir mi? Fransız Danıştay’ının 20 Nisan 2020

tarıhli Kararı'nın İncelenmesi", **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi**, S.19, Y.2020, s.103-114.

TAŞDELEN, Aziz; "Kamu Harcama İhalesi Sürecinde İhale ve Sözleşme Aşamaları ile Bu Aşamaların Yargı Yolları Ayrımını Belirleyici Rolü", **İÜHFİM**, C.69, S.1-2, Y.2011, s.43-60.

TOPRAK, Eren; **Kamu İhale Hukuku**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022.

TORUN, Fatih; **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

TÜRKOĞLU ÜSTÜN, Kamile; **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018.

ULUSOY, Ali Dursun; **İdari Yargılama Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.

ULUSOY, Ali Dursun; "Fransız İdari Yargı Reformu", **Danıştay Dergisi**, S.103, Y.2001, s.22-29.

ÜÇOK, Coşkun/MUMCU, Ahmet/**BOZKURT**, Gülnihal; **Türk Hukuk Tarihi**, 17. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.

ÜSTÜN, Gül; "İdari Yargıda İstinaf Kanun Yolu Üzerine Bir Değerlendirme", **MÜHFAD**, C. 22, S.2, Y.2016, s.13-38.

ÜSTÜN, Gül; **2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılabilir Haller**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.

YASİN, Melikşah; "İdari Yargılama Usulünde Davadan Feragat ve Davayı Kabul", **AÜEHFD**, C.8, S.3-4, Y.2004, s.149-184.

YASİN, Melikşah/**ŞAHİN** Cenk; **Kentsel Dönüşüm Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.

YENİCE, Kazım/**ESİN** Yüksel; **Açıklamalı-İçtihatlı, Notlu İdari Yargılama Usulü**, Arısan Matbaacılık, Ankara, 1983.

YEŞİLYURT, Nazile İrem; "İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması ve İvedi Yargılama: Hukuka Sermayeye Koşut Hız Ayarı", **AÜSBFD**, C.70, S.2, Y.2015, s.403-433.

YILDIRIM, Ramazan/**ÇINARLI**, Serkan; **Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri**, 1. Baskı, Astana Yayıncılık, Ankara, 2018.

YILDIRIM, Turan; **İdari Yargı**, 2. Baskı, Beta, İstanbul, 2010.

YILDIRIM, Turan/**YASİN**, Melikşah/**KAMAN**, Nur/**ÖZDEMİR**, Halit Eyüp/**ÜSTÜN**, Gül/**OKAY TEKİNSOY**, Özge; **İdare Hukuku**, 6. Baskı, İstanbul, 2016.

YILDIZ, Abdulkadir; **Din ve Vicdan Özgürlüğü**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

YILDIZ, Abdulkadir; **Yargının Tarafsızlığı**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

YILDIZ, Hayrettin; “İdare Hukukunun Kısa Tarihi”, **AHBVÜHFD**, C.22, S.4, Y.2019, s.197-223.

YILMAZ, Dilşat; “Türk İdare Hukuku’nda İdari İşlemin “Kesin”liği Üzerine Bir Değerlendirme: “Kime Göre?”, “Ne İçin?” Kesinlik”, **GÜHFD**, C.21, S.2, Y.2017, s.105-153.

YILMAZ, Ejder; **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, 7.Baskı, Ankara, 2002.

YILMAZ, Halit; “Düzenleyici İşlemlere Karşı Açılan İptal Davasının İvedi Yargılama Usulüne Tabi Olması”, **Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.4, S.8, Y.2016, s.13- 24.

YILMAZ, Sevda; “6545 ve 6552 Sayılı Kanunlar Çerçevesinde İdari Yargılama Usûlü Değişiklikleri”, **TAAD**, S.28, Y.2016, s.415-446.

YILMAZOĞLU, Yunus Emre; “İdari Yargıda Makul Süre Güvencesi”, **Danıştay Dergisi**, S.134, Y.2013, s.43-85.

YILMAZOĞLU, Yunus Emre; “Yürütmenin Durdurulması Kararının Uygulanmamasının Hak Arama Hürriyetine Etkisi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, C.1, S.9, Y.2017, s.519- 547.

YILMAZOĞLU, Yunus Emre; “İçtihat Farklılıklarının Temel Hak ve Özgürlükler Yönünden Değerlendirilmesi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S.13, Y.2019, s.551-662.

ZABUNOĞLU, Yahya Kazım; **İdare Hukuku (Cilt-2)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.legalbank.net/arama>

<https://www.lexpera.com.tr>

<https://www.mevzuat.gov.tr/>

<https://www.resmigazete.gov.tr/>

<https://www.sozluk.gov.tr/>

TBMM, Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Gerekçesi, <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0918.pdf>, ET: 04.09.2022.

TBMM, Danıştay Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/865), <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss521.pdf>, ET: 04.09.2022.

UYAP Veri Tabanı.